

فصلنامه پژوهش‌های فضا و مکان در شهر

سال هفتم، شماره سوم، پیاپی (۲۸)، پاییز ۱۴۰۲

- بازآفرینی فرهنگ مبنا در بافت تاریخی با هدف ایجاد شبکه محورهای خلاق گردشگری (مورد مطالعه: محله شهشهان اصفهان)
- ارائه چهارچوب تحلیلی چالش‌های نهادی برنامه‌های راهبردی شهری (مورد پژوهی: برنامه راهبردی اصفهان ۱۴۰۵)
- مطالعه چالش‌های ستاد خدمات سفر شهر اصفهان در راستای تبدیل شدن به یک سازمان مدیریت مقصد
- ارزیابی پایداری بافت تاریخی مبتنی بر رویکرد شهر هوشمند (مورد مطالعه: محله سنبلستان)
- مقایسه تطبیقی برنامه‌میزی انرژی در ساختمان‌های مسکونی ایران با نمونه‌های جهانی
- سنجش سطح سرمایه اجتماعی در میدان‌های شهری (مورد مطالعه: سبزه میدان اصفهان)

شاپا چاپی: ۳۰۶۰-۶۹۸۵
شاپا الکترونیکی: ۳۰۶۰-۷۰۹۴

فصلنامه پژوهش‌های فضا و مکان در شهر

سال هفتم، شماره سوم، پیاپی ۲۸، پاییز ۱۴۰۲

مدیر اجرایی: خاطره امیری

مدیر تحریریه: الهام قاسمی

کارشناس اجرایی: ریحانه سجادی

ویراستار ادبی: آیدا قویدل

ویراستار انگلیسی: زهرا سادات اسماعیلیان

طراح جلد و بونیرم: عرفان غلامی

کروکی روی جلد: زیبا آذر

صفحه آرا: جعفر خدادی

صاحب امتیاز: جهاد دانشگاهی

مدیر مسئول: مهدی ژبانپور

سر دبیر: محمد مسعود

دبیر تخصصی: احسان رنجبر

هیئت تحریریه:

نعمت‌الله اکبری، حامد بخشی، فروزنده جعفرزاده‌پور، علی حسنی،

زاهد شفیعی، نعمت‌الله فاضلی، ایرج قاسمی، محمود قلعه‌نویی،

محمد مسعود، مهدی منتظرالحجه، مرتضی میرغلامی

مقالات این فصلنامه در پایگاه‌های زیر نمایه خواهد شد:

www.noormags.com

www.magiran.com

www.Civilica.com

www.ensani.ir

سایت اختصاصی: www.jsprjdisf.ac.ir

ایمیل: jsprjdisf@gmail.com

jspr.es@acecr.ac.ir

مجوز شماره ۷۸۵۳۹ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

شاپا چاپی: ۳۰۶۰-۶۹۸۵

شاپا الکترونیکی: ۳۰۶۰-۷۰۹۴

فهرست مقالات

باز آفرینی فرهنگ مبنا در بافت تاریخی با هدف ایجاد شبکه محورهای خلاق گردشگری

(مورد مطالعه: محله شهسپان اصفهان) ۵

الهام قاسمی، سعیده هرنندی زاده

ارائه چهار چوب تحلیلی چالش‌های نهادی بر نامه‌های راهبردی شهری (مورد پژوهی: برنامه

راهبردی اصفهان ۱۴۰۵) ۲۷

احمد شاه‌یونندی، محمد حسین عسگری، سید محمد شکرانی

مطالعه چالش‌های ستاد خدمات سفر شهر اصفهان در راستای تبدیل شدن به یک سازمان

مدیریت مقصد ۳۹

عباس کیانی بابوکانی، شقایق نصیری، مهری شاه‌زیدی

ارزیابی پایداری بافت تاریخی مبتنی بر رویکرد شهر هوشمند

(مورد مطالعه: محله سنبلستان) ۵۳

بهاره تدین، زهرا صفری، فهیمه منصوری

مقایسه تطبیقی برنامه ممیزی انرژی در ساختمان‌های مسکونی ایران با

نمونه‌های جهانی ۷۳

مریم فرهادیان، لیلا فرهادیان

سنجش سطح سرمایه اجتماعی در میدان‌های شهری

(مورد مطالعه: سبزه میدان اصفهان) ۸۵

منصوره طرفی، گلرخ کوپائی

مجله «پژوهش‌های مکانی فضایی» یکی از چند تلاش سازنده برای معرفی مفهوم «شهرشناسی» و بازسازی حوزه «مطالعات شهری» در مجموعه جهاد دانشگاهی واحد اصفهان است. این هدف‌گذاری از درک یک شکاف برمی‌آید؛ شکاف میان موقعیت این حوزه در جهان و ایران. مطالعات شهری در اوایل قرن بیستم مورد پذیرش دانشگاهی قرار گرفت، و در اوایل دهه ۱۹۷۰ به سرعت گسترش یافت. برخی از صاحب‌نظران نیز بر این عقیده‌اند که حوزه مطالعات شهری هرگز تا این اندازه نیرومند نبوده است. با این وجود در سپهر علمی پژوهشی کشورمان این حوزه هنوز به رسمیت شناخته نشده و عمدتاً به یکی از رشته‌های زیرمجموعه‌اش فروکاسته شده است. مطالعات شهری بر اساس اجماع مراکز معتبر علمی در دنیا حوزه‌ای میان رشته‌ای است که اصلی‌ترین هدفش شناخت و فهم شهرها از دیدگاه‌های علمی و نظری معتبر است. این حوزه میان‌رشته‌ای انجمن‌های حرفه‌ای، مجلات و نظریات خود را دارد و عمدتاً از روش‌های علوم اجتماعی استفاده می‌کند. محققین رشته‌های شهرسازی، معماری، و طراحی شهری همچنین تاریخ، جامعه‌شناسی، جغرافیا، اقتصاد، علوم سیاسی و مردم‌شناسی بیشترین دانش مطالعات شهری را تولید کرده‌اند.

مجله «پژوهش‌های مکانی فضایی» با تایید این گزاره که با وجود موضوعات نو و چالش‌برانگیزی که در قرن ۲۱ بوجود آمده است اکنون هم بهترین و هم بدترین زمان برای مطالعه شهرهاست، برای اجتناب از دامن زدن به آشفتگی نظری و روش‌شناختی موجود با تعهد به مرزهای حوزه مطالعات شهری از میان موضوعات بی‌شمار بر مطالعه «فضای شهری» متمرکز خواهد بود. مرکزیت یافتن این موضوع مفهوم مستلزم اعتقاد به پیچیدگی شهر به عنوان یک پدیده چندوجهی با ابعاد اجتماعی، اقتصادی و محیطی است. بر این اساس تلاش شده است اعضای هیات تحریریه مجله صاحب‌نظرانی متناسب با این ابعاد باشند.

در پایان ضمن دعوت از همه محققین، صاحب‌نظران و فرهیختگان علاقه‌مند به موضوع شهر و حوزه مطالعات شهری به مشارکت مجدانه در انتشار دستاوردهای علمی‌شان، امیدوارم تلاش مجموعه جهاد دانشگاهی و گروه علمی اجرایی مجله منجر به تقویت نگاه میان‌رشته‌ای به موضوعات مختلف از جمله شهر، به رسمیت‌شناسی حوزه مطالعات شهری و مفهوم شهرشناسی و ورود ایده‌ها و رویکردهای جدید به موضوع فضای شهری باشد.

مهدی ژیانپور

مدیر مسئول

باز آفرینی فرهنگ مبنا در بافت تاریخی با هدف ایجاد شبکه محورهای خلاق گردشگری (مورد مطالعه: محله شهشهان اصفهان)

الهام قاسمی^۱

استادیار پژوهش، گروه مطالعات گردشگری شهر، جهاددانشگاهی، واحد اصفهان، اصفهان، ایران

سعیده هرنندی زاده

کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد، یزد، ایران

فصلنامه پژوهش‌های فضا و مکان در شهر، سال هفتم، شماره سوم، پیاپی ۲۸، پاییز ۱۴۰۲، صص ۵-۲۶

چکیده

بافت تاریخی شهر اصفهان در محله شهشهان در مجاورت مسجد جامع اصفهان، دارای عناصر تاریخی ارزشمندی است که به‌عنوان قطب‌های فرهنگی امکان باز آفرینی فرهنگ مبنا در این محدوده را فراهم می‌کند. همچنین وجود رویدادهای فرهنگی-مذهبی-آیینی مختلف همراه با وجود کارگاه‌های صنایع دستی متعدد و حضور هنرمندان این رشته، ساختار ویژه‌ای به این بافت بخشیده است. اما نبود رویکرد باز آفرینی فرهنگ مبنا و نگاه تک‌بعدی به مرمت کالبدی ابنیه تاریخی بدون در نظر گرفتن الگوی ساخت کل بافت و تغییرات فعلی و تزیین کاربری‌های جدید، عدم در نظر گرفتن ارزش‌های فرهنگی هنری این محدوده و بی‌توجهی به ملزومات صنعت گردشگری، باعث شده این بافت نتواند گردشگران را، در حد قابلیت‌هایش، به خود جلب کند. از این رو، در این پژوهش به دنبال کاربست مطالعات راهبردی در راستای ارائه شبکه هم‌پیوند محورهای گردشگری در امتداد عناصر تاریخی و قطب‌های فرهنگی آیینی در محله شهشهان در راستای تبدیل به محله خلاق صنایع دستی به‌عنوان یک محدوده هدف توسعه گردشگری هستیم. این پژوهش براساس نوع پژوهش کاربردی و براساس هدف پژوهش، توصیفی و اکتشافی است و از لحاظ روش در زمره پژوهش‌های کیفی مبتنی بر استراتژی مورد پژوهی قرار دارد. فرآیند انجام پژوهش به این صورت انجام شده که در ابتدا چهارچوب نظری گردشگری خلاق و باز آفرینی فرهنگ مبنا تهیه و در مرحله بعد مطالعات مربوط به طرح «بازتعریف نقش محله‌های هدف گردشگری در راستای توسعه گردشگری» محله شهشهان مرور و براساس چهارچوب نظری تحقیق، تحلیل و ماتریس دستیابی به اهداف براساس مؤلفه‌های باز آفرینی با رویکرد گردشگری خلاق ارائه شد. در نهایت برنامه‌های اقدام در قالب نقشه شبکه هم‌پیوند محورهای گردشگری خلاق و شناسنامه پروژه‌های پیشنهادی به صورت موضوعی و موضعی در قالب پروژه‌های مرمتی، عملکردی، فضای شهری و زیباسازی ارائه شد. نتایج نشان می‌دهد این محله با داشتن عناصر تاریخی متعدد و ابنیه واجد ارزش معماری، فعالیت کارگاه‌ها و هنرمندان صنایع دستی و انواع فعالیت‌های مذهبی و آیینی هویت‌مند قابلیت‌های ویژه‌ای برای تبدیل شدن به محله خلاق صنایع دستی و مقصد گردشگری بافت تاریخی شهر اصفهان را دارد و با توجه اینکه اصفهان جزء شبکه شهرهای خلاق در بخش صنایع دستی است، طراحی شبکه محورهای گردشگری فرصت مناسبی برای ایجاد فضای مناسب ارائه ظرفیت‌ها، توانمندی‌ها، کارگاه‌ها و آثار صنایع دستی به‌عنوان صنایع خلاق در راستای محورهای گردشگری پذیر تجربه محور و دارای تم خاص در این محدوده است.

کلیدواژه‌ها: محورهای گردشگری؛ صنایع خلاق؛ باز آفرینی فرهنگ مبنا؛ محله شهشهان اصفهان

۱. ایمیل نویسنده مسئول: Elham.ghasemi111@gmail.com

بیان مسئله

در سراسیمبی زوال قرار گیرند؛ چرخه‌ای معیوب که در آن گردشگر به جای جذب پس زده می‌شود. با این حال، در دهه اخیر به منظور ارائه راهکارهای عملیاتی برای احیای بافت‌های تاریخی و افزایش نرخ ماندگاری گردشگر، نظریاتی همچون بازآفرینی شهری و گردشگری خلاق مطرح شده است؛ زیرا به علت اقبال عمومی نسبت به گردشگری در کشورهای جهان، اقبال و علاقه عمومی نیز نسبت به داشته‌ها و میراث تاریخی فرهنگی نظیر بناها و محله‌های تاریخی، سایت‌های باستانی نیز بیشتر شده است. بازآفرینی فرهنگ‌مبنا نیز با طرح مفاهیم پایه‌ای مانند استفاده از حوزه‌های نوآرانه اقتصادی و صنایع خلاق، به این نکته اساسی می‌رسد که می‌توان در بافت‌های درونی و هسته‌های مرکزی شهرها، با اطمینان به نتایج فرآیند بازآفرینی، از رهیافت فرهنگی و ویژگی‌های مثبت آن بهره جست. این رهیافت، به کالبد دیروز احترام می‌گذارد و ساختارهای نو را، در همخوانی با ساختارهای دیروز، به این ترکیب می‌افزاید و محتوا و کارکردی را ارائه می‌دهد که روساخت آن جریان فرهنگی و اجتماعی و زیرساخت آن، سازوکاری کاملاً اقتصادی و پربازده است (لطفی و همکاران، ۱۳۹۶). در راستای بازآفرینی بافت‌های شهری، طراحی شهری باید با فعالیت‌های فرهنگی و هنری در عمل رابطه نزدیکی داشته باشد. محورهای فرهنگی، تولیدات فرهنگی، رویدادهای فرهنگی، صنایع خلاق و فرهنگی، هنرهای عمومی، پروژه‌های شاخص فرهنگی از جمله ابعاد ظهور بازآفرینی فرهنگ‌مبنا در طراحی شهری است (حبیبی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۰۸)؛ بنابراین بازآفرینی، به‌ویژه بازآفرینی مبتنی بر فرهنگ که با عنوان بازآفرینی فرهنگ‌مبنا نیز یاد می‌شود، از باب برقراری پیوند گردشگری با بافت‌ها و محوطه‌های

تضعیف ارزش و کارکرد بافت تاریخی شهر اصفهان و عناصر ارزشمند آن، همچون خانه‌های تاریخی، کارگاه‌ها و بازارچه‌ها باعث بی‌ارزش شدن سکونت در محدوده تاریخی شهر اصفهان شده است. این درحالی است که کشور ایران از نظر غنای منابع گردشگری جز ده کشور اول جهان به شمار می‌رود (سعیدنیا و مهدیزاده، ۱۳۹۱) و شهر اصفهان از جمله شهرهای تاریخی کشور است که با آثار متعدد ثبت‌شده در سازمان جهانی یونسکو از شهرت جهانی برخوردار است. اما بنابر عدم توجه به ملزومات صنعت گردشگری، نرخ ماندگاری گردشگر در این شهر به نسبت شهرهای تاریخی گردشگرپذیر، بسیار پایین و زمان حضور گردشگر در شهر نامتوازن است، به طوری که نرخ بازدید در تعطیلات نوروز به اوج خود می‌رسد و در سایر ماه‌های سال عملاً هتل‌ها و سایر اقامتگاه‌های شهر خالی از گردشگر می‌شود.

یکی از اصلی‌ترین علل بروز چنین مسئله‌ای (نرخ ماندگاری پایین گردشگر)، متنوع نبودن بازار گردشگری اصفهان و عدم توجه به تزیق کاربری‌ها و فعالیت‌های تجربه‌محور در پهنه‌های تاریخی شهر است. از دیگر چالش‌ها می‌توان به عدم استقبال سرمایه‌گذاران از سرمایه‌گذاری در بافت تاریخی اصفهان به دلیل فراهم نبودن زمینه‌های سرمایه‌گذاری اشاره کرد که رکود در بازار گردشگری اصفهان و شدت گرفتن روند فرسودگی بافت تاریخی مخصوصاً در محله‌های هدف گردشگری اصفهان (محله‌های نقش جهان، امام‌زاده اسماعیل، جوباره، شهشهان، سنبلستان و درب کوشک) را منجر شده است. تمامی این موارد سبب شده تا ارزش زیست در بافت تاریخی اصفهان کاهش پیدا کند و محله‌های ارزشمند تاریخی

تاریخی شهرها دارای ارزش است و گردشگری در بازآفرینی فرهنگ‌مبنا به توسعه محیطی فرهنگی یا به‌نوعی قطب خلاق و فرهنگی منجر می‌شود (حیبی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۱۰) و صنایع خلاق نیز به‌عنوان عاملی دربرگیرنده برای تمام تولیدات فرهنگی و هنری در بازآفرینی شهری به ایفای نقش خواهد پرداخت (پورزکریا و همکاران، ۱۳۹۸: ۹).

از این‌رو، این پژوهش به تدوین برنامه اقدامات، در قالب طراحی شبکه‌ای یکپارچه از محورهای گردشگری در بافت تاریخی محله شهشهان (به‌عنوان یکی از محلات هدف گردشگری اصفهان)، می‌پردازد تا بستری مناسب جهت به‌کارگیری راهبردهای بازآفرینی فرهنگ‌مبنا فراهم کند و باعث بهبود کیفیت کالبدی-عملکردی بافت تاریخی شهشهان با استفاده از امکانات بالقوه خود در راستای جذب گردشگر و سرمایه‌گذار، ماندگاری بیشتر گردشگر، باززنده‌سازی فضاهای اجتماع‌پذیر، متنوع‌سازی بازار گردشگری، هویت‌بخشی به صنایع خلاق (صنایع دستی) و کسب و کارهای محلی شود.

ادبیات موضوع

بازآفرینی فرهنگ‌مبنا^۱

فعالیت‌های فرهنگی نقشی محرک و تسهیلگر را در بازآفرینی ایفا می‌کنند. این فعالیت‌ها ممکن است طراحی یا استفاده مجدد از یک ساختمان به‌منظور استفاده‌های عمومی، احیای عرصه‌های عمومی و فضاهای شهری و رویدادها و برنامه‌هایی باشد که به‌مرور زمان موجب احیای هویت و افزایش محبوبیت مکان می‌شوند (Evans, 2005: 970). بازتعریفی که در دوره بازآفرینی شهری از فرهنگ صورت می‌پذیرد، آن را در دو مقیاس محلی و جهانی مورد توجه قرار

1. Culture-led Regeneration

می‌دهد. این به‌دلیل فرارسیدن زمانه‌ای است که در آن فرهنگ، سرمایه‌ای در دست شهرها محسوب می‌شود تا از طریق آن بتوانند، هویتی مستقل و قابل رقابت برای خود کسب کنند و یا هویت تاریخی خود را استحکامی دوباره بخشند. نوع دیگر استفاده از فرهنگ در حفاظت و بازآفرینی شهری، که با هدف تجدید حیات شهرها و بازآفرینی اجتماعی صورت می‌پذیرد، استفاده از رویدادهای فرهنگی و ایجاد «شهر-فرهنگ» و «شهر-رویداد» است. در این نگرش، نقش عوامل خاطره‌ساز و خاطره جمعی بسیار پررنگ است. شکل شماره (۱) اهداف خرد و کلان را جهت بازآفرینی بافت‌های شهری نمایش می‌دهد.

ارتباط بازآفرینی فرهنگی و گردشگری فرهنگی

ازجمله نکات مهمی که در رویکرد بازآفرینی و خصوصاً بازآفرینی مبتنی بر فرهنگ در حوزه منابع بر آن تأکید شده است، حفظ ارزش‌های بومی و فرهنگی، توجه به اقدامات کیفی به‌موازات اقدامات کمی، استفاده مجدد از بناها و تزریق دوباره حیات به بافت‌های تاریخی است (صحی‌زاده و ایزدی، ۱۳۸۳: ۱۱) در این میان نقش بازآفرینی مبتنی بر فرهنگ، تقویت هویت بومی و محلی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی و ایجاد کاراکتر منحصر به فرد و یکتایی از محلات و مجموعه‌های فرهنگی است که از طریق آن بتواند این مجموعه‌ها را به‌عنوان پروژه‌های محرک توسعه و مقاصد ارزشمند گردشگران فرهنگی معرفی کند. از این‌رو، مؤلفه‌های کمی و کیفی گزینش مقاصد گردشگری فرهنگی، به‌وسیله رویکرد بازآفرینی مبتنی بر فرهنگ تقویت می‌شوند و ارتقا می‌یابند (فاروقی، ۱۳۹۱: ۴۸). گردشگری غالباً برای تشویق بازآفرینی اقتصادی در شهرها استفاده شده است؛

اهداف کلان	اهداف خرد
حفاظت از بافت قدیم به عنوان ثروت ملی	ارتقای رفاه اجتماعی ساکنان
بازگرداندن هویت اصیلی و محلی به بافت تاریخی	مرمت خانه‌های قدیمی و فرسوده
	فعال کردن بازارچه‌ها و مراکز تولید صنایع دستی
	ماندگار کردن بیشتر گردشگر در شهر
	احیای راسته‌های باارزش از طریق نوسازی کالبدی و با تزریق کاربری‌های خاص
	ایجاد جاذبه‌های مورد نیاز گردشگر در بافت و شهر

شکل شماره (۱): اهداف بازآفرینی بافت‌ها (منبع: شفیعی و ربانی، ۱۴۰۰: ۶۲)

زیرا به عنوان صنعتی روبه رشد شناخته می‌شود و در نتیجه، اشتغال فراوانی را به همراه خود به ارمغان می‌آورد (Shaw and Williams, 1994: 257). همچنین گردشگری برای احیاء، نوسازی و تجدید حیات بناها در نواحی شهری ارزشمند است؛ زیرا بناهای تاریخی و باارزش میراث فرهنگی، عموماً برای اهداف پذیرایی اقامتی، تجاری، خرده‌فروشی، سرگرمی و فرهنگی مورد توان بخشی قرار می‌گیرند.

صنایع خلاق برای شهرهای خلاق

فلسفه اولیه شهرهای خلاق این است که «شهر همیشه امکانات بالقوه‌ای دارد، بیش از آنچه ما تصور می‌کنیم». عناصر تشکیل دهنده نظریه شهر خلاق عبارت‌اند از: فناوری، چندفرهنگ‌گرایی، تسامح و تساهل، وجود محیط فرهنگی تکنرگرا، محیط‌های اجتماعی باز از نظر فرهنگی و افزایش فرصت‌های تعامل‌های اجتماعی. صنایع خلاق طیفی از فعالیت‌های اقتصادی است که با ایجاد یا بهره‌برداری از دانش و اطلاعات مرتبط است و از خلاقیت و مهارت‌های فردی برخاسته است و توانایی تولید شغل و ثروت را از راه آفرینش و

بهره‌گیری از آفرینش‌های فکری دارد. براساس رویکرد کنفرانس آنکتاد، با محوریت مفهوم صنایع خلاق در سال ۲۰۰۴، هر نوع فعالیتی که یک مؤلفه هنری قوی داشته باشد یا هر نوع فعالیت اقتصادی که فرآورده‌های نمادین تولید کند، به بحث مالکیت معنوی وابستگی شدیدی داشته باشد و برای بازاری بزرگ تولید شود، صنعتی خلاق به حساب می‌آید. آنکتاد بین دو دسته فعالیت‌های بالادستی، شامل فعالیت‌های فرهنگی و سنتی نظیر هنرهای نمایشی و بصری و فعالیت‌های پایین دستی، شامل فعالیت‌های بسیار نزدیک به بازار از جمله تبلیغات یا نشر یا فعالیت‌های مرتبط با رسانه‌ها تفاوت قائل می‌شود. براساس این نظر، صنایع فرهنگی زیرمجموعه صنایع خلاق به شمار می‌روند. گستره صنایع خلاق بسیار گسترده است و از فعالیت‌های مرتبط با دانش سنتی و میراث فرهنگی، نظیر صنایع دستی و انواع هنرها و جشنواره‌های فرهنگی تا فعالیت‌های مبتنی بر فناوری و فعالیت‌های خدمات محور از قبیل فعالیت‌های سمعی و بصری و رسانه‌های جدید را در بر می‌گیرد (ژیانپور و همکاران،

بازآفرینی فرهنگ مبنا حلقه اتصال دهنده گردشگری و صنایع خلاق

گردشگری پیش از آنکه پدیده‌ای اقتصادی باشد، امری فرهنگی است؛ چراکه منابع و سرمایه‌های فرهنگی یکی از مهم‌ترین منابع درآمدزا در این زمینه است. حال با در نظرگیری اقبال عمومی نسبت به گردشگری در کشورهای سرتاسر جهان، اقبال و علاقه عمومی نیز نسبت به داشته‌ها و میراث تاریخی-فرهنگی نظیر بناها، محله‌های تاریخی و سایت‌های باستانی نیز بیشتر شده است. امروزه، فرهنگ نه تنها با توجه به رسالت ذاتی آن در ترویج حقوق انسانی و شکل دادن به دانش جمعی و بهبود کیفیت زندگی، بلکه در ایجاد اشتغال، بازآفرینی شهری و انسجام اجتماعی نقش زیادی دارد. بازآفرینی فرهنگ مبنا نیز با طرح مفاهیم پایه‌ای، مانند استفاده از حوزه‌های نوآورانه اقتصادی و صنایع خلاق، به این نکته اساسی می‌رسد که می‌توان در بافت‌های درونی و هسته‌های مرکزی شهرها، با اطمینان به نتایج فرآیند بازآفرینی، از رهیافت فرهنگی و ویژگی‌های مثبت آن بهره جست. این رهیافت، به کالبد دیروز احترام می‌گذارد و ساختارهای نو را، در همخوانی با ساختارهای دیروز، به این ترکیب می‌افزاید و محتوا و کارکردی را ارائه می‌دهد که روستا ساخت آن جریان فرهنگی و اجتماعی و زیرساخت آن سازوکاری کاملاً اقتصادی و پر بازده است (لطفی، ۱۳۹۰: ۴۷).

در راستای بازآفرینی بافت‌های شهری، طراحی شهری باید با فعالیت‌های فرهنگی و هنری در عمل دارای رابطه نزدیکی داشته باشد. محورهای فرهنگی، تولیدات فرهنگی، رویدادهای فرهنگی، صنایع خلاق و فرهنگی، هنرهای عمومی، پروژه‌های شاخص فرهنگی از جمله ابعاد ظهور بازآفرینی فرهنگ مبنا

در طراحی شهری است (حیبی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۰۸)؛ بنابراین بازآفرینی، به‌ویژه بازآفرینی مبتنی بر فرهنگ، که با عنوان بازآفرینی فرهنگ مبنا نیز یاد می‌شود، از باب برقراری پیوند گردشگری با بافت‌ها و محوطه‌های تاریخی شهرها دارای ارزش است؛ چراکه بافت‌های تاریخی پیش از آنکه عنصری فیزیکی و کالبدی باشند ماهیتی فرهنگی دارند. به تعبیری، نگاه و رویکرد بازآفرینی فرهنگ مبنا با نگاهی میراثی و حفاظتی به داشته‌های تاریخی-فرهنگی ما، گردشگری را در مسیری پایدار قرار خواهد داد. گردشگری در بازآفرینی فرهنگ مبنا به توسعه محیطی فرهنگی یا به‌نوعی قطب خلاق و فرهنگی منجر می‌شود (حیبی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۱۰) و صنایع خلاق نیز به‌عنوان عاملی دربرگیرنده برای تمام تولیدات فرهنگی و هنری در بازآفرینی شهری به ایفای نقش خواهد پرداخت. با توجه به اهداف پژوهش در راستای بازآفرینی بافت شهشهان بر مبنای توسعه گردشگری، جدول شماره (۴) مؤلفه‌های درگیر را در بازآفرینی مبتنی بر عرضه محصولات گردشگری و زیرساخت‌های موردنیاز آن بیان می‌کند.

شبکه یکپارچه محورهای گردشگری خلاق

یکی از راهکارهای بازآفرینی فرهنگ مبنا در بافت‌های باارزش تاریخی توجه به عناصر تاریخی، صنایع خلاق و ظرفیت‌های گردشگری در بافت از طریق ایجاد فضاهای گردشگری است. نمونه‌ای از این فضاها، محورهای پیاده‌مدار گردشگری است که در صورت شکل‌گیری به‌صورت شبکه‌ای منسجم کارکرد مطلوبی خواهد داشت. این شبکه مسیریابی پیاده‌مدار و به‌هم‌پیوسته با کاربری مختلط و با اولویت صنایع خلاق است که سهولت دسترسی گردشگر پیاده را در ساختار تاریخی شهر فراهم می‌آورد و رابطه بین جاذبه‌ها،

جدول شماره (۱): مؤلفه‌های درگیر در بازآفرینی مبتنی بر عرضه محصولات گردشگری و زیرساخت‌های مکمل آن‌ها

مؤلفه‌ها	گونه‌ها	بیان ویژگی‌ها و ارزش‌ها
مؤلفه‌های استراتژیک توسعه گردشگری	کسب و کار	میزبانی از اجلاس‌ها و نمایشگاه‌ها، مراکز تجاری بزرگ، جذب شرکت‌ها و سرمایه‌گذاری خصوصی، بازاریابی و ایجاد اشتغال
	جاذبه‌ها (طبیعی و مکانی)	احیای ساختمان‌ها و بناهای یادبود تاریخی و میراث فرهنگی، موزه‌ها، گالری‌ها، کلیساها، مساجد، میدان‌ها بزرگ، میراث صنعتی و بافت تاریخی، عناصر طبیعی نظیر رودخانه، کوه و دریا
	رویدادهای خاص	برگزاری رخداد‌های بزرگ، نظیر رویدادهای ورزشی، جشنواره‌های خاص، مراسم خاص و نادر مذهبی
	خرده‌فروشی	توسعه فضاهای خرید و سرگرمی، فروشگاه‌های زنجیره‌ای و بزرگ، راسته‌بازارهای خرده‌فروشی، بازارهای قدیمی
	فرهنگی	برجسته‌سازی صنایع فرهنگی، هویت مکان، گالری‌های هنری، مراکز موسیقی، سالن‌های کنسرت و تئاتر، زبان و آداب و رسوم و سبک زندگی
مؤلفه‌های زیرساختی و امکانات رفاهی مکمل گردشگری	خدمات رفاهی و پذیرایی	ارائه فعالیت‌های رفاه عمومی، نظیر تسهیلات اقامتی - تفریحی، هتل‌ها، مراکز درمانی، فضای سبز فراغتی، سرویس بهداشتی
	حمل و نقل و شبکه دسترسی	توسعه حمل و نقل عمومی کارآمد، سهولت دسترسی به محصولات گردشگری، پارکینگ
	آموزش و اطلاع‌رسانی	ارائه مراکز مدیریت مقصد و اطلاع‌رسانی، آموزش کارمندان و هتل‌داران، تابلوهای اعلان راهنماها و نقشه‌ها

منبع: شفيعی و ربانی، ۱۴۰۰

ساختار سبز، ساختمان‌های مهم و زیرساخت‌های گردشگری را برقرار می‌کند و از این طریق به بازآفرینی فرهنگ مبنا منتج می‌شود. این شبکه باید دارای قابلیت اتصال و برقراری رابطه با ساختار جدید و قدیم شهر را داشته باشد و، با توجه به بستر، نقش‌های مختلفی را بپذیرد. مؤلفه‌های دسترسی، پیوستگی، اختلاط کاربری و عناصر طبیعی از جمله مؤلفه‌های اصلی این مفهوم است. به منظور ارتقای ساختار تاریخی می‌توان ارتباط و هماهنگی از بین رفته بین عناصر و اجزا را تقویت و رابطه گسسته ساختار حرکتی را برقرار کرد، نقش عناصر کالبدی و کارکردی باقی‌مانده را پررنگ‌تر و

روش پژوهش

این پژوهش براساس نوع پژوهش کاربردی و براساس هدف پژوهش، توصیفی و اکتشافی است و از لحاظ روش در زمره پژوهش‌های کیفی قرار دارد. استراتژی‌های پژوهش موردپژوهی است. انواع داده‌های کیفی در این طرح شامل داده‌های

جدول شماره (۲): چهارچوب ایجاد محورهای گردشگری خلاق با هدف بازآفرینی فرهنگ مینا

سیاست گذاری	مفهوم	زمینه راهبردی	
	شبکه یکپارچه از مسیرهای پیاده‌مدار و فضاهای عمومی با دید مطلوب به عناصر تاریخی	فضاهای عمومی/مکان‌سازی ^۱	
	دسترسی و نفوذپذیری		
	تنوع/گوناگونی		
	اختلاط کاربری، تزریق کاربری و خدمات موردنیاز گردشگران، به‌کارگیری صنایع خلاق در تعریف مسیرها و فضاهای عمومی، حفظ تنوع سبک ابنیه تاریخی		
	خوانایی		
	ارتقای عناصر خوانایی، اعم از گره‌ها، لبه‌ها، مسیرها، حوزه‌ها، نشانه‌ها، تمایز معمارانه با حفظ تشخیص و هویت		
	عمق ساختمان/دسترسی/ارتفاع/سختی، نرمی/مناطق فعال، غیرفعال		
	مقیاس انسانی، نظارت طبیعی، ایمنی پیاده، اصول پیاده‌مداری		
	ایجاد فضاهای مکث و عمومی در مسیر محورها و شبکه گردشگری جهت ارتقای ماندگاری گردشگر و آسایش ساکنان	فضاهای عمومی	
	ایجاد فضاهای عمومی پیرامون عناصر تاریخی جهت تعریف مناسب گستره‌های تاریخی و ارتقای منظر فرهنگی		
	کف‌پوش، مبلمان خیابانی، نگهداری از مسیرها، روشنایی و نورپردازی، منظرسازی نرم و سبز، تنوع رنگ‌ها، الگوها و مصالح	ارتقای محیطی ^۲	
	ارتقای جاذبه‌های فرهنگی/ فعالیت‌ها و کاربری‌های جاذب گردشگر ایجاد محلی برای نمایش رویدادهای اجتماعی فرهنگی هویت‌مند ایجاد محلی برای نمایش روایت‌ها و داستان‌های بافت ایجاد محلی برای نمایش صنایع خلاق بافت	امکانات فرهنگی	فعالیت فرهنگی ^۳
		فستیوال و رویدادها	
		اقتصاد شبانه	
		معماری به‌عنوان هنر	
	نشانه‌ها/ تزیینات و دکوراسیون	خصوصی سازی	
	استراتژی منطقه برای تعریف و تعیین و حفاظت میراث معمارانه/صنایع خلاق	حفاظت	توسعه ساخت ^۴
	کاربری مختلط، صنایع خلاق، توسعه مسکونی	نوآوری	
	استفاده مجدد از منابع	پایداری	
	حفظ منظر فرهنگی تاریخی/ زمینه‌گرایی، بهره‌گیری از الگوهای باارزش تاریخی، حفظ و ارتقای کریدورهای دید به عناصر تاریخی	بصری	

1. Public Realm/Place making
2. Environmental improvement
3. Cultural Activity
4. Building Development

سیاست‌گذاری	مفهوم	زمینه راهبردی
مشارکت ساکنان، هنرمندان و کسبه محلی در فرآیند طراحی، مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی و رویدادها، ارتقای حمل‌ونقل عمومی، پیاده‌مداری، دوچرخه‌مداری، نشانه‌گذاری محورها و فضاهای عمومی از طریق عناصر و الگوهای هویت‌مند بافت	مشارکت محلی و دسترسی ^۱	
بررسی، بازاریابی و ارتقای منطقه با رویکرد صنایع خلاق و گردشگری	راهبرد فرهنگی	راهبرد طراحی ^۲
تسهیل تغییرات کاربردی و تأثیرگذار با رویکرد ارتقای صنایع خلاق	راهنمای توسعه	
پیوستگی ساختمان‌ها، عناصر تاریخی و باارزش و محیط طبیعی و روابط بین آن‌ها	راهبرد منظر	
راهبردهای بازآفرینی فرهنگ‌مبنا/اهمیت رویکرد میان‌رشته‌ای	گروه طراحی شهری	

منبع: نگارندگان با استفاده از چهارچوب (Wansborough, & Mageean, 2000: 189)

مضمون، تحلیل و مضامین فراگیر و سازمان‌دهنده شناسایی کردیم تا از آن‌ها در مرحله چشم‌اندازسازی و تدوین راهبردها بهره بگیریم. در مرحله بعد چشم‌اندازسازی محدودۀ مورد مطالعه را با هدف ایجاد شبکه‌های محورهای گردشگری تدوین و ماتریس دستیابی به اهداف را براساس مؤلفه‌های گردشگری خلاق ارائه دادیم. در نهایت برنامه‌های اقدام را در قالب نقشه شبکه هم‌پیوند محورهای گردشگری پیاده‌مدار خلاق و شناسنامه پروژه‌های پیشنهادی به صورت موضوعی و موضعی در قالب پروژه‌های مرمتی، عملکردی، فضای شهری و زیباسازی ارائه دادیم.

معرفی نمونه مورد مطالعه: محله شهشهان در

شهر اصفهان

اصفهان با وجود بازارهای تاریخی متعدد، موزه زنده‌ای از فرهنگ و سنت است و از سال ۲۰۱۵ به شبکه شهرهای خلاق یونسکو در موضوع صنایع دستی پیوسته است. از میان ۳۷۰ رشته صنایع دستی موجود در ایران، استان اصفهان با ۱۹۶ رشته، رتبه اول را در میان استان‌های کشور داراست (سازمان میراث

متنی (داده‌های مصاحبه‌ای، روایت‌های زنده، تاریخ شفاهی، روایات منقول، اسناد و مدارک) و داده‌های مشاهده‌ای متنی (یادداشت‌های میدانی پراکنده، یادداشت‌های میدانی مشاهده‌ای مستقیم، یادداشت‌های میدانی استنباطی محقق) و داده‌های مشاهده‌ای ناب یا سنجه‌های غیرمزامح (تصاویر، نقشه‌ها، فیلم‌ها، کروکی‌ها و...) است. داده‌های متنی برگرفته از اسناد علمی پژوهشی معتبر و مدارک و اسناد تاریخی است. فنون گردآوری داده‌های پژوهش برای داده‌های متنی، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و برای داده‌های مشاهده‌ای، مشاهده مشارکتی و سنجه‌های غیرمزامح است.

فرآیند انجام پژوهش را به این صورت انجام دادیم که در ابتدا چهارچوب مفهومی گردشگری خلاق و بازآفرینی فرهنگ‌مبنا را تهیه و در مرحله بعد مطالعات پیشین مربوط به طرح «بازتعریف نقش محله‌های هدف گردشگری در راستای توسعه گردشگری» را برای شهشهان مرور و وضع موجود را، براساس مؤلفه‌های گردشگری خلاق و مصاحبه‌های عمیق با مردم و مطلعان، تحلیل کردیم. مصاحبه‌ها را با روش تحلیل

1. Community Participation and Access

2. Design strategy

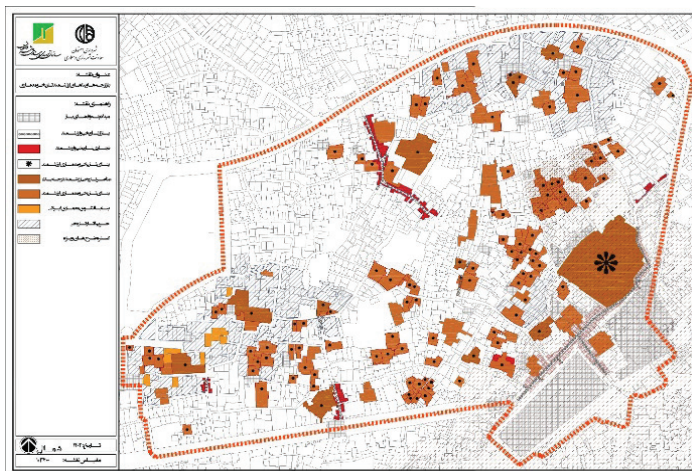

نقشه شماره (۱): موقعیت محله شهشهان در اصفهان

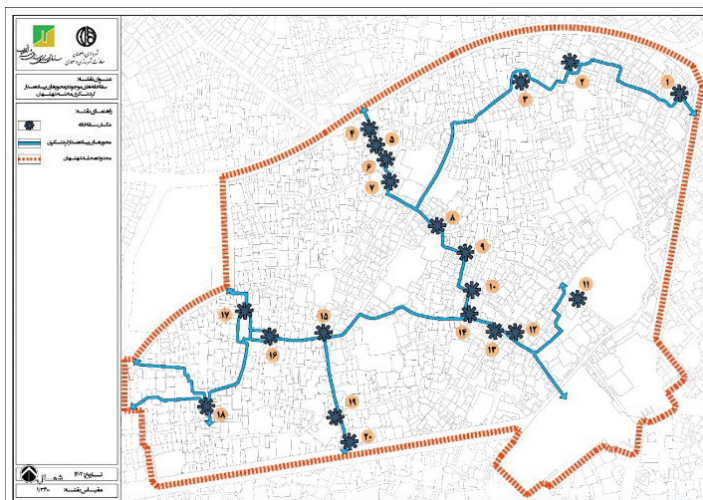
هنری در هویت و تاریخ اصفهان ریشه دارند، با شرایط و موقعیت کنونی سازگارترند و در این مقطع زمانی چون نمی‌توانند هدف تحریم‌ها قرار بگیرند، بهتر از سایر صنایع مسیر توسعه را هموار می‌کنند. مهم‌تر از همه آنکه این هنر-صنعت با محیط‌زیست مهربان است (ژبانیپور و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۴).

بخش قابل توجهی از آثار تاریخی ثبت‌شده جهانی و ملی اصفهان در محله‌هایی، همچون نقش جهان، امامزاده اسماعیل، جوباره، شهشهان، سنبلستان و درب کوشک قرار گرفته که به‌عنوان محله‌های هدف گردشگری، توسط شهرداری اصفهان، تعیین شده است. محله شهشهان در جوار یکی از مهم‌ترین سایت‌های ثبت‌شده در فهرست میراث جهانی بشر در ایران (مسجد جامع عتیق اصفهان) واقع شده است و از سوی دیگر، قدم‌به‌قدم، بناهای ارزشمندی را در خود جای داده که نامشان در فهرست میراث ملی ایرانیان به ثبت رسیده است. اما در کنار همه این دارایی‌ها، فضاهایی را هم دارد که گرچه در فهرست میراث ملی

فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری استان اصفهان، ۱۳۹۲). براساس آمارهای مکتوب در آمایش شهر اصفهان، هنرمندان این شهر در سال‌های اخیر ۱۰۲ مهر اصالت یونسکو و ۱۵۸ نشان ملی در صنایع دستی دریافت کرده‌اند. شهر اصفهان جزء چند شهر اول ایران، در تربیت نیروی متخصص و مراکز علمی آموزشی در سطوح عالی و تکمیلی، است. در قسمت آموزش صنایع دستی، دو دانشگاه، پنج هنرستان و شش آموزشگاه خصوصی و دولتی فعال‌اند. از آنجاکه اصفهان در عرصه زیست‌محیطی با چالش‌های بسیاری رودرروست و تحریم‌های اقتصادی و رکودهای ناشی از آن هم شرایط را دشوارتر کرده است؛ این دشواری‌ها به اصفهان بینشی در راستای تحقق آرمان شهر فرهنگ و هنر داده است. راه چاره‌ای که شاید نجات اصفهان از مشکلات صنعتی، اقتصادی و زیست‌محیطی در آن نهفته باشد. به نظر می‌رسد که هنرهای سنتی و صنایع دستی بتوانند تهدیدهای موجود را به فرصتی برای توسعه تبدیل کنند. به‌واسطه اینکه این صنایع

نقشه شماره (۲): عناصر و ابنیه ارزشمند تاریخی محدوده

نقشه شماره (۳): موقعیت سقاخانه‌ها به عنوان عناصر تاریخی هویتمند

منحصر به فرد کرده است. با توجه به قابلیت‌های بیان شده و اینکه اصفهان جزء شبکه شهرهای خلاق در بخش صنایع دستی است، طراحی شبکه محورهای پیاده‌مدار گردشگری خلاق فرصت مناسبی جهت ایجاد فضای مناسب ارائه ظرفیت‌ها، توانمندی‌ها، کارگاه‌ها و آثار صنایع دستی به عنوان صنایع خلاق به صورت محورهای گردشگری پذیر تجربه محور و دارای تم خاص، در این

نام و نشانی ندارند، اما واجد ارزش‌اند. مهم‌تر اینکه این پهنه جزو معدود نقاط کهن شهر اصفهان است که هنوز بخشی از بافت تاریخی ارزشمند اصفهان را در خود دارد و این «بافت» توانسته از مداخلات مختلف جان سالم به در ببرد. همچنین حضور هنرمندان صنایع دستی و کارگاه‌های مختلف هنری در رشته‌های مختلف قلمکاری، منبت، میناکاری و... این محدوده را

محدوده است. نقشه زیر موقعیت محدوده مورد مطالعه را در منطقه ۳ شهر اصفهان نمایش می‌دهد.

عناصر تاریخی در محدوده مورد مطالعه

پس از شناخت ابعاد مختلف طراحی شهری و تحلیل آن، این پژوهش به مطالعه عناصر تاریخی، قطب‌های فرهنگی و رویدادهای اجتماعی، مذهبی، آیینی و هنری، برای ارائه راهبردهای مناسب بازآفرینی فرهنگ‌مبنا، می‌پردازد. مشاهدات میدانی شناسایی بناهای تاریخی موجود اعم از ثبت‌شده در فهرست میراث ملی ایرانیان، ستاره‌دار و یا ثبت‌نشده اما واجد ارزش و فهرست‌برداری از بناهای تاریخی مهمی است که در پهنه پروژه باید مورد توجه قرار گیرند. عناصر تاریخی و واجد ارزش در محله شهشهان متعدد است و در جای جای محله به چشم می‌آید و منظر فرهنگی ویژه‌ای به این محله بخشیده است. این بناها، شامل مسجد جامع اصفهان، بقعه بابا قاسم، بقعه شهشهان، حمام و بازار قاضی، باغ سهیل (مدرسه باغ سهیل)، مدرسه آقانور، مکتب‌خانه‌های دردشت، دومنار دردشت، بازار دردشت، سرای رضا صراف، مسجد چاره، منار بزرگ نظامیه، صحنه امین، مدرسه نظامیه و... و نیز خانه‌های تاریخی زیادی اعم از خانه بهشتیان، خانه خورشید و... هستند. نقشه زیر ابنیه ارزشمند و تاریخی محدوده را نمایش می‌دهد. با توجه به نحوه قرارگیری عناصر تاریخی مسیرهایی که به بهترین نحو دسترسی و اتصال را بین این عناصر ایجاد می‌کنند، به‌عنوان محورهای اصلی گردشگری در نظر گرفته شدند تا راهبردها و پروژه‌ها نیز در امتداد همین محورها ارائه شوند. همچنین یکی از عناصر مهم هویت‌مند این بافت، سقاخانه‌ها هستند که موقعیت مکانی آن‌ها در نقشه شماره (۳) آمده است. این عناصر در ایجاد خوانایی و هویت بصری بافت نقش کلیدی

و در طراحی و برنامه‌ریزی محورهای گردشگری در اولویت اول قرار دارند، به‌نحوی که می‌توانند در امتداد محورهای گردشگری پیشنهادی نشانه کلیدی باشند.

رویدادها و فعالیت‌های واجد ارزش در محدوده مورد مطالعه

پهنه مورد مطالعه، زیست پیوسته بیش از یک هزاره را تجربه کرده است. از همین روی، فعالیت‌های بسیاری در طول زندگی مردمان، در این محدوده، تجربه شده است. فعالیت‌هایی که در دسته‌های مختلفی طبقه‌بندی می‌شوند؛ از فعالیت‌های دینی و مذهبی گرفته تا فعالیت‌های تجاری، اقتصادی، سیاسی و البته علمی. شماری از این فعالیت‌ها شامل فعالیت‌های مذهبی و دینی در مسجد دوقاضی هیئت حسینی پامنار دردشت است و مرحوم حاج مرشد حسین پنجه‌پور و مرشد تمیزی‌فر از بنیان‌گذاران این هیئت بوده‌اند. از منظر فعالیت‌های اقتصادی و تجاری یکی از مشاغل که در عصر صفوی در محله شهشهان رونق داشت، شغل عصارگری بود تا بدانجا که کوی عصاران در این منطقه به وجود آمد و هم‌اکنون عصارخانه جماله در این محدوده واقع است. همچنین فعالیت‌های علمی و فرهنگی مختلفی در این محله انجام می‌شده است. در دوران سلاجقه تا پیدایش سلسله صفوی مدارس در اصفهان در این محدوده تأسیس می‌شوند و نام دارالعلم برای اصفهان از همین جا نشئت گرفته است. مدارک نشان می‌دهد قدیمی‌ترین مدرسه وقفی اصفهان به نام علاءالدوله کاکویه در قرن چهارم در محله دردشت بنا شده و محل تدریس ابن سینا بوده است. این قدیمی‌ترین مدرسه اصفهان است و به نام مدرسه علائی معروف است. در قرون چهار تا ششم هجری نیز چنان رونقی داشت که آن را دارالعلم می‌گفتند. مدرسه نوریه را که در انتهای بازار عربان واقع شده، نیز به زمان سلطنت

سیاست گذاری در محدوده و تدوین برنامه بازآفرینی شهری فرهنگ‌مبنا با رویکرد گردشگری خلاق ویژه محله

شهری شامل ابعاد مورفولوژی، ادراکی، اجتماعی، بصری، کارکردی، معابر و دسترسی، زمینه و زمان، اقتصادی، زیست‌محیطی و مدیریتی، اهداف خرد در راستای دستیابی به هدف کلان طرح تدوین شده‌اند. این اهداف خرد شامل ارتقای کالبد براساس هویت معماری تاریخی، تقویت غنای حسی و خوانایی در جهت رویدادهای فرهنگی-مذهبی، افزایش مشارکت اجتماعی به‌وسیله رویدادهای فرهنگی، تقویت کردیدورهای دید مطلوب و تناسب بصری، کاربری (اختلاط کاربری و ارتقای کاربری‌های وابسته به

یکی از مهم‌ترین بخش‌های این پژوهش تعیین اهداف کلان، اهداف خرد، راهبردها و سیاست‌ها در قالب چهارچوب نظری پژوهش (نمایش داده‌شده در جدول شماره (۳)) است. هدف کلان تعیین‌شده، بازآفرینی فرهنگ‌مبنا بر مبنای ایجاد محله خلاق صنایع دستی و توسعه گردشگری است. پس از تعیین هدف کلان، براساس هریک از هشت بعد مطالعات طراحی

جدول شماره (۳): اهداف، راهبردها و سیاست‌های محدوده مورد مطالعه

بعد	هدف خرد	راهبرد	سیاست
مورفولوژی	ارتقای کالبد براساس هویت معماری تاریخی	افزایش تنوع فضایی با حفظ محصوریت بازارچه و ایجاد میدانچه‌های محلی در موقعیت‌های خاص	ایجاد میدانچه‌های کوچک در جوار عناصر ارزشمند تاریخی و مکان‌های مستعد با جدارۀ طراحی شده (مسیر اول: فضای شهری صحنه امین، بازپیرایی میدانچه بقعه شهشهان، میدانچه محلی مقابل بازار قاضی، باتوق ارشاد، فضای شهری مقابل مسجد آقانور)، (مسیر دوم: فضای شهری شمال و غرب مسجد آقانور، ساماندهی فضای شهری مجاور دو منار دردشت، میدانچه محلی شمال دو منار دردشت)، (مسیر سوم: میدانچه محلی شمال کوی شیخ بهایی، فضای شهری مقابل خانۀ بهشتیان، فضای شهری مجاور مسجد جماله و فضای سبز بوستان جماله) (مسیر چهارم: فضای روبه‌روی سرای جمیلان، فضای شمالی امامزاده درب امام)
		پرهیز از تعریض گذرها و تجمع پلاک‌ها خارج از ضوابط و حفظ تنوع و گوناگونی در محور و مساحت ابنیه	ایجاد ضوابط معین جهت جلوگیری از تجمع و تعریض بی‌ضابطه در محور ثبت‌خانه‌ها و عناصر تاریخی ثبت‌نشده در میراث فرهنگی
		به‌کارگیری مصالح متناسب با بافت تاریخی و پرهیز از به‌کارگرفتن مصالح مدرن ناسازگار با معماری بالارزش ایرانی-اسلامی	پرهیز از بهسازی و نوسازی ابنیه با کیفیت نامطلوب و سبک‌های بلا تکلیف و استفاده از الگوی مصالح، طیف رنگی و فرم معماری هویت‌مند موجود در محور برای بهسازی ابنیه معاصر
		بهبود کیفیت کف‌سازی معابر به‌طور شاخص در چهار مسیر پیشنهادی	تقویت ارتباط میان عناصر اصلی محور از طریق کف‌سازی برگرفته از الگوهای معماری و شهرسازی ایرانی-اسلامی
		حفظ بافت ارگانیک و تقویت آن به‌ویژه در راسته بازارچه‌ها	پرهیز از نوسازی ناهمگون با زمینه تاریخی و ترمیم و تعمیر ابنیه واجد شرایط مرمت تخصصی احیا و به‌کارگیری الفبای معماری و سبک ساخت‌وساز در دوره‌های گذشته با در نظر داشتن پاسخگویی به نیازهای معاصر
		بهبود وضعیت منابع کالبدی پشتیبان گردشگری شهر به‌وسیله مرمت، بهسازی، بازسازی و یا نوسازی	پرهیز از به‌کاربردن نهایت اصول زیبایی‌شناختی در مرمت تمام ابنیه موجود به‌منظور ایجاد تمایز میان ابنیه شاخص و سایر کاربری‌ها به‌خصوص در خط آسمان واحدهای مسکونی
		بهره‌گیری از فرم‌های معماری تاریخی در انجام نوسازی و بازسازی	استخراج و به‌کاربردن الفبای زیبایی‌شناختی میراث موجود در فرآیند نوسازی ابنیه

بعد	هدف خرد	راهبرد	سیاست
ادراکی	ترویج غنای حسی و خوانایی به‌وسیله رویدادهای فرهنگی-مذهبی	استفاده از عناصر نشانه در خوانا کردن فضاهای شهری محور تاریخی	ایجاد فعالیت‌های فرهنگی و متناسب با بازه‌های هویتی و فرهنگی محدوده در ابنیه واجد ارزش تاریخی که مرمت و حفاظت شده‌اند.
		احیای روایت‌ها و هویت‌های به فراموشی سپرده‌شده	احیای میراث به‌جای‌مانده و ساختن دوباره عناصر ازمیان‌رفته معرفی رویدادهای فرهنگی-مذهبی (بابا قاسم، شهشهان و...) به گردشگران
		ایجاد مکان مناسب جهت معرفی رویدادهای فرهنگی در کالبد واجد ارزش تاریخی	احیای کالبدی و کارکردی ابنیه متروکه و تخریب‌شده به‌عنوان فضای روایتگر رویداد
		فراهم‌سازی بستر حضور گروه‌های مختلف سنی و جنسی	برگزاری دوره‌های آموزشی و بازدید کودکان، نوجوانان و جوانان از محورهای تاریخی جهت افزایش علاقه‌مندی به حفظ میراث ملموس و ناملموس
اجتماعی	افزایش مشارکت اجتماعی به‌وسیله رویدادهای فرهنگی ارتقای حضورپذیری و تعاملات اجتماعی گردشگران.	تخصیص فضاهای باز و عناصر انعطاف‌پذیر و مناسب‌سازی‌شده برای حضور اقشار مختلف	اختصاص بخشی از محور به مکان بازی کودک و سایر فضاهای موردنیاز محلی (فضای مکث مقابل دومنار دردشت، میدانچه محلی شمال کوی شیخ بهایی، فضای شهری مقابل خانه بهشتیان، فضای شهری مجاور مسجد جماله و فضای سبز بوستان جماله)
		تقویت حضور ساکنان و فراهم کردن زمینه حضورپذیری برای گردشگران	ایجاد فعالیت‌های فرهنگی، فراغتی و ورزشی و مواردی از این قبیل به‌ویژه در بناهای واجد ارزش
		تقویت سازگاری بین کاربری مسکونی و گردشگری	اختصاص مکان مناسب در بناهای بالارزش معماری به فعالیت‌های مرتبط با گردشگری
		ایجاد شرایط مساعد برای برگزاری فعالیت‌های فرهنگی و هنری و مذهبی در مقیاس محلی در بناهای بالارزش تاریخی	مشارکت مردم و بخش‌های خصوصی، عمومی و دولتی در عرصه‌های تصمیم‌گیری رویدادها
		به‌کارگیری منابع فرهنگی و پتانسیل‌های تاریخی، اجتماعی، مذهبی، عملی و ادبی و گردشگری در رویدادها	پشتیبانی از رویدادهای تجاری، کارگاهی و فرهنگی بهسازی منابع کالبدی موجود رویداد و استفاده حداکثری از آن‌ها
		در نظر گرفتن رویدادها در تهیه طرح‌های بالادستی و گردشگری	تولید تقویم رویدادهای چهارفصل مطابق با فصول گردشگرپذیر
		کاهش قرارگاه‌های رفتاری نامناسب و تقویت قرارگاه‌های رفتاری مساعد با محور	حذف قرارگاه‌های رفتاری نامساعد مانند تجمع معتادان و... ضمن ایجاد خدمات کاربری یا کالبد مناسب محور گردشگری توجه به عدم تقابل فعالیت در فضاهای گره‌ای پیش‌بینی شده با مساجد
		بخشیدن جان تازه به ماهیت و عملکرد محور در راستای تقویت حس اجتماع‌پذیری در مکان‌های خاص محور	تقویت گره در ترکیب با مکان استراحت عابران پیاده توجه به حفظ گوناگونی کالبد به‌منظور پذیرندگی گروه‌های اجتماعی مختلف
		ایجاد نورپردازی و روشنایی در محور	پیش‌بینی سیستم روشنایی در قالب شبکه منظم نورپردازی بافت و عناصر طبیعی، تاریخی و مصنوعی درون آن‌ها
		تعبیه فعالیت‌های شبانه‌گاهی به‌ویژه در بناهای تاریخی به‌منظور تقویت نظارت مستقیم و غیرمستقیم بر فضا	ایجاد امنیت اجتماعی و آسایش بیشتر برای ساکنان با بهره‌گیری از روش‌های نظارت قانونی و طراحی شهری

بعد	هدف خرد	راهبرد	سیاست
منظر (سازمان بصری)	تقویت کردیدوره‌های دید مطلوب و تناسب بصری	پرهیز از ایجاد خط آسمان نامتعادل و نامتوازن در طول جداره‌ها ضمن تأکید بر غلبه عنصر شاخص در خط آسمان	استفاده از الگوها و الفبای معماری ابنیه واجد ارزش تاریخی و معماری در نوسازی ابنیه معاصر ایجاد وحدت فرم ساده و همخوان با بستر تاریخی در تابلوهای راهنما در مسیر حرکتی
		ارتقای تعادل بصری به وسیله الگوگیری از ابنیه ارزشمند موجود در محور	احیای فرم‌ها و سبک‌های کالبدی گذشته، باززنده‌سازی ابنیه با احترام گذاشتن به گذشته و شکل دهی به مجموعه‌ای یکپارچه و شاخص به لحاظ کالبدی
		ارتقای کردیدوره‌های بصری به عناصر ارزشمند (سقاخانه و ورودی بازارچه‌ها) از لحاظ تاریخی و خاطره‌ای	برقراری کردیدوره‌های دید مناسب به بقعه بابا قاسم و شهشهان، مسجد صفا و آقانور و استفاده از پتانسیل برقراری ارتباط بصری در دیدها پرهیز از نوسازی پلاک‌ها به شکل مدرن و حفظ الگوی ساخت و حجم توده- فضا در گذشته
کارکردی و عملکردی	اختلاط کاربری و ارتقای کاربری‌های وابسته به گردشگری	رعایت تناسب مقیاس در کاربری‌های گردشگری تزییق شده	توجه به احیای فعالیت‌ها و صنایع کهن
		پراکنش فعالیت‌هایی متمایز و مختلط با کاربری مسکونی در تمام محور	سازمان‌دهی فعالیت‌های تفریحی، گذران فراغت، ورزشی و اسکان گردشگری در طول مسیر تقویت صنایع و هنرهای دستی و خدمات دارای مزیت نسبی در گردشگری
		ایجاد مفصل ارتباطی بین حوزه‌های با عملکرد فرهنگی، گردشگری و تجاری مختلط	ترمیم و تعمیر ابنیه دارای ارزش به منظور احیای شرایط پیشین و ایجاد موزه جهت نمایش فعالیت‌هایی مانند کلوآبندی آسیاب، کش بافی، لنگ‌بافی
دسترسی و نفوذپذیری ایجاد بستر مناسب حضور پیاده و ارتقاء ایمنی و امنیت	ایجاد بستر مناسب حضور پیاده و ارتقاء ایمنی و امنیت	رعایت تناسب مقیاس در کاربری‌های گردشگری تزییق شده	پرهیز از ایجاد کاربری‌های بزرگ مقیاس و جاذب دسترسی با خودرو در محور
		پراکنش فعالیت‌هایی متمایز و مختلط با کاربری مسکونی در تمام محور	احیای عملکردی خانه‌های تاریخی و عناصر شاخص هویت‌مند جهت ایجاد فعالیت‌های مرتبط با گردشگری همچون خدمات پذیرایی و اقامتی
		ایجاد مفصل ارتباطی بین حوزه‌های با عملکرد فرهنگی، گردشگری و تجاری مختلط	تغییر تدریجی ترکیب کاربری‌ها و فعالیت‌های ناسازگار با هویت تاریخی و فرهنگی از طریق کاهش فعالیت‌های مزاحم شهری به نفع فعالیت‌های متناسب و مطلوب اجتماعی- فرهنگی گردشگری و تفریحی حذف فعالیت‌های ناسازگار، آلاینده یا ناهمگون، مانند انبار با دسترسی مستقیم از محور گردشگری
تعیین سلسله‌مراتب مناسب محدوده پیاده‌مدار با درجه‌بندی معابر	آرام‌سازی ترافیک و محدود کردن تردد خودروهای عبوری از درون بافت تاریخی محله	رسیدگی به وضعیت کف‌سازی و سایر تسهیلات کالبدی جهت تشویق جمعیت پیاده به استفاده از فضا	پیش‌بینی شبکه ارتباطی سواره درون محلی و فراهم‌سازی دسترسی از لایه دوم تسلط حرکت پیاده درون‌محور تاریخی و تعریف سازمان فضایی خاص برای آن ارتقای کیفیت ورودی‌ها و تعریف ورودی مناسب پیاده، سواره و مختلط در مکان‌های فاقد ورودی
		ایجاد شبکه محوره‌های پیاده‌مدار گردشگرپذیر و سازمان فضایی مناسب (قلمرو پیاده)	ایجاد میدانچه‌های با محتوای فضای باز محلی برنامه‌ریزی استفاده پیاده از فضاهای اصلی و کانون‌های تجمع ساکنان و گردشگران در محور تقویت وضعیت عمومی تجهیزات شهری و به‌کارگیری مبلمان شهری مناسب در طول مسیرها تمتایز کردن مبدأ، میانه و مقصد در محور ایجاد تعادل در برقراری دسترسی میان انواع الگوهای حرکتی
		تعیین سلسله‌مراتب مناسب محدوده پیاده‌مدار با درجه‌بندی معابر	ایجاد نظام حمل‌ونقل عمومی در محدوده پیرامونی محور و معابر شریانی اصلی ایجاد محدوده ترافیک آرام با سرعت ۳۰ و پایین‌تر
تعیین سلسله‌مراتب مناسب محدوده پیاده‌مدار با درجه‌بندی معابر	تعیین سلسله‌مراتب مناسب محدوده پیاده‌مدار با درجه‌بندی معابر	تعیین سلسله‌مراتب مناسب محدوده پیاده‌مدار با درجه‌بندی معابر	ایجاد نظام سلسله‌مراتبی شبکه راه‌های درون بافت در پیوند مناسب با نظام‌های دسترسی از عمومی در سطح محله تا نیمه‌عمومی و نیمه‌خصوصی تعیین دسترسی‌ها و پارکینگ‌های محلی با پخشایش مطلوب (ایجاد پارکینگ‌های جمعی ایمن برای افراد محلی و واحدهای مسکونی فاقد دسترسی به پارکینگ خودروی شخصی در بنا) و گردشگری

بعد	هدف خرد	راهبرد	سیاست
زیننه و زمان	تقویت حس گذر زمان در محور	ایجاد نمودهای بارز جهت درک گذر زمان در دوره‌های تاریخی مختلف	احیای کالبد به‌جای‌مانده از گذشته و بازگرداندن شرایط محور به دوره‌های شناخته‌شده و معین جهت برقراری انسجام و یکپارچگی پیشین تقویت شاخصه‌های کالبدی و روایی تاریخی کهن در مسیر باروایت‌گری حوادث تاریخ و افراد نامی محور توسط روایان با حفظ پوشش متناسب با هر دوره تاریخی
		اختصاص اولویت تأمین نیازهای ساکنان در مقابل گردشگران جهت افزایش حس تعلق	ایجاد مکان‌هایی جهت الحاق رنگ تعلق و ثبت نام و هویت ساکنان در طول مسیر
اقتصادی	جذب سرمایه به‌وسیله ایجاد ارزش افزوده در املاک باارزش	تزییق فعالیت‌های ارتقادهنده قیمت سازگار با هویت محله‌ای و گردشگری به‌منظور جذب سرمایه و ارتقای وضعیت اقتصادی ساکنان	تسهیل سرمایه‌گذار جهت مرمت بناهای معماری شاخص و واجد ارزش تغییر کاربری و فعالیت بناهای تاریخی و واجد ارزش تاریخی
		ایجاد یکپارچگی و انسجام بین فرهنگ، کالبد باارزش و بخش خصوصی	ایجاد ارزش افزوده برای املاک باارزش معماری به‌وسیله تسهیل جذب سرمایه‌گذار بخش خصوصی اجرای پروژه‌های فرهنگی پیشگام با رویدادهای فرهنگی و دوره‌ای
زیست‌محیطی	ارتقای کیفیت ساماندهی فضایی سبز	تأمین آسایش محیطی و اقلیمی برای پیاده	حفاظت در برابر ایجاد آلودگی محیطی (هوا، صوتی، ناشی از زباله و فعالیت‌های کارگاهی مزاحم، تجمع خودرو) تأمین آسایش حرکت پیاده در برابر سواره
		ارتقای سرانه فضای سبز در مسیر ضمن توجه به بام سبز	افزایش حضور گیاهان و عناصر طبیعی مانند آب در فضاهای کوچک محلی نظیر میدانچه شهشهان و اعطای امتیاز ویژه به واحدهای ایجادکننده بام سبز
		مقابله با گسترش فرورنشست و پیشگیری از بروز خسارت ناشی از بلایای طبیعی	سیستم جمع‌آوری فاضلاب و جلوگیری از فرورنشست زمین سازمان‌دهی سیستم جمع‌آوری آب‌های سطحی و کاهش خطرات سیل‌گیری بافت

گردشگری)، دسترسی (ایجاد بستر مناسب حضور پیاده و ارتقای ایمنی و امنیت)، تقویت حس گذر زمان در محور، جذب سرمایه به‌وسیله ایجاد ارزش افزوده در املاک باارزش و ارتقای کیفیت محیطی و ساماندهی فضای سبز است. پس از آن، در راستای دستیابی به این اهداف خرد، راهبردهای مؤثر و مفید و سپس سیاست‌هایی در جهت تحقق بخشی به این راهبردها تدوین شده‌اند که نهایتاً تمامی این اهداف خرد، راهبردها و سیاست‌ها به‌صورت کلی در راستای تحقق هدف کلان طرح و بازآفرینی بافت شهشهان براساس ایجاد شبکه محورهای گردشگری خلاق است. چهار محور گردشگری پیشنهادی در نقشه شماره (۴) نمایش داده شده است:

جدول شماره (۳)، ماتریس دستیابی به اهداف اعم از اهداف خرد، راهبردها و سیاست‌ها براساس چهارچوب نظری پژوهش را به‌صورت دستورالعملی کلی در هر چهار مسیر پیشنهادی ارائه می‌دهد.

تدوین پروژه‌های موضعی/موضوعی براساس نوع پروژه و نحوه مداخله

در این بخش پروژه‌های تعریف‌شده برای هر یک از چهار مسیر پیشنهادی در جدول شماره (۴) ارائه و به‌صورت مکان‌مند در نقشه شماره (۵) نمایش داده شده است. گونه‌بندی پروژه‌ها شامل پروژه‌های مرمتی، فضای شهری، عملکردی و تغییر کاربری و زیباسازی‌اند. همچنین پروژه‌هایی تحت عنوان نقش سرو در جدول آمده که به پروژه‌های طراحی جداره یا

شماره (۴) نمایش داده شده است:

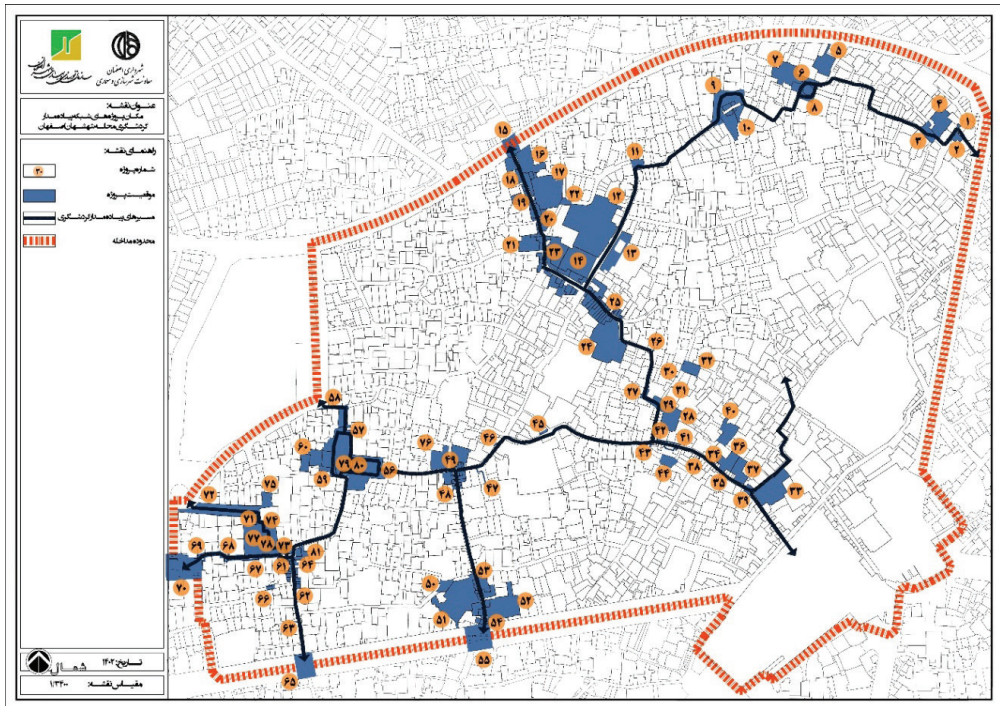
جدول شماره (۴): فهرست پروژه‌های پیشنهادی محلّه شهشهان

شماره	عنوان پروژه	نوع پروژه
۲۳	مرمت سقاخانه بازار دردشت (مقابل کوی باغ دردشت)	مرمتی
۲۴	پیرایش شهری جداره‌های پیرامون پارک دردشت	زیباسازی فضای شهری
۲۵	مرمت سقاخانه مجاور پارک دردشت تا دومنار دردشت	مرمتی
۲۶	مرمت سقاخانه بین پارک دردشت تا دومنار دردشت	مرمتی
۲۷	ساماندهی فضای شهری دو منار دردشت	فضای شهری
۲۸	مرمت تیمچه حاج رضا صراف و تبدیل آن به کافه رستوران صنایع دستی: کارگاه- نمایشگاه و فروش صنایع دستی مختلط با فضای پذیرایی گردشگری (کافی شاپ و رستوران)	مرمتی/ عملکردی
۲۹	مرمت سقاخانه مجاور دو منار دردشت	مرمتی
۳۰	نشانه‌گذاری (صحن چندیدان)	زیباسازی فضای شهری
۳۱	نشانه‌گذاری (مزار عمو چماغلو)	زیباسازی فضای شهری
۳۲	میدانچه محلی شمال دومنار دردشت	فضای شهری
۳۳	مرمت کالبدی حمام شیخ بهایی و تبدیل آن به موزه رویداد	مرمتی/ عملکردی
۳۴	مرمت سقاخانه محور جماله- جنب سرای گزی‌ها	مرمتی
۳۵	مرمت ورودی سرای گزی‌ها	مرمتی
۳۶	مرمت سراسری گزی‌ها و تبدیل آن به موزه رستوران	مرمتی/ عملکردی
۳۷	مرمت عصارخانه جماله و تبدیل آن به موزه رویداد	مرمتی/ عملکردی
۳۸	مرمت سقاخانه محور جماله- مقابل کوی شرف الواعظین	مرمتی
۳۹	فضای شهری روبه‌روی خانه بهشتیان	فضای شهری
۴۰	فضای شهری شمال کوچه شیخ بهایی	فضای شهری
۴۱	پیرایش شهری جداره ورودی بازار دومنار دردشت	فضای شهری
۴۲	مرمت سقاخانه کوچه شیخ بهایی- کوی درب زنجیر-	مرمتی
۴۳	نشانه‌گذاری (نقش سرو)	زیباسازی فضای شهری
۴۴	میدانچه محلی جنوب کوچه شیخ بهایی	فضای شهری

شماره	عنوان پروژه	نوع پروژه
۱	مرمت سقاخانه بابا قاسم	مرمتی
۲	مرمت بقعه بابا قاسم	مرمتی
۳	فضای شهری صحنه امین	فضای شهری
۴	مرمت مدرسه امامیه و تزئین کاربری فرهنگی هنری مبنی بر آموزش هنر صنایع دستی با تأکید بر استفاده کودکان و نوجوانان	مرمتی/ عملکردی
۵	مرمت مسجد صفا	مرمتی
۶	مرمت سقاخانه بقعه شهشهان	مرمتی
۷	مرمت بقعه شهشهان	مرمتی
۸	بازپیرایی میدانچه بقعه شهشهان	مرمتی
۹	بازپیرایی میدانچه محلی بازار قاضی	مرمتی
۱۰	بهسازی کالبدی و عملکردی بازار قاضی	مرمتی/ عملکردی
۱۱	تکمیل فاز دو پاتوق ارشاد	مرمتی
۱۲	مرمت مسجد آقانور	مرمتی
۱۳	فضای شهری مقابل مسجد و کتابخانه آقانور	فضای شهری
۱۴	تغییر فعالیت دبستان دخترانه شهید مؤمن زاده به هنرستان صنایع دستی	مرمتی/ عملکردی
۱۵	تعریف ورودی بازارچه دردشت جهت اتصال محور دردشت به محلّه سرچشمه	فضای شهری
۱۶	بهسازی کالبدی و عملکردی بازار دردشت با تأکید بر واحدهای تولید و فروش انواع صنایع دستی و تبدیل آن به راسته صنایع دستی اصفهان	مرمتی/ عملکردی
۱۷	مرمت سرای حاجی خان و تبدیل آن به بوتیک هتل و فضای پذیرایی گردشگری	مرمتی/ عملکردی
۱۸	مرمت سقاخانه بازار دردشت (جنب مسجد الهادی)	مرمتی
۱۹	مرمت سقاخانه بازار دردشت (مقابل سرای حاجی خان)	مرمتی
۲۰	مرمت سقاخانه بازار دردشت (مقابل بن‌بست شهید علی بیتابی)	مرمتی
۲۱	راه‌اندازی موزه محلّه دردشت (حمام تاریخی دردشت)	عملکردی
۲۲	فضای شمالی شمال و غرب مسجد آقانور	فضای شهری

شماره	عنوان پروژه	نوع پروژه
۶۶	نشانه‌گذاری مزار بابانوش	زیباسازی فضای شهری
۶۷	پیرایش جداره از سمت ورودی خیابان سنبلستان به سمت قصر جمیلان	زیباسازی فضای شهری
۶۸	نشانه‌گذاری (نقش سرو)	زیباسازی فضای شهری
۶۹	نشانه‌گذاری (نقش سرو)	زیباسازی فضای شهری
۷۰	آرام‌سازی معبر، کف‌سازی، تعریف ورودی و فضای شهری شرق خیابان سنبلستان	زیباسازی فضای شهری
۷۱	نشانه‌گذاری (نقش سرو) - جنب سرای جمیلان	زیباسازی فضای شهری
۷۲	تعریف ورودی از خیابان سنبلستان - میدان دروازه نو	زیباسازی فضای شهری
۷۳	مرمت سردر جنوبی قصر جمیلان	مرمتی
۷۴	مرمت سردر و جداره شمالی قصر جمیلان	مرمتی
۷۵	میدانچه محلی شمالی قصر جمیلان	زیباسازی فضای شهری
۷۶	مناسب‌سازی محوطه، طراحی منظر و نورپردازی بوستان حمام وزیر با تأکید بر ایجاد فضای گفت‌وگو	زیباسازی فضای شهری
۷۷	بهسازی عملکردی سرای جمیلان	عملکردی
۷۸	مرمت کالبدی و پیرایش جداره سرای جمیلان	مرمتی
۷۹	مرمت کالبدی امامزادگان درب امام	مرمتی
۸۰	مناسب‌سازی و احیای فضای مکت اجتماعی پیرامون امامزادگان درب امام	زیباسازی فضای شهری
۸۱	بهبود عملکرد بازارچه و ایجاد واحدهای فروش صنایع دستی	مرمتی / عملکردی
۸۲	طرح جامع نور	موضوعی
۸۳	طرح جامع منظر نرم	موضوعی
۸۴	طرح جامع بلمان در شبکه محورهای گردشگری پیشنهادی براساس برند اصفهان	موضوعی
۸۵	تدوین مجموعه ضوابط و راهنماهای طراحی در شبکه محورهای گردشگری	موضوعی
۸۶	تدوین مجموعه ضوابط و دستورالعمل‌های آرام‌سازی و محدودیت تردد در شبکه محورهای پیشنهادی	موضوعی

شماره	عنوان پروژه	نوع پروژه
۴۵	نشانه‌گذاری (نقش سرو)	زیباسازی فضای شهری
۴۶	نشانه‌گذاری (نقش سرو)	زیباسازی فضای شهری
۴۷	پیرایش و مرمت جداره مجاور پارک جماله	زیباسازی فضای شهری
۴۸	بهسازی کالبدی عملکردی بازارچه وزیر با تأکید بر فروش و نمایش آثار هنری کودکان	مرمتی / عملکردی
۴۹	مرمت سقاخانه بازار حمام وزیر	مرمتی
۵۰	میدانچه محلی شمالی غربی مسجد حاج محمد جعفر آباده‌ای	زیباسازی فضای شهری
۵۱	مرمت بازار حاج محمد جعفر آباده‌ای	مرمتی
۵۲	بهسازی کالبدی عملکردی بازارچه حاج محمد جعفر آباده‌ای و سرای حبیبه بیگم و تبدیل آن به بازارچه فروش و نمایش هنر آیینی مذهبی پارچه و علم	مرمتی / عملکردی
۵۳	مرمت سقاخانه محور حاج محمد جعفر آباده‌ای (جنب کوچه حاج محمد جعفر)	مرمتی
۵۴	مرمت سقاخانه محور حاج محمد جعفر آباده‌ای (جنب سرای حبیبه بیگم)	مرمتی
۵۵	آرام‌سازی معبر، کف‌سازی به منظور تعریف ورودی بازارچه حاج محمد جعفر آباده‌ای	زیباسازی فضای شهری
۵۶	مرمت سقاخانه شرق مجموعه امامزادگان درب امام	مرمتی
۵۷	مرمت سقاخانه شمال مجموعه امامزادگان درب امام	مرمتی
۵۸	تعریف ورودی به سمت امامزادگان درب امام مجاور بیمارستان امین	زیباسازی فضای شهری
۵۹	ساماندهی فضای شهری ضلع غربی امامزادگان درب امام	زیباسازی فضای شهری
۶۰	مرمت خانه تاریخی ضلع غربی درب امام و تبدیل آن به رستوران و فضای اقامتی گردشگری	مرمتی / عملکردی
۶۱	مرمت سقاخانه بازارچه قصر	مرمتی
۶۲	نشانه‌گذاری (نقش سرو) - کوی شهید بنی لوحی	زیباسازی فضای شهری
۶۳	نشانه‌گذاری (نقش سرو) - بن بست بحرالعلوم	زیباسازی فضای شهری
۶۴	تکمیل احیای بازارچه قصر	مرمتی
۶۵	تعریف ورودی از عبدالرزاق به سمت قصر جمیلان	زیباسازی فضای شهری

نقشه شماره (۵): موقعیت تمامی پروژه‌های پیشنهادی در هر چهار مسیر

می‌شود، از باب برقراری پیوند گردشگری با بافت‌ها و محوطه‌های تاریخی شهرها دارای ارزش است؛ چراکه بافت‌های تاریخی پیش از آنکه عنصری فیزیکی و کالبدی باشند ماهیتی فرهنگی دارند. به تعبیری رویکرد بازآفرینی فرهنگ‌مبنا با نگاهی میراثی و حفاظتی به داشته‌های تاریخی-فرهنگی، گردشگری را در مسیری پایدار قرار خواهد داد. گردشگری در بازآفرینی فرهنگ‌مبنا به توسعه محیطی فرهنگی یا به نوعی قطب خلاق و فرهنگی منجر می‌شود و صنایع خلاق نیز به‌عنوان عاملی دربرگیرنده برای تمام تولیدات فرهنگی و هنری در بازآفرینی شهری به ایفای نقش خواهد پرداخت.

محلّه شهشهان اصفهان در جوار یکی از مهم‌ترین سایت‌های ثبت‌شده در فهرست میراث جهانی بشر، در

نشانه‌گذاری اشاره می‌کند. در محدوده‌هایی که داستان، روایت، مشاهیر یا فعالیت خاصی در زمان قدیم داشته است و در حال حاضر اثری به جا نمانده یا جهت خوانایی محور به نشانه‌گذاری و طراحی جداره نیاز بوده، این پروژه‌ها پیشنهاد داده شده است.

نقشه شماره (۵)، هشتاد و یک پروژه موضعی پیشنهادی را نمایش می‌دهد.

نتیجه‌گیری

محورهای گردشگری فرهنگی، تولیدات فرهنگی، رویدادهای فرهنگی، صنایع خلاق و فرهنگی، هنرهای عمومی، پروژه‌های شاخص عملکردی-فرهنگی از جمله ابعاد ظهور بازآفرینی فرهنگ‌مبنا در طراحی شهری است؛ بنابراین بازآفرینی، به‌ویژه بازآفرینی مبتنی بر فرهنگ که با عنوان بازآفرینی فرهنگ‌مبنا نیز یاد

ایران (مسجد جامع عتیق اصفهان)، واقع شده است و از سوی دیگر، قدم به قدم، بناهای ارزشمندی را در خود جای داده که نامشان در فهرست میراث ملی ایرانیان به ثبت رسیده است. اما در کنار همه این دارایی‌ها، فضاهایی را هم دارد که گرچه در فهرست میراث ملی نام و نشانی ندارند، اما واجد ارزش‌اند. مهم‌تر آنکه این پهنه جزو معدود نقاط کهن شهر اصفهان است که هنوز بخشی از بافت تاریخی ارزشمند اصفهان را در خود دارد و این «بافت» توانسته از مداخلات مختلف جان سالم به در ببرد. همچنین حضور هنرمندان صنایع دستی و کارگاه‌های مختلف هنری در رشته‌های مختلف قلم‌کاری، منبت، میناکاری و... این محدوده را منحصر به فرد کرده است. همچنین انواع فعالیت‌های مذهبی و آیینی در محدوده برقرار است و بازار دردشت به صورت نیمه فعال به حیات اقتصادی خود ادامه می‌دهد، اما عدم رسیدگی به بناهای تاریخی باعث فرسودگی کالبدی، عملکردی و فعالیتی در محدوده شده است. از طرف دیگر، هنرمندان صنایع دستی در رشته‌های مختلف، نظیر هنر پارچه، چوب، فلز و... در نقاط مختلف محدوده، مانند خانه جواهری، بازار دردشت، سرای رضا صراف، سرای قصر و... مشغول فعالیت‌اند، اما محیط کالبدی این کارگاه‌ها با مشکلات بسیاری روبه‌روست و در شأن هنرمندان و صنعت خلاق صنایع دستی اصفهان نیست. از این رو، این محدوده به صورت بالقوه ظرفیت تبدیل شدن به مقصد گردشگران، جهت تجربه و بازدید از کارگاه‌های صنایع دستی و نیز خرید این محصولات، را دارد تا با ارائه چشم‌انداز جدید و راهبردهای مبتنی بر بازآفرینی فرهنگ مینا این محدوده را به صورت بالفعل به محله خلاق صنایع دستی با تم‌های مختلف (هنرهای مختلف) تبدیل کند. با توجه به قابلیت‌های

بیان‌شده و اینکه اصفهان جزء شهرهای خلاق در بخش صنایع دستی است، شبکه محورهای پیاده‌مدار گردشگری خلاق، جهت ایجاد فضای مناسب ارائه ظرفیت‌ها، توانمندی‌ها، کارگاه‌ها و آثار صنایع دستی به‌عنوان صنایع خلاق به صورت محورهای گردشگری پذیر تجربه محور و دارای تم خاص در این محدوده پیشنهاد داده شد. برنامه‌های اقدام نیز در قالب نقشه شبکه هم‌پیوند محورهای گردشگری خلاق و شناسنامه پروژه‌های پیشنهادی به صورت موضوعی و موضعی در قالب پروژه‌های مرمتی، عملکردی، فضای شهری و زیباسازی ارائه شد تا به وسیله طراحی و ایجاد شبکه محورهای گردشگری قدمی مهم در راستای بازآفرینی بافت تاریخی، احیای فعالیت‌های کهن و بازخوانی داستان‌ها و روایت‌های این محدوده برداشته شود.

تقدیر و تشکر

این مقاله مستخرج از طرح مطالعاتی با عنوان «مطالعات راهبردی پهنه بابا قاسم اصفهان با رویکرد بازآفرینی فرهنگ-رویداد مینا» است که با مدیریت دکتر الهام قاسمی و همکاری مهندس سعیده هرندی زاده، مهندس امیرحسین شکیب‌راد، دکتر سحر سماواتی و مهندس منصوره مهره‌کش و به کارفرمایی سازمان نوسازی بهسازی شهرداری اصفهان انجام شده است.

منابع

۱. آزادی، الهام (۱۳۹۱)، توسعه گردشگری شهری با تکیه بر مرکز شهر تهران و رویکرد مدیریت شهری، تهران: تیسرا.
۲. بصیری‌مژدهی، رضا (۱۳۸۸)، برنامه‌ریزی و طراحی برای پیاده‌ها: رهنمودهای طراحی شهری پیاده‌مدار، تهران: طحان.
۳. بونی فیس، پرسیلا (۱۳۸۰)، مدیریت گردشگری فرهنگی، ترجمه محمود عبدالله‌زاده، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

۴. تیبالدز، فرانسیس (۱۳۸۷)، شهرسازی شهروندگرا، ترجمه محمد احمدی نژاد، چاپ دوم، اصفهان: نشر خاک.
۵. جنگجو، سینا، حاجی پور، خلیل، لطفی، سهند (۱۴۰۰)، «ارائه راهبردهای برنامه‌ریزی شهرهای رویدادمدار بر مبنای اصول ارتقای رقابت‌پذیری یک مقصد گردشگری؛ مطالعه موردی: شهر شیراز»، فصلنامه علمی - پژوهشی گردشگری و توسعه. سال دهم، شماره سوم. 10.22034/JTD.2020.239083.2079 / <https://doi.org/10.22034/JTD.2020.239083.2079>
۶. حبیبی، کیومرث، بهزادفر، مصطفی، جابری، آتنا (۱۳۹۰)، «پیاده‌راه محرک توسعه در بافت کهن شهری بررسی نقش محور استروگت در شهر کپنهاک»، مجله منظر.
۷. حبیبی، محسن (۱۳۷۸)، «مسیرهای پیاده‌راه گردشگری»، نشریه هنرهای زیبا، ۹، ۴۳ - ۵۱.
۸. حبیبی، محسن، مقصودی، ملیحه (۱۳۸۱)، مرمت شهری: تعاریف، نظریه‌ها، تجارب، منشورها و قطع‌نامه‌های جهانی روش‌ها و اقدامات شهری، تهران: دانشگاه تهران.
۹. دیناری، احمد (۱۳۸۹)، گردشگری شهری در ایران و جهان، چاپ دوم، مشهد: واژگان خرد.
۱۰. رحیم‌پور، علی (۱۳۹۱)، گردشگری در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه، تهران: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری.
۱۱. سعیدنیا، احمد، مهدی‌زاده، جواد (۱۳۹۱)، گردشگری شهری، جلد ۱۳، تهران: نشر سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
۱۲. سواربروک، جان (۱۳۹۰)، مدیریت گردشگری پایدار، ترجمه محمود سبزی، تهران: سازمان مدیریت صنعتی.
۱۳. شفیع، زاهد؛ ربانی، راضیه (۱۴۰۰)، بازآفرینی شهری با رویکرد گردشگری، تهران: نشر دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۱۴. شکویی، حسین، موحد، علی (۱۳۸۱)، «شناخت الگوی فضای توریستی شهر اصفهان با استفاده از سیستم GIS»، برنامه‌ریزی و آمایش فضا. شماره ۲۷، ۹۵ - ۱۱۲.
۱۵. کرمونا، متیو، هیت، تیم، اک، تر، تیسلدل، استیون (۱۳۸۳)، مکان‌های عمومی فضاهای شهری ابعاد گوناگون طراحی شهری، ترجمه فریبا قرانی، مهشید شکوهی، زهرا اهری، اسماعیل صالحی، تهران: دانشگاه هنر.
۱۶. کنفلاخر، هرمان (۱۳۸۷)، اصول برنامه‌ریزی طراحی: تردد پیاده و دوچرخه، ترجمه فریدون قریب، چاپ دوم، تهران: دانشگاه تهران.
۱۷. لطفی، سهند، شعله، مهسا، حاجی پور، خلیل، جنگجو، سینا (۱۴۰۱)، «بازآفرینی رویدادمدار در بازپیوند استخوان‌بندی شهرهای تاریخی (موردپژوهی: ساختار هم‌پیوند شیراز تاریخی)»، مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، سال نهم، شماره سوم، پیاپی ۱۸، <https://doi.org/10.22067/jgusd.2022.47725.0>
۱۸. لطفی، سهند، شعله، مهسا، علی‌اکبری، فاطمه (۱۳۹۶)، «تدوین چهارچوب مفهومی کاربست اصول و آموزه‌های بازآفرینی شهری فرهنگ‌منا (موردپژوهی: بافت تاریخی شیراز)»، نشریه انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، شماره ۱۳. <https://doi.org/10.30475/isau.2018.62059.13>
۱۹. محمودی میمند، محمد، مقدمی، امیر (۱۳۹۱)، مدیریت نوین توریسم جهانی: شناخت مفاهیم اصول و بازاریابی توریسم، چاپ دوم، تهران: مه‌کامه.
۲۰. ژیانپور، مهدی، قورچانی، محمدحسین، موحدی، سحر، باقری، نفیسه، شاهزیدی، مهری (۱۳۹۷)، نگاهی به شهر خلاق: تجربه اصفهان، انتشارات سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان. چاپ اول.
۲۱. ژیانپور، مهدی، موحدی، سحر، شاهزیدی، مهری، باقری، نفیسه، صمدانیان، علی، مکتوبیان، مریم، عارفه، مهدیه، حاج‌هاشمی، عاطفه (۱۳۹۶)، طرح پژوهشی شناسایی مهم‌ترین مسائل گردشگری شهر اصفهان و زمینه‌یابی حوزه‌های گردشگری خلاق و ارائه راهبرد بر مبنای چهارچوب گردشگری خلاق، مجری: معاونت پژوهشی جهاد دانشگاهی واحد اصفهان، کارفرما: معاونت برنامه‌ریزی و توسعه سرمایه انسانی شهرداری اصفهان.
22. Evans, G. 2005. 'Measure for Measure: Evaluating the Evidence of Culture's Contribution to Regeneration'. *Urban Studies* 42: 959-983, <https://doi.org/10.1080/00420980500107102>.
23. Shaw, G. and Williams, A. (1994). *Critical issues in tourism: A geographical perspective*. Oxford: Blackwell.

24. Matthew Wansborough and Andrea Mageean. (2000). "The Role of Urban Design in Cultural Re-generation". *Journal of Urban Design* 5(2):181-197. <https://doi.org/10.1080/713683962>.

ارائه چهارچوب تحلیلی چالش‌های نهادی برنامه‌های راهبردی شهری (مورد پژوهی: برنامه راهبردی اصفهان ۱۴۰۵)

احمد شاهبوندی

دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان

محمد حسین عسگری^۱

پژوهشگر دکتری شهرسازی، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران

سید محمد شکرانی

پژوهشگر دکتری شهرسازی، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران

فصلنامه پژوهش‌های فضا و مکان در شهر، سال هفتم، شماره سوم، پیاپی ۲۸، پاییز ۱۴۰۲، صص ۲۷-۳۸

چکیده

برنامه‌ریزی راهبردی در نقد برنامه‌ریزی جامع وارد ادبیات شهرسازی شد و ویژگی‌های چرخه‌ای بودن، بازخوردگیری، انعطاف‌پذیری، مشارکتی بودن و حساسیت نسبت به مسائل هر بستر را با خود به همراه داشت. در ایران تا امروز الگوی برنامه‌ریزی جامع بر راهبردی غلبه دارد. یکی از عوامل عدم تحقق‌پذیری برنامه‌ریزی راهبردی چالش‌های نهادی است. این مقاله با تأکید بر برنامه راهبردی اصفهان ۱۴۰۵ به دنبال دستیابی به چهارچوب مفهومی یکپارچه برای سنجش و پاسخگویی به الزام‌ها و چالش‌های موجود در ساختار مدیریتی شهرداری اصفهان است. بر همین پایه، کاوش در ادبیات روی مفاهیم برنامه‌ریزی راهبردی و نهادباوری صورت گرفت و چهارچوب مفهومی برای تحلیل استخراج شد. پس از آن با استفاده از معیارهای برآمده از چهارچوب، تحلیل مضمون برنامه راهبردی اصفهان ۱۴۰۵ انجام شد. نتایج نشان می‌دهد که به مسائل چالش‌زا، مانند عدم توجه به بستر زمانی و فرهنگی؛ نهادینه‌سازی برنامه‌های راهبردی در اسناد، قوانین و مقررات و عاملیت‌های سازمانی در برنامه ۱۴۰۵ توجه شده است، اما ساختارسازی، مانند نگاه به سازمان‌های مردم‌نهاد و شبکه‌سازی افقی و عمودی در برنامه وجود ندارد.

کلیدواژه‌ها: نهادباوری؛ نهاد رسمی؛ نهاد غیررسمی؛ برنامه‌ریزی راهبردی؛ مدیریت شهری؛ برنامه راهبردی اصفهان ۱۴۰۵

۱. ایمیل نویسنده مسئول: mh.asgari@au.ac.ir

و همکاران (۱۳۹۷) تعریف جایگاه نهادی را به عنوان پاسخی برای شکاف بین نظریه و عمل برنامه‌ریزی راهبردی دانسته‌اند و اشرفی و جانبابانزاد (۱۳۹۳) برنامه‌ریزی راهبردی را برای شهرهای فاقد چشم‌انداز پیشنهاد می‌کنند.

نظام مدیریت شهری اصفهان با تهیه و اجرای شش برنامه راهبردی برای بسط و ارتقای برنامه‌ریزی راهبردی تلاش کرده است. در طی روند تهیه این برنامه‌ها، حرکت به سمت بهبود ساختار برنامه، محتوا و روش تهیه این اسناد مشاهده می‌شود و می‌توان از این حیث بیان کرد که آخرین برنامه تهیه شده (اصفهان ۱۴۰۵) بالغ‌ترین سند در مقایسه با اسناد پیشین خود است. بر همین پایه این سند به عنوان نماینده ۲۵ سال تفکر راهبردی در سیستم مدیریت شهری اصفهان انتخاب شده است. سند راهبردی اصفهان ۱۴۰۵، با ادعای مشارکت حداکثری ذی‌نفعان و پاسخ به نیازهای مشارکت در فرآیند تهیه شده است (برنامه راهبردی اصفهان ۱۴۰۵، ۹). مشارکت و شبکه‌سازی میان ذی‌نفعان یکی از بن‌مایه‌های اصلی سنجش نهادباوری است که ایده اصلی تدوین نوشتار حاضر را قوام بخشیده است.

این مقاله، مشخصاً بر روی مشکلات نهادی برنامه‌ریزی راهبردی متمرکز است تا موانع و چالش‌های تحقق‌پذیری تفکر نهادی را در سند برنامه راهبردی اصفهان ۱۴۰۵ مشخص کند. بر همین پایه سؤالات به صورت زیر ساماندهی و تدبیر شدند:

۱. الزامات نهادی برای برنامه‌ریزی راهبردی در سیستم مدیریت شهری اصفهان چه هستند؟
۲. مدیریت شهری اصفهان تا چه میزان به این الزامات برای برنامه راهبردی در دستور کار خود توجه داشته است؟

برنامه‌ریزی راهبردی در دهه شصت میلادی، به عنوان شیوه‌ای در برابر برنامه‌ریزی جامع، از حوزه‌های مدیریتی وارد برنامه‌ریزی شهری شد (Kaufman & Jacobs, 1987). مزیت‌های این نوع برنامه‌ریزی نسبت به الگوی جامع شامل داشتن نگاه چرخه‌ای، پایش و بازخوردگیری برای تحقق‌پذیری، منعطف بودن و قابلیت تغییر، مشارکتی و بازتاب‌دهنده دغدغه‌های زیست‌محیطی است (بدری و نعمتی، ۱۳۸۸؛ Bryson, 1995 و عبدی دانشپور، ۱۳۹۷). برنامه‌ریزی راهبردی، به طور خاص فرآیندی و مشارکتی است که سعی دارد همه ذی‌نفعان شهر را در بر گیرد و بر موضوعات بنیادین متمرکز است. محصول این نوع برنامه‌ریزی راهبردهای یکپارچه، منعطف و عملیاتی برای مدیریت شهری است (Steinberg, 2005).

در ایران غلبه الگوی سنتی برنامه‌ریزی جامع کماکان تداوم دارد و برنامه‌ریزی راهبردی با موانعی همراه است که شامل موانع نگرشی، رفتاری، هنجاری، ارتباطی و نهادی است (امان‌پور و همکاران، ۱۳۹۸؛ محمدپور و مرادی چادگانی، ۱۳۹۸). ارزیابی برنامه راهبردی آگاه‌سازی سازمانی از پیشرفت‌ها، موفقیت‌ها و چالش‌ها را باعث و به گرفتن بازخورد، شناسایی مشکلات، فرایینی سیاست و ارائه اقدام‌های پیشنهادی منجر می‌شود (Lawrence, 2019).

در این حوزه پژوهش‌های متعددی صورت گرفته است؛ کاردار و همکاران (۱۳۸۸) بر نقش هدایت طرح‌های راهبردی در قیاس با سایر برنامه‌ها تأکید دارند. رفیعیان و شاهین‌راد (۱۳۸۷) مفاهیم، اجزا و مصادیق رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی را در ساختار مدیریت شهری کرمان جست‌وجو می‌کنند؛ دانشور

۳. مهم‌ترین چالش‌های نهادی جاری در برنامه راهبردی در دستور کار سیستم مدیریت شهری اصفهان چیست؟

اهداف متناظر با پرسش‌های فوق، نخست رسیدن به یک چهارچوب مفهومی یکپارچه و دوم بررسی و استخراج مهم‌ترین چالش‌های سند راهبردی جاری بر پایه این چهارچوب است.

مبانی نظری

مفاهیم پایه‌ای که این نوشتار بر آن بنا شده به شرح زیر است:

۱-۱- برنامه‌ریزی راهبردی:

تلاش منظم برای تولید تصمیم‌ها و اقدام‌های اساسی است که چستی یک سازمان، فعالیت‌ها و چرایی انجام آن‌ها را شکل می‌دهد و راهنمایی می‌کند (Bryson, 1995: 6) و دارای ویژگی‌های زیر است:

- بهره‌گیری از چشم‌انداز و راهبردهای واقع‌گرایانه و بلندمدت؛
- در نظر گرفتن ساختار قدرت، عدم قطعیت و ارزش‌های رقابتی؛
- طراحی ساختارهای تدوین طرح، توسعه مفاهیم و چهارچوب‌های تصمیم‌گیری؛
- بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای محیطی، تمایلات و نیروهای خارجی و منابع موجود در ارتباط با تعداد محدودی از مسائل راهبردی کلیدی؛
- تصمیم‌گیری، اقدام، دستیابی به اهداف و اجرا در کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت؛
- تأکید بر نظارت، ارزیابی و بازنگری؛
- توجه به سطوح مختلف طرح‌ریزی؛
- شناسایی و گردهم‌آوری ذی‌نفعان عمده و فراهم‌سازی بسترهای لازم برای مشارکت گروه‌های گسترده و متنوع در طی فرآیند برنامه‌ریزی؛

• ساخت ایده‌های جدید و فرآیندهای عملیاتی کردن ایده‌ها (دانشور و همکاران، ۱۳۹۷).

۱-۲- نهادگرایی و تاریخچه آن:

مطرح شدن عدم اطمینان به‌عنوان مفهومی مهم در ادبیات علمی و اجرایی با این دیدگاه که آینده با اطمینان همراه نیست، سبب پیدایش نهادگرایی در اوایل قرن بیستم می‌شود (اجلالی و همکاران، ۱۳۹۴:

۲۷۹). نهادگرایی قدیم با آثار وبلن، کامونز و میچل مطرح می‌شود. نقطه کانونی نظریه‌های این گروه نقد نظریه‌های نوکلاسیک به دلیل نادیده گرفتن عناصر و

فضاهای غیراقتصادی و افراد تصمیم‌گیرنده در آن است. در تکامل نهادگرایی قدیم، نهادگرایی جدید

قرار می‌گیرد که در آن با پذیرش فرض‌های اساسی «رقابت» و «کمیابی» اقتصاد نوکلاسیک و نپذیرفتن

«عقلانیت ابزاری» در تلاش است به تعدیل و توسعه آن بپردازد. از مؤثرترین نظریه‌پردازان نهادگرایی

جدید می‌توان به رونالد کوز، داگلاس نورث، الیور ویلیامسون، الینور استرام و دارون عجم اوغلو اشاره

کرد (شریف‌زادگان و حسین‌آبادی، ۱۳۹۹: ۱۲). نگرش نهادی از دهه ۱۹۹۰ میلادی با عنوان «گرایش

نهادی» در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای مطرح شده و می‌توان آن را در کنار نظریه‌های برنامه‌ریزی مبتنی

بر مشارکت، از رویکردهای غالب برنامه‌ریزی در دهه‌های اخیر دانست (شریف‌زادگان و قانونی، ۱۳۹۸).

درخصوص نهادگرایی می‌توان سه تعریف را بیان کرد: نخست، تأکید بر جنبه عینی نهادها و به‌ویژه بنگاه‌ها،

سازمان‌ها و مؤسسه‌ها و تلقی از نهادها همچون محدودیت‌های بیرونی و مترادف با شیوه‌های تدبیر

امور در مبادله‌ها (Williamson, 2000); دوم، تأکید بر جنبه ذهنی نهاد و در نظر گرفتن نهادها به‌عنوان

مجموعه قواعد رفتاری، باورها و مدل‌های ذهنی

- چهارم: مداخله و پیاده‌سازی تجویزهای برنامه‌ریزی، یکی از عناصر مهم سازوکارهای سازمانی و منابع نهادی است (شریف‌زادگان و قانونی، ۱۳۹۸). اهداف اصلی توسعه رویکرد نهادی در برنامه‌ریزی به شرح زیر است:
۱. مشروعیت بخشیدن به فعالیت‌های برنامه‌ریزی؛
 ۲. مشاهده فرآیندهای نهادی اصلی در ارتباط با اجرایی شدن برنامه‌ها و پروژه‌ها (دانشور و همکاران، ۱۳۹۷).
- ۱-۳- ارتباط نهادگرایی و برنامه‌ریزی
- رویکرد نهادی، برنامه‌ریزی را در پیوند با تغییرها و ویژگی‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مطرح می‌کند. این امر تغییر در عملکرد برنامه‌ریزی را تحت تأثیر فرآیند تحول در تغییرات نهادی توضیح می‌دهد. ماهیت تکاملی نهادها، ظرفیت استفاده از این مفهوم در نظریه و عمل برنامه‌ریزی راهبردی را فراهم می‌سازد. در برنامه‌ریزی راهبردی نهادگرا، با آگاهی از مشکلات و نواقص آشکارشده از عمل جمعی و با توجه به چشم‌انداز دگرگون‌شده جدید از حکومت دموکراتیک و مترقی، هدف اصلی، کمک به بازیگران حکومت و جامعه مدنی به منظور همکاری هرچه بیشتر با یکدیگر است (دانشور و همکاران، ۱۳۹۷).
- برنامه‌ریزی به دلایل زیر با نهادگرایی مرتبط است:
- نخست: برنامه‌ریزی می‌تواند به‌عنوان بازوی دولت برای انجام وظایف در نظر گرفته شود که در این حالت خود یک نهاد است؛
 - دوم: برنامه‌ریزی می‌تواند مداخله‌ای باشد که نیازمند شناخت از وضعیت بافتار موردنظر و شرایط مختلف نهادی آن است؛
 - سوم: تحلیل چرایی وقوع مشکلات و مسائل مختلف به‌عنوان یکی از مراحل مهم در برنامه‌ریزی نیازمند شناخت درست عناصر نهادی است؛
- ۱-۴- الزامات نهادی
- برای استخراج الزامات نهادی تعداد هفت پایان‌نامه و مقاله مطالعه شد که خروجی الزامات نهادی آن‌ها به شرح زیر است:
- الف. توانایی نهادها: سرمایه انسانی، برخورداری از منابع، هدفمند بودن، نظام مشوق‌ها، روابط درون نهادی، انعطاف‌پذیری؛
 - ب. یکپارچه بودن نهادها: روابط درون‌منطقه‌ای نهادها، توان جمعی نهادها؛
 - ج. دانش نهادها: دانش رسمی، دانش بومی؛
 - د. یادگیری نهادها: یادگیری تعاملی، یادگیری تجربی، یادگیری پیوسته؛
 - ه. ترتیبات قانونی مناسب: خوانا بودن و بستر قانونی مناسب.
- کاظمیان و جلیلی (۱۳۹۴) معتقدند که توسعه ظرفیت‌های نهادی و میزان ایجاد و یا به‌کارگیری این ظرفیت‌ها در ابعاد مختلف نقش مهمی در استقلال، خودکفایی و توسعه محلی دارد. ظرفیت‌های نهادی را می‌توان برحسب پنج مؤلفه توانایی نهادی، یکپارچه بودن نهادها، دانش نهادها، یادگیری نهادها و ترتیبات قانونی مناسب دسته‌بندی کرد. نهادهای مختلف برای

اینکه بتوانند از ظرفیت‌های واقعی خود بهره کافی ببرند باید ضعف‌های ساختاری حقوقی، سیاسی و فرهنگی را، که باعث عدم حضور تمامی ذی‌نفعان و نهادهای مختلف در فرآیندهای تصمیم‌گیری شهری می‌شوند، مرتفع سازند. در نتیجه می‌توان بر دو موضوع تمرکز کرد: ۱) تمرکز بر نهادهای، ظرفیت‌سازی نهادی و بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها و ۲) اصلاح ساختار قدرت موجود در نظام مدیریت شهری.

مخبری (۱۳۹۵) الزامات نهادی را موارد زیر می‌داند:

الف. نقش برنامه‌ریزی: تشکیل فرآیندهای مشارکتی، میانجی‌گری و تسهیل‌گری، آموزش و یادگیری متقابل، گفتمان انتقادی، تلاش برای دست‌یابی به تفاهم، حمایت، تحلیل و تشریح شرایط، ارائه پیشنهاد مداخله و اجرا؛

ب. توجه به تجربه‌های سایر برنامه‌ریزان: استفاده از تجربه‌ها در فرآیند برنامه‌ریزی؛

ج. الزامات نهادهای رسمی: اصلاح قوانین موجود در تدوین قوانین جدید (شامل بازتعریف قانونی ساختار نهادها در راستای برنامه‌ریزی ارتباطی و بازتعریف جایگاه شهروندان)، اصلاحات محیط نهادی (شامل به‌روزرسانی اطلاعات، تعریف وظایف ارتباطی کارکنان، یادگیری نهادی، ایجاد محیط تعامل و مشارکت، انجام ممیزی نهادی)؛

د. الزامات نهادی غیررسمی: اصلاح قوانین موجود و مشروعیت‌دهی به سمن‌ها، تقویت فرهنگ مشارکت و جلب مشارکت مردمی، اطلاع‌رسانی و آموزش و ایجاد انگیزه مشارکت و فراهم آوردن عرصه مشارکت، ظرفیت‌سنجی و توانمندسازی، ارتباط با نهادهای دولتی شامل نظارت و ارتباط کلان؛

ه. ملزومات بین نهادی: سازمان‌دهی نظام پخش قدرت شامل شناسایی ذی‌نفعان و قدرت شبکه‌ای، ایجاد

ظرفیت‌های نهادی جهت تشکیل شبکه‌های همکاری شامل: نیت و راهبرد، تعبیه ابزار همکاری، پاداش‌ها و مشوق‌ها، بستر قانونی و سایر ملزومات؛
و. شبکه‌سازی افقی و عمودی؛
ز. ارتباط با سایر سازمان‌های مردم‌نهاد.
اسدپور (۱۳۹۸) الزامات نهادی را به شرح زیر دسته‌بندی می‌کند:

الف. محصولات و عملکردها: ترتیبات نهادی، نهاد رسمی، نهاد غیررسمی، بخش‌های نهادی، سازمان‌ها؛
ب. فرآیند سیستم تصمیم: نحوه تأمین اعتبار، نحوه تهیه برنامه، نحوه تصویب برنامه، نحوه اجرای برنامه، نحوه نظارت بر برنامه؛

ج. شرایط نیروی انسانی فعال در سیستم: نظام شخصیتی کارکنان، عوامل زمینه‌ای، نظام فکری تضادی، وضعیت ذهنی و عینی مشارکت اجتماعی، پایگاه اقتصادی-اجتماعی؛

د. محیط نهادی سیستم: اسناد، مقررات، آئین نامه‌ها؛
ملک‌پوراصل و تیغ‌ساززاده (۱۳۹۹) الزامات نهادی را به شرح زیر صورت‌بندی می‌کند:

الف. الزامات کیفی شامل: تقویت رویکرد نهادی: نحوه نگرش به رویکرد انتخابی جهت برنامه‌ریزی، تقویت شأن نهاد: شیوه تدوین اهداف و فرآیند برنامه‌ریزی، تقویت نهاد در نقش مغز و هدایت‌کننده مرکزی شهر: ایجاد شرایط هم‌رأیی و مشارکت گروه‌های ذی‌نفع در برنامه‌ریزی، تقویت نهاد در جهت تعریف رابطه میان منافع امروز و منابع فردای شهر: شناسایی نامعلومی‌ها و عدم قطعیت‌ها؛

ب. الزامات کمی شامل: محیط داخلی (حوزه مدیریتی و حوزه برنامه‌ریزی): رعایت بعد زمان در اقدام‌ها و اجرای امور و بازبینی و تجدیدنظر در اقدام‌های انجام‌شده، محیط تعاملی (حوزه هماهنگی،

جدول شماره (۱): چهار چوب مفهومی یکپارچه الزامات نهادی

منبع	سنجه	مؤلفه
کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۲؛ کاظمیان و جلیلی، ۱۳۹۴؛ مخبری، ۱۳۹۵؛ اسدپور، ۱۳۹۸؛ ملک پوراصل و تیغ ساززاده، ۱۳۹۹؛ مورونی، ۲۰۱۰	میزان توجه برنامه به قوانین و مقررات مبتنی بر بازتعریف ساختارهای نهادی	الزامات نهادی رسمی
	میزان توجه برنامه به قوانین و مقررات مبتنی بر بازتعریف جایگاه شهروندان	
کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۲؛ ملک پوراصل و تیغ ساززاده، ۱۳۹۹	وضعیت تدوین اهداف برنامه راهبردی	
کاظمیان و جلیلی، ۱۳۹۴؛ مخبری، ۱۳۹۵؛ مورونی، ۲۰۱۰	میزان توجه برنامه به اطلاعات به روز شده و یکپارچه	
کاظمیان و جلیلی، ۱۳۹۴؛ مخبری، ۱۳۹۵؛ ملک پوراصل و تیغ ساززاده، ۱۳۹۹؛ مورونی، ۲۰۱۰	میزان توجه برنامه به بسترهای یادگیری نهادی رسمی	
کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۲؛ مخبری، ۱۳۹۵	میزان توجه برنامه به نقش سازمان‌های مردم نهاد	الزامات نهادی غیررسمی
کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۲؛ هنردان، ۱۴۰۱	میزان توجه برنامه به حفظ میراث ارزشمند فرهنگی، نظیر آداب و رسوم، ارزش‌ها، باورها و اعتقادات	
کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۲؛ مخبری، ۱۳۹۵؛ اسدپور، ۱۳۹۸؛ ملک پوراصل و تیغ ساززاده، ۱۳۹۹؛ هنردان، ۱۴۰۱	میزان توجه برنامه به مشارکت شهروندان	
کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۲؛ مخبری، ۱۳۹۵؛ هنردان، ۱۴۰۱	میزان توجه برنامه به ظرفیت‌سنجی و توانمندسازی	
مخبری، ۱۳۹۵؛ هنردان، ۱۴۰۱	میزان توجه برنامه به شناسایی ذی‌نفعان	الزامات نهادی تلفیقی (رسمی و غیررسمی)
کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۲؛ مخبری، ۱۳۹۵؛ ملک پوراصل و تیغ ساززاده، ۱۳۹۹	میزان توجه برنامه به شبکه‌سازی افقی	
کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۲؛ مخبری، ۱۳۹۵؛ ملک پوراصل و تیغ ساززاده، ۱۳۹۹	میزان توجه برنامه به شبکه‌سازی عمودی	
ملک پوراصل و تیغ ساززاده، ۱۳۹۹؛ هنردان، ۱۴۰۱	میزان توجه برنامه به شناسایی نامعلومی‌ها و عدم قطعیت‌ها	

حوزه همکاری، حوزه مشارکتی): نظریاتی مداوم از شهروندان و ضوابط مدون و منتشر شده برای آگاهی و راهنمایی شهروندان، محیط زمینه‌ای (تحولات ایران، تحولات جهان): هم‌سازی قوانین موجود در عرصه سایر کنشگران فضا، ایجاد پایداری شرایط و بسترهای مدیریتی و سیاسی، قوانین منعطف و تغییرپذیر در طول زمان و انعطاف‌پذیری در تعیین موضوع‌ها، روش‌های مطالعه و نحوه تدوین و ارائه گزارش‌ها.

هنردان (۱۴۰۱) الزامات نهادی را موارد زیر عنوان می‌کند:

الف. شرایط ایجاد دسترسی باز؛

ب. الزامات دسترسی باز: همه‌شمولی و برابری همه شهروندان، ورود بی‌قید و شرط به فعالیت‌های اقتصادی و سیاسی، پشتیبانی از قالب‌های سازمانی، حاکمیت قانون، مبادله غیرشخصی، مشارکت‌پذیری انبوه؛

د. انگیزه‌های ورود نهادگرایی به برنامه‌ریزی: کاهش عدم اطمینان، کاهش هزینه‌های مبادله، شکل‌دهی به رفتارها، تبدیل نظریه به عمل، مشروعیت‌بخشی به برنامه‌ریزی، کم‌رنگ شدن مرزهای بین بخش عمومی و خصوصی، درک بهتر از بافتار، تمرکززدایی از انحصار دولت، افزایش مشارکت، ثبات سیاسی؛

ه. ظرفیت‌سازی: منابع دانشی، بسیج منابع، منابع ارتباطی؛

و. شناخت محیطی: محیط بیرونی، منابع درونی، شناخت و تحلیل ذی‌نفعان.

مورونی (۲۰۱۰): معتقد به سطوح نهادی زیر است:

الف. تجربیات اجتماعی: تنوع در دیدگاه‌ها، ارزیابی سیاست؛

ب. تصدیق سیاسی: گفتمان‌ها، ابزارها؛

ج. وضع قوانین دولتی: کاهش تنوع از طریق رقابت، دستاوردهای قانونی؛

د. ساختارها؛

ه. سیستم دولتی: ترویج، تدوین سیاست؛

و. سیستم برنامه‌ریزی: تجربه‌ها.

در رویکردی کل‌باور موارد بیان شده توسط نویسندگان را می‌توان با مقایسه تطبیقی و پالایش موارد به صورت یکپارچه مطابق جدول زیر درآورد:

روش پژوهش

این پژوهش در پنج گام ساماندهی و تدبیر شده است: نخست، استخراج الزامات نهادی از متون مرتبط به‌عنوان سنجه‌های ارزیابی (ن.ک جدول شماره (۱))؛ دوم، تشکیل بانک اطلاعاتی داده برای مدیریت و تحلیل محتوای متنی برنامه اصفهان ۱۴۰۵ در نرم‌افزار Atlas.ti؛

سوم، ارزیابی محتوای برنامه راهبردی اصفهان ۱۴۰۵ با استفاده از الزامات نهادی (مرحله نخست) و تشکیل کدهای باز و بسته کیفی؛

چهارم، گروه‌بندی داده‌ها بر اساس میزان تکرار سنجه‌ها بر پایه گروه‌بندی سه‌گانه که برای مقایسه بهتر داده‌ها انجام گرفت. در این نوع دسته‌بندی بالاترین و پایین‌ترین مقدار داده به دست آمده از نرم‌افزار اتلس از هم کم می‌شوند و طول بازه کلی را به دست می‌دهند. این طول بازه تقسیم‌بندی سه می‌شود و پس از آن دنباله حسابی با قدر نسبت مشخص طول بازه‌های هر گروه را مشخص می‌کند.

بالاترین تکرار سنجه‌ای به دست آمده در نرم‌افزار اتلس $A=$

پایین‌ترین تکرار سنجه‌ای به دست آمده در نرم‌افزار $B=$ اتلس

مقدار بالا و پایین هر گروه $T=$

طول بازه $A-B=$

(۳) طول بازه = طول بازه هر گروه (قدر نسبت)

(قدر نسبت) $T_{3-1} = T_1 + (n-1)$

پس از انجام گروه‌بندی، به‌طور جداگانه، با مقایسه یک‌به‌یک سنجه‌های الزامات نهادی با جدول الزامات نهادی به‌دست‌آمده و تحلیل میزان تطابق آن‌ها در قالب (تطابق/عدم تطابق) نزدیکی برنامه راهبردی به این الزامات بررسی می‌شود.

پنجم، ارائه موانع تحقق‌پذیری نهادی، تحلیل و تفسیر پایانی.

بحث

برنامه راهبردی اصفهان ۱۴۰۵، برنامه راهبردی و عملیاتی شهر اصفهان در افق ۱۴۰۰-۱۴۰۴ است که در هشت بخش نیم‌رخ شهر اصفهان، بیانیه مأموریت، چشم‌انداز، ارزش‌های کلیدی، اهداف بخش کلان و خرد، راهبردها، شاخص‌های ارزیابی، برآورد درآمد و برنامه‌های عملیاتی تهیه شده است تا به شهری زیست‌پذیر برای شهروندان و گردشگران تبدیل شود. برای تحلیل این برنامه پس از به‌دست‌آوردن جدول چهارچوب مفهومی یکپارچه (جدول شماره ۲)) به‌عنوان سنجه‌های بررسی، یک بانک اطلاعاتی از سند برنامه راهبردی ۱۴۰۵ تشکیل می‌شود و در این بانک کدگذاری باز و بسته انجام می‌گیرد. تکرار کدهای باز به شرح زیرند:

- میزان توجه برنامه به قوانین و مقررات مبتنی بر بازتعریف ساختارهای نهادی (۲۴ مرتبه)؛

- میزان توجه برنامه به قوانین و مقررات مبتنی بر بازتعریف جایگاه شهروندان (۳ مرتبه)؛

- وضعیت تدوین اهداف برنامه راهبردی (۳۱ مرتبه)؛
- میزان توجه برنامه به اطلاعات به‌روز شده و یکپارچه (۱۱۲ مرتبه)؛

- میزان توجه برنامه به بسترهای یادگیری نهادی رسمی (۲ مرتبه)؛

- میزان توجه برنامه به نقش سازمان‌های مردم‌نهاد (۱)

مرتبه)؛
- میزان توجه برنامه به حفظ میراث ارزشمند فرهنگی، نظیر آداب و رسوم، ارزش‌ها، باورها و اعتقادات (۸۷ مرتبه)؛

- میزان توجه برنامه به مشارکت شهروندان (۵۰ مرتبه)؛

- میزان توجه برنامه به آموزش شهروندان (۱۷ مرتبه)؛
- میزان توجه برنامه به ظرفیت‌سنجی و توانمندسازی (۱۹ مرتبه)؛

- میزان توجه برنامه به شناسایی ذی‌نفعان (۶۷ مرتبه)؛
- میزان توجه برنامه به شبکه‌سازی افقی (۳۳ مرتبه)؛
- میزان توجه برنامه به شبکه‌سازی عمودی (۴ مرتبه)؛
- میزان توجه برنامه به شناسایی نامعلومی‌ها و عدم قطعیت‌ها (۳۲ مرتبه).

مقایسه یک‌به‌یک سنجه‌های الزامات نهادی با کدهای به‌دست‌آمده و تحلیل میزان تطابق آن‌ها (بر اساس جدول شماره ۲)) نشان می‌دهد همه مؤلفه‌ها و سنجه‌ها مرتبط با الزامات نهادی در برنامه اصفهان رعایت شده، اما میزان تکرار آن‌ها متفاوت است و بازه‌ای از یک مرتبه تا صد و دوازده مرتبه را شامل می‌شود. بر همین پایه، اگر واژگان را در سه گروه پرتکرار، با تکرار متوسط و کم تکرار دسته‌بندی کنیم، دامنه بازه به سه دسته به شرح زیر دسته‌بندی می‌شود:

۱۱۱-۱=۱۱۲: دامنه بازه‌ها

۳۷=۱۱۱/۳: طول بازه‌ها

گروه نخست: از سنجه‌هایی با تکرار ۱ تا تکرار ۳۸ مرتبه؛

گروه دوم: از سنجه‌هایی با تکرار ۳۸ تا تکرار ۷۵ مرتبه؛
گروه سوم: از سنجه‌هایی با تکرار ۷۵ تا تکرار ۱۱۲ مرتبه.

جدول شماره (۲): یافته‌های مرتبط با الزامات نهادی در تهیه برنامه‌های راهبردی

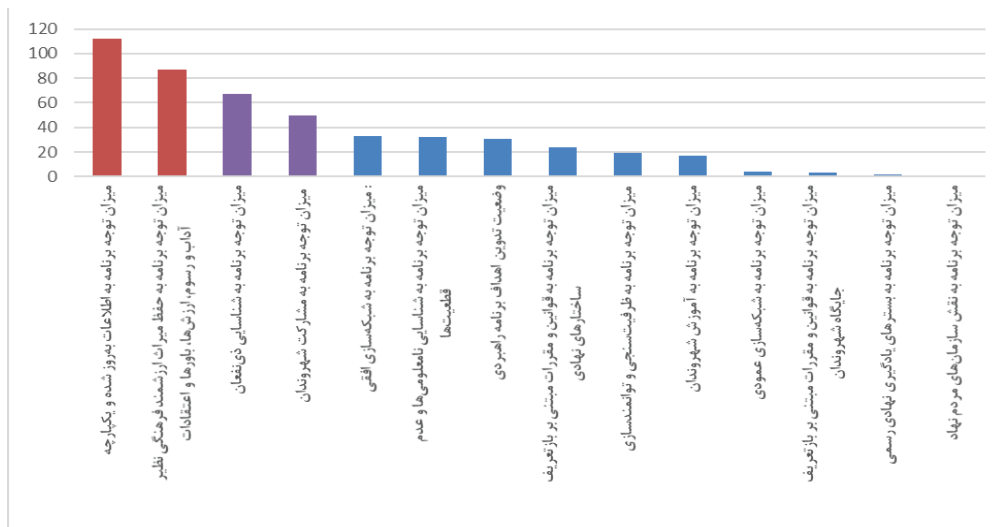
وضعیت مطابقت	تعداد گزاره‌ها	سنجه	مؤلفه
تطابق	۲۴	میزان توجه برنامه به قوانین و مقررات مبتنی بر بازتعریف ساختارهای نهادی	الزامات نهادی رسمی
تطابق	۳	میزان توجه برنامه به قوانین و مقررات مبتنی بر بازتعریف جایگاه شهروندان	
تطابق	۳۱	وضعیت تدوین اهداف برنامه راهبردی	
تطابق	۱۱۲	میزان توجه برنامه به اطلاعات به‌روزشده و یکپارچه	
تطابق	۲	میزان توجه برنامه به بسترهای یادگیری نهادی رسمی	
تطابق	۱	میزان توجه برنامه به نقش سازمان‌های مردم‌نهاد	الزامات نهادی غیررسمی
تطابق	۸۷	میزان توجه برنامه به حفظ میراث ارزشمند فرهنگی، نظیر آداب و رسوم، ارزش‌ها، باورها و اعتقادات	
	۵۰	میزان توجه برنامه به مشارکت شهروندان	
	۱۷	میزان توجه برنامه به آموزش شهروندان	
	۱۹	میزان توجه برنامه به ظرفیت‌سنجی و توانمندسازی	
تطابق	۶۷	میزان توجه برنامه به شناسایی ذی‌نفعان	الزامات نهادی تلفیقی (رسمی و غیررسمی)
تطابق	۳۳	میزان توجه برنامه به شبکه‌سازی افقی	
تطابق	۴	میزان توجه برنامه به شبکه‌سازی عمودی	
تطابق	۳۲	میزان توجه برنامه به شناسایی نامعلومی‌ها و عدم قطعیت‌ها	

سنجه‌هایی که در گروه یک قرار می‌گیرند شامل: (۱۹ مرتبه)، میزان توجه برنامه به آموزش شهروندان (۱۷ مرتبه)، میزان توجه برنامه به شبکه‌سازی عمودی (۴ مرتبه)، میزان توجه برنامه به قوانین و مقررات مبتنی بر بازتعریف جایگاه شهروندان (۳ مرتبه)، میزان توجه برنامه به بسترهای یادگیری نهادی رسمی (۲ مرتبه) و میزان توجه برنامه به نقش سازمان‌های مردم‌نهاد (۱ مرتبه) است (شکل شماره (۱)).

بر همین پایه، می‌توان موارد زیر را نتیجه گرفت:

نخست: اطلاعات به‌روز و یکپارچه جزو ملاحظه‌های اصلی برنامه بوده و تأثیر زیادی بر برنامه داشته است؛ دوم: در این برنامه توجه زیادی به بن‌مایه‌های فرهنگی شده است و تلاش شده تا گروه‌های هدف به‌خوبی شناسایی شوند؛ سوم: در این برنامه تلاش شده تا شهروندان بستر مناسبی را برای مشارکت داشته باشند، اما توجه

سنجه‌هایی که در گروه دو قرار می‌گیرند شامل: میزان توجه برنامه به مشارکت شهروندان (۵۰ مرتبه)؛ سنجه‌هایی که در گروه سوم قرار می‌گیرند شامل: میزان توجه برنامه به شبکه‌سازی افقی (۳۳ مرتبه)، میزان توجه برنامه به شناسایی نامعلومی‌ها و عدم قطعیت‌ها (۳۲ مرتبه)، وضعیت تدوین اهداف برنامه راهبردی (۳۱ مرتبه)، میزان توجه برنامه به قوانین و مقررات مبتنی بر بازتعریف ساختارهای نهادی (۲۴ مرتبه)، میزان توجه برنامه به ظرفیت‌سنجی و توانمندسازی

شکل شماره ۱: مقایسه تکرار سنج‌های الزامات نهادی در برنامه راهبردی ۱۴۰۵

مأخذ: نگارندگان

نتیجه‌گیری:

در این پژوهش تلاش شد تا پس از بررسی ادبیات موضوع یک چهارچوب یکپارچه برای بررسی چالش‌های نهادی در برنامه راهبردی اصفهان ۱۴۰۵ استخراج و میزان تطابق آن با برنامه بررسی شود. سنج‌های مرتبط با این چهارچوب در سه سطح الزامات نهادی رسمی، غیررسمی و تلفیقی سازمان‌دهی شدند که کلیت نتایج تسهیم متعادل را در این سه سطح نشان می‌دهند، به طوری که در سطح الزامات نهادی رسمی صد و هفتاد و دو (۱۷۲)، در سطح الزامات نهادی غیررسمی صد و هفتاد و چهار (۱۷۴) و در سطح تلفیقی (بررسی هم‌زمان الزامات رسمی و غیررسمی) صد و چهار (۱۰۴) تطبیق الزامات دیده می‌شود. همچنین نتایج نشان می‌دهد که تمام چهارده سنج استخراجی الزامات نهادی در برنامه دارای دلالت‌اند، اما میزان تکرار و تکرار آن‌ها اختلاف معناداری با یکدیگر دارد، برای مثال، میزان گزاره‌های درون‌برنامه منطبق بر سنج اطلاعات به‌روز شده و یکپارچه، صد و دوازده

نسبی به ظرفیت‌سنجی و توانمندسازی، ضعف بسترهای قانونی، ایجاد مقررات مرتبط و بی‌توجهی به سازمان‌های مردم‌نهاد از نقاط ضعفی است که در این برنامه به تضعیف مشارکت منجر می‌شود؛ چهارم: در این برنامه به ایجاد شبکه‌های افقی توجه شده، اما ارتباطات سلسله‌مراتبی و عمودی نادیده گرفته شده‌اند که برنامه‌های آتی باید به این موضوع توجه داشته باشند؛ پنجم: فهم عدم قطعیت‌ها، شناخت مسائل و نوع نگرش به آینده خوب تلقی شده و وضعیت مناسب تدوین اهداف راهبردی مؤید این موضوع است؛ ششم: این برنامه به تعریف قوانین و مقررات برای بازتعریف ساختارهای نهادی توجه داشته است؛ هفتم: توجه برنامه به آموزش شهروندان قابل قبول بوده است، اما نکته بسیار مهم این است که آموزش امری فراگیر است و علاوه بر شهروندان در سطوح کارگزاران نهادها نیز بسیار مهم است که برنامه نسبت به این موضوع توجه بسیار کمی داشته است.

جدول شماره (۳): جمع‌بندی مؤلفه‌های نهادی برنامه راهبردی اصفهان ۱۴۰۵

مجموع سنجها	سنجها	مؤلفه‌های نهادی
۱۱۹	میزان توجه برنامه به حفظ میراث ارزشمند فرهنگی نظیر آداب و رسوم، ارزش‌ها، باورها و اعتقادات	بستر زمانی و فرهنگی
۱۷۰	میزان توجه برنامه به قوانین و مقررات مبتنی بر بازتعریف ساختارهای نهادی، میزان توجه برنامه به قوانین و مقررات مبتنی بر بازتعریف جایگاه شهروندان، وضعیت تدوین اهداف برنامه راهبردی، میزان توجه برنامه به اطلاعات به‌روزشده و یکپارچه	قوانین، مقررات، اسناد و برنامه‌ها
۳۸	میزان توجه برنامه به نقش سازمان‌های مردم‌نهاد، میزان توجه برنامه به شبکه‌سازی افقی، میزان توجه برنامه به شبکه‌سازی عمودی	ساختار
۱۵۵	میزان توجه برنامه به بسترهای یادگیری نهادی رسمی، میزان توجه برنامه به مشارکت شهروندان، میزان توجه برنامه به آموزش شهروندان، میزان توجه برنامه به ظرفیت‌سنجی و توانمندسازی، میزان توجه برنامه به شناسایی ذی‌نفعان	عملیت

برای پژوهش‌های آتی، پژوهش در سایر سطوح بازتاب‌دهنده گفتمان درون‌سازمان مکمل مقاله حاضر خواهد بود. همچنین برای تهیه برنامه‌های راهبردی آینده پیشنهاد می‌شود که مشارکت واقعی سمن‌ها، ایجاد ارتباط در بخش‌های درون‌سازمانی و برون‌سازمانی و توجه به نهادهای بالاسری (اسناد فرادست، سیاست‌های کلان و...) بیشتر مد نظر قرار گیرد.

منابع

۱. اجالسی، پرویز، رفیعان، مجتبی و عسگری، علی (۱۳۹۴)، نظریه برنامه‌ریزی: دیدگاه‌های سنتی و جدید، چاپ سوم، نشر آگه.
۲. اسدپور، کاوه (۱۳۹۸)، «طراحی الگوی برنامه‌ریزی شهری همکارانه هم‌ساز با ساختار نهادی ایران»، پایان‌نامه دکتری به راهنمایی نسترن، مهین و ثقی، محمود رضا. دانشگاه هنر اصفهان.
۳. اشرفی، یوسف و جانبابانزاد، محمدحسین (۱۳۹۳)، «برنامه‌ریزی راهبردی و تدوین چشم‌انداز شهر ساوه»، مجله علمی آمایش سرزمین، ۶(۱)، ۸۳-۱۱۲.
۴. امان‌پور، سعید، صفایی‌پور، مسعود، ملکی، سعید، علیزاده، هادی (۱۳۹۸)، «تبیین چالش‌های ساختاری در طرح‌ریزی

(۱۱۲) عدد و میزان توجه برنامه به نقش سازمان‌های مردم‌نهاد تنها یک مرتبه (۱)، میزان توجه به بسترهای یادگیری نهادی رسمی دو مرتبه (۲)، توجه به قوانین و مقررات بازتعریف جایگاه شهروندان سه مرتبه (۳) و میزان توجه به شبکه‌سازی عمودی چهار مرتبه (۴) بوده است. در یک کلیت می‌توان تمام الزامات را در چهار قالب زیر (جدول شماره (۳)) بازاندیشی و بازآرایی کرد. این جدول نشان می‌دهد که توجه به ویژگی‌های ساختاری وضعیت مطلوبی ندارد، اما ویژگی‌های دیگری در تعادل نسبی خوبی قرار دارند. مهم‌ترین محدودیت پژوهش‌های کیفی مبتنی بر تحلیل مضمون بر این تفکر استوارند که گفتمان مسلط در یک سازمان در قالب آنها بازتاب دارد. افزون بر اسناد؛ عاملیت‌ها، سیاست‌های کلان مدیریتی، حقوق، قوانین، مجلات، جراید سازمان و سخنرانی‌های مدیران نیز می‌تواند بازتاب‌دهنده گفتمان مسلط سازمان باشد. بر همین پایه، این نوع پژوهش به بخشی از درون‌مایه‌های پنهان و آشکار نهادهای رسمی دست پیدا می‌کند.

- راهبردی توسعه شهری کلان‌شهر اصفهان»، مجله علمی آمایش سرزمین، ۲۹-۵۶، ۱۱(۱).
۵. بدری، سیدعلی، نعمتی، مرتضی (۱۳۸۸)، «برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اقتصادی با رویکرد مشارکتی مطالعه موردی: بخش شهرستان بندر لنگه»، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۶۸، ۶۹-۸۴.
۶. دانش‌سور، مریم، غفاری، علی و ماجدی، حمید (۱۳۹۷)، «برنامه‌ریزی راهبردی در بستر نهادگرایی، نظریه‌ای برای عمل»، معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ۲۵(۱۱)، ۳۱۹-۳۲۸.
۷. شریف‌زادگان، محمدحسین و حسین‌آبادی، مصطفی (۱۳۹۹)، «نقش دولت و بازار در برنامه‌ریزی فضایی شهری: از تقابل به سوی تعامل در نهادگرایی جدید»، دانش شهرسازی، ۴(۳)، ۱-۱۸.
۸. شریف‌زادگان، محمدحسین و قانونی، حسین (۱۳۹۸)، «تحلیل و گونه‌بندی نگرش نهادگرایانه در برنامه‌ریزی شهری»، نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، ۲۴(۲)، ۵-۱۸.
۹. عبدی دانش‌سور، زهره (۱۳۹۷)، درآمدی بر نظریه‌های برنامه‌ریزی با تأکید ویژه بر برنامه‌ریزی شهری، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۱۰. کاردار، سعید، رحمانی، محمد و آقاچان‌زاده، ساره (۱۳۸۸)، «طرح استراتژی توسعه شهری (CDS)، رویکردی راهبردی و نوین در مدیریت، طراحی و برنامه‌ریزی شهری»، راهبرد، ۱۸(۵۲) (ویژه بررسی‌های اقتصادی)، ۱۸۳-۱۹۹.
۱۱. کاظمیان، غلامرضا و جلیلی، مصطفی (۱۳۹۴)، «تحلیل قدرت ذی‌نفعان کلیدی در فرآیند سیاست‌گذاری طرح جامع تهران (۱۳۷۸-۱۳۹۰)»، نامه معماری و شهرسازی، ۸(۱۵)، ۱۳۹-۱۵۸.
۱۲. کاظمیان، غلامرضا، فرجی‌راد، خدر، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و پورطاهری، مهدی (۱۳۹۲)، «رابطه ظرفیت نهادی و توسعه پایدار منطقه‌ای (مطالعه موردی: شهرستان‌های بوکان و ارومیه)»، جغرافیا، ۱۱(۳۸)، ۱۵۳-۱۷۳.
۱۳. مخبر، مریم (۱۳۹۵)، «سازوکارهای اجرایی و نهادی برای تحقق برنامه‌ریزی ارتباطی در تهران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد به راهنمایی پروتو، پروین، دانشگاه هنر تهران.
۱۴. محمودپور، ناه سیرین و مرادی چادگان، داریوش
- (۱۳۹۸)، «مشکل‌یابی سیستم برنامه‌ریزی شهری تهران بر پایه رهیافت یکپارچه برنامه‌ریزی فضایی راهبردی دانش‌پایه»، نامه معماری و شهرسازی، ۱۲(۲۵)، ۴۳-۶۱.
۱۵. ملک‌پوراصل، بهزاد و تیغ‌ساززاده، محمدنصیر (۱۳۹۹)، «مقایسه تطبیقی الزامات نهادی الگوواره برنامه‌ریزی راهبردی با برنامه‌ریزی «راهبردی ساختاری» شهر تهران»، معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ۱۳(۳۲)، ۳۱۵-۳۳۰.
۱۶. هنردان، علی (۱۴۰۱)، «واکاوای ظرفیت‌ها و تدوین الگوی نهادی در کاربست برنامه‌ریزی فضایی راهبردی کلان‌شهر اصفهان»، پایان‌نامه دکتری به راهنمایی شاهیوندی، احمد؛ نصر اصفهانی، رضا، دانشگاه هنر اصفهان.
17. Bryson, J. (1995). Strategic Planning For Public and Nonprofit Organizations: A Guide to Strengthening and Sustaining Organizational Achievement. San Francisco, CA: Jossey Bass.
18. Greif, A. (2006), Institutions and the Path to Modern Economy. Lessons from Medieval Trade, Cambridge: Cambridge University Press.
19. Jerome L. Kaufman & Harvey M. Jacobs (1987) A Public Planning Perspective on Strategic Planning, Journal of the American Planning Association, 53:1, 23-33.
20. Moroni, S. (2010). An Evolutionary Theory of Institutions and a Dynamic Approach to Reform, Planning Theory, 9(4), 275-297.
21. North, D. C. (1990). Institutions, institutional change and economic performance. Cambridge (UK): Cambridge University Press.
22. Steinberg Florian (2005). "Strategic urban planning in Latin America: experiences of building and managing the future". Habitat International, 29 (1), 69-93.
23. Williamson, O. E. (2000). The New Institutional Economics: Taking Stock, Looking Ahead. Journal of Economic Literature, 38 (3), 595-613.

مطالعه چالش‌های ستاد خدمات سفر شهر اصفهان در راستای تبدیل شدن به یک سازمان مدیریت مقصد

عباس کیانی بابوکانی

کارشناسی ارشد طراحی شهری، کارشناس پژوهش گروه مطالعات گردشگری شهر، جهاددانشگاهی واحد اصفهان، اصفهان، ایران

شقایق نصیری

دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، کارشناس پژوهش گروه مطالعات گردشگری شهر، جهاددانشگاهی، واحد اصفهان، اصفهان، ایران

مهری شاه‌زیدی^۱

مربی پژوهش، گروه مطالعات گردشگری شهر، جهاددانشگاهی، واحد اصفهان، اصفهان، ایران

فصلنامه پژوهش‌های فضا و مکان در شهر، سال هفتم، شماره سوم، پیاپی ۲۸، پاییز ۱۴۰۲، صص ۳۹-۵۲

چکیده

اصفهان به‌عنوان شهری فرهنگی و تاریخی این فرصت را دارد که مسیر رشد و توسعه خود را از سمت صنعت به سمت گردشگری تغییر دهد و به مقصدی گردشگری تبدیل شود. اما توسعه گردشگری نیازمند یک برنامه مورد توافق و مشترک است که میان سهم‌داران متعدد حوزه گردشگری همگرایی ایجاد کند؛ به‌نحوی که، اقدامات هر بخش در راستای تحقق اهداف همه بخش‌ها باشد. شهر اصفهان، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مقصدهای گردشگری ایران، نیازمند یک سازمان مدیریت مقصد است. در این راستا، ستاد خدمات سفر شهر اصفهان یکی از نهادهایی است که می‌تواند بار سنگین این مسئولیت را بر عهده گیرد. این ستاد، در تطابق با ماهیت فرابخشی گردشگری، می‌تواند سهم‌داران حوزه گردشگری را در چهارچوبی رسمی قرار دهد و با عملکردی شبیه به یک سازمان مدیریت مقصد، گردشگری شهر اصفهان را، با در نظر گرفتن الزامات فرهنگی، اقتصادی و محیط‌زیستی، مدیریت کند. در این راستا، این پژوهش با هدف درک چالش‌های تبدیل شدن این ستاد به یک سازمان مدیریت مقصد با رویکردی کیفی انجام شد. روش گردآوری داده در این پژوهش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و روش تحلیل، روش تحلیل مضمون بوده است. نتایج این پژوهش نشان از آن دارد که مواردی نظیر رویکرد پوپولیستی به گردشگری، فعالیت گروهی غیرساختارمند، تقسیم کار معیوب، عدم برون‌سپاری فعالیت‌های اجرایی، نادیده‌گیری مستندسازی و ارزیابی فرایندها و تبلیغات و اطلاع‌رسانی با نفوذ و اثربخشی محدود، تعدادی از موانع ارتقای ستاد خدمات سفر شهر اصفهان به سازمان مدیریت مقصد است.

کلیدواژه‌ها: گردشگری؛ سازمان مدیریت مقصد؛ ستاد خدمات سفر شهر

۱. ایمیل نویسنده مسئول: shahzeydi@acecr.ac.ir

بیان مسئله

سازمان‌های مدیریت مقصد گردشگری (DMO)^۱ نقش مهمی در مدیریت گردشگری ایفا می‌کنند. مبنای شکل‌گیری این سازمان‌ها خصلت میان‌بخشی صنعت گردشگری است. سهم‌داران متعدد حوزه گردشگری در چهارچوبی به نام DMO این فرصت را می‌یابند که برنامه‌های مشترک و مورد توافق برای توسعه گردشگری تدوین کنند و در همراهی با یکدیگر هدف ترویج و توسعه مقصد را به سرانجام برسانند.

یکی از وظایف اولیه DMOها بازاریابی مقصد است. این سازمان‌ها از طریق کمپین‌های بازاریابی، جاذبه‌ها، خدمات و تجربیات منحصر به فرد ارائه شده توسط مقصد را برجسته می‌کنند. بهره‌گیری از تبلیغات، روابط عمومی، بازاریابی آنلاین و دیجیتال، شرکت در نمایشگاه‌ها و رویدادها نیز در همین راستا انجام می‌شود. DMOها همچنین در توسعه محصول نیز مشارکت دارند. شناسایی ضعف‌های محصول پیشنهادی مقصد و جلب مشارکت سهم‌داران برای توسعه محصولات جدید و نوآورانه بخشی از فعالیت این سازمان‌ها برای توسعه محصول است.

در این میان، حفظ پایداری مقصد یکی از مهم‌ترین اهداف سازمان‌های مدیریت مقصد است. جلب مشارکت حداکثری سهم‌داران، حفظ محیط‌زیست، توانمندسازی اجتماع محلی و ارتقای وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن از اهدافی است که رویکرد پایداری برای این نوع از سازمان‌ها تعریف می‌کند. در واقع، اتخاذ این رویکرد به معنای تلاش در راستای ایجاد نوعی از گردشگری مسئولانه است. در این نوع از گردشگری، تمرکز از تقاضا و گردشگر به عرضه و جامعه محلی منتقل می‌شود و برنامه‌ریزی

توسعه گردشگری هم‌راستا با اهداف توسعه جامعه محلی پیش می‌رود.

به همین خاطر، مبحث مدیریت مقصد برای اصفهان، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مقصدهای گردشگری ایران، از اهمیت زیادی برخوردار است. اما شکل‌گیری و فعالیت چنین سازمانی در اصفهان با چالش‌های جدی مواجه است. صنعت گردشگری در ایران، به‌طور اعم، و در اصفهان، به‌طور اخص، در حیطه وظایف و اختیارات نهاد مشخصی قرار نگرفته است. چندین نهاد شامل اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، شهرداری، اتاق بازرگانی، آموزش و پرورش، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی، ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر و... به‌نحوی در حوزه گردشگری فعال‌اند. مدیریت جزیره‌ای حوزه گردشگری موجب شده است که موانع و چالش‌های این حوزه در حد قابل توجهی بیش از حوزه‌های دیگر باشد.

در چنین شرایطی مدیریت شهرها در زمان‌های پرگردشگر مانند تعطیلات نوروز یکی از معضلات جدی مدیریت شهری است. ایجاد ستاد خدمات سفر شهر در پاسخ به چنین چالشی بود. این ستاد، در تطابق با ماهیت فرابخشی گردشگری، سهم‌داران حوزه گردشگری را در یک چهارچوب رسمی قرار می‌دهد و با عملکردی شبیه به یک سازمان مدیریت مقصد، شهر را در زمان‌های پرگردشگر مدیریت می‌کند. ستاد خدمات سفر شهر اصفهان نیز یکی از شاخه‌های این ستاد است که به‌طور معمول فعالیت‌های اجرایی خود را از ۲۵ اسفندماه آغاز می‌کند و ۱۵ فروردین‌ماه خاتمه می‌دهد. البته بازه فعالیت‌های منوط به برنامه‌ریزی، بیشتر از این بازه بیست‌روزه است.

این ستاد که به استناد پژوهش‌هایی که از سال ۱۳۹۶

1. Destination Management Organizations

تا ۱۴۰۲ تحت عنوان «مطالعه کیفیت خدمات ستاد خدمات سفر شهر اصفهان» انجام شده، عملکرد مطلوبی را ارائه کرده است، از سال ۱۴۰۲، برخلاف سال‌های گذشته، خود را به‌عنوان ستادی دائمی معرفی کرده است. از این رو، این سوال مطرح می‌شود که آیا این امکان وجود دارد که این ستاد به یک سازمان مدیریت مقصد تبدیل شود. در این راستا، این پژوهش در پی آن است که ادراکی معنادار از چالش‌های این ستاد را، در خصوص ایفای نقش به‌عنوان یک سازمان مدیریت مقصد، در اختیار سهام‌داران حوزه گردشگری قرار دهد و زمینه تصمیم‌گیری را در خصوص توسعه حوزه فعالیت این ستاد فراهم کند.

ادبیات و پیشینه

همکاری مشترک بین بخش خصوصی و دولتی در صنعت گردشگری، هماهنگی بین مؤسسات و ادارات دولتی، بین بخش‌های دولتی و خصوصی و بین شرکت‌های بخش خصوصی عامل اساسی اجرای موفقیت‌آمیز طرح‌ها و برنامه‌ها محسوب می‌شود (اینسکیپ، ۱۳۹۵: ۴۲۲). گردشگری نیز صنعتی به‌سرعت در حال توسعه است که به‌طور فزاینده‌ای در بازار جهانی جز صنعت‌های رقابتی محسوب می‌شود. بنابراین، در هر سطح از گردشگری، سازمانی نیاز است که مسئول مدیریت و بازاریابی برای توسعه و ایجاد ساختار همکاری میان سازمان‌های درگیر در سطوح مختلف گردشگری باشد (نادعلیپور، ۱۳۹۲: ۳). در واقع، در یک مقصد گردشگری وجود نه بخش ضروری است: سازمان (امور مدیریتی و اداری)، بازاریابی، کیفیت تجربه خدمات، اطلاعات و تحقیقات، توسعه منابع انسانی، تأمین مالی و سرمایه خطرپذیر، مدیریت بازدیدکنندگان، نظارت بر منابع، و مدیریت بحران. این اجزا با یکدیگر در ارتباط هستند

و مشخص نیست ابتدا باید به کدام یک پرداخته شود. با این حال، اگر قرار باشد فقط یک جزء را قبل سایر اجزا قرار دهیم، آن سازمان مدیریت مقصد است (فن‌هو، ۱۳۹۷: ۲۷۶).

سازمان‌های مدیریت مقصد (DMO) سازمان‌هایی‌اند که برای توسعه استراتژی‌های مرتبط با گردشگری برای مقاصد به وجود می‌آیند. این سازمان‌ها برای سیستم گردشگری مقصدی حیاتی تلقی می‌شوند و برخلاف تغییرات عظیمی که صنعت گردشگری متحمل می‌شود، در طول سال‌ها انعطاف‌پذیر بوده و شرایط لازم را برای آمادگی مقصد مدیریت کرده‌اند (گرتزل، ۲۰۲۱: ۵).

نقش سازمان‌های مدیریت مقصد باید هدایت و هماهنگ کردن فعالیت‌ها تحت یک استراتژی منسجم باشد. سازمان مدیریت مقصد در پی کنترل فعالیت شرکا نیست، بلکه گردهم‌آوردن منابع و مهارت‌ها با حفظ استقلال و بی‌طرفی و با هدف حرکت روبه‌پیشرفت مجموعه است. به همین دلیل، این سازمان‌ها باید سطح بالایی از مهارت را در توسعه و مدیریت شرکات‌ها به دست آورند (سازمان جهانی توریسم، ۱۳۹۰: ۲۰). DMOها با ایفای نقش به‌عنوان کاتالیزر و تسهیل‌کننده برای تحقق تحولات گردشگری، به‌عنوان «توسعه‌دهندگان مقصد» برجسته‌تر می‌شوند (گرتزل، ۲۰۲۱: ۵). DMOها اغلب نقشی مرکزی در بازاریابی یک مقصد دارند؛ زیرا با هدف ترویج گردشگری و جذب بازدیدکنندگان، به منطقه‌ای که نمایندگی می‌کنند، ایجاد می‌شوند (جیسون و جرنبرگ، ۲۰۱۴: ۱۷). البته، کارهای DMO فراتر از اطلاع‌رسانی مقاصد گردشگری است و این سازمان باید گام‌های بعدی صنعت گردشگری را نیز برنامه‌ریزی کند (سالم

1. Gretzel
2. Jansson & Jernberg

قهفرخی و همکاران، ۱۳۹۵).

سازمان مدیریت مقصد با چه چالش‌هایی مواجه است؟

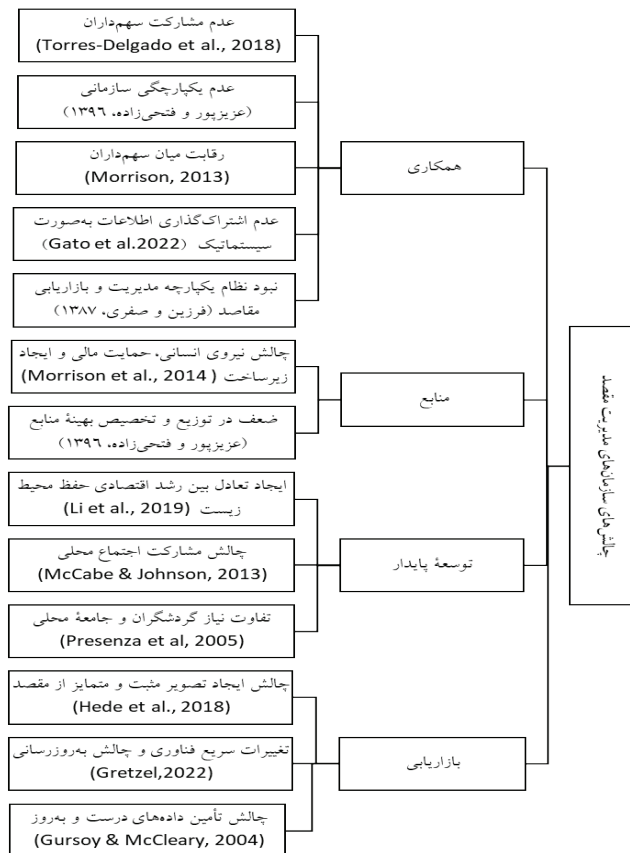
روش پژوهش

این پژوهش در چهارچوب پارادایم تفسیری در پی ایجاد درکی عمیق از چالش‌های ستاد خدمات سفر شهر بود. چالش‌هایی که موجب شده‌اند تاکنون این ستاد به‌عنوان یک سازمان مدیریت مقصد مطرح نشود و چنین آینده‌ای برای آن تصویر نگردد. روش به‌کارگرفته‌شده در این پژوهش تحلیل مضمون بود. در این راستا، طی دو سال متوالی ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند با ۲۰ نفر از اعضای اصلی ستاد

باوجود اهمیت بسیار زیاد سازمان‌های مدیریت مقصد در توسعه گردشگری، شکل‌گیری و فعالیت این سازمان‌ها با چالش‌های بسیاری همراه است. مطابق بررسی‌های صورت‌گرفته درخصوص پژوهش‌های پیشین، این چالش‌ها در چهار بخش قابل مطالعه است: همکاری، منابع، توسعه پایدار و بازاریابی. خلاصه‌ای از پژوهش‌های انجام‌شده در نمودار زیر مشاهده می‌شود:

سؤال پژوهش

ستاد خدمات سفر شهر اصفهان برای تبدیل شدن به

نمودار شماره (۱): نقشه پیشینه

خدمات سفر شهر اصفهان و همچنین کارشناسان مطلع مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته صورت گرفت و این مصاحبه‌ها از طریق روش تحلیل مضمون تحلیل شد.

یافته‌ها

این داده‌ها را از طریق روش تحلیل مضمون تحلیل کردیم. توضیحات مربوط به کدگذاری انجام‌شده را در ادامه به‌اختصار ذکر کرده‌ایم. نکته مهم اینکه به دلیل رعایت اخلاق پژوهش در زمینه حفظ محرمانگی، از ذکر نام مصاحبه‌شوندگان خودداری و نام مصاحبه‌شوندگان را با شماره آورده‌ایم.

رویکرد پوپولیستی به گردشگری

کمیت‌گرایی و بی‌توجهی به کیفیت در سطح کلان موجب شده است که نهادهای فعال در حوزه گردشگری مبنای گزارش عملکرد خود را آمارها و کمیت‌های همراه با سوگیری قرار دهند. نگاهی بر خبرهای حوزه گردشگری در زمان نوروژ با تأکید بر تعداد بلیط فروخته‌شده، تعداد گردشگر واردشده، تعداد گردشگر اسکان داده‌شده در باغ فدک و... به‌خوبی گویای چنین دیدگاهی است. این تأییدات در حالی اتفاق می‌افتد که هیچ آماری از میزان درآمدزایی گردشگران نوروژی، تجهیز زیرساخت‌های ابنیه تاریخی، خانه‌های تاریخی نجات‌یافته از تخریب، بودجه اختصاص‌یافته به مرمت، ایجاد تأسیسات اقامتی جدید مانند هتل و... ارائه نمی‌شود. در کنار این کمیت‌گرایی سوگیرانه، تلاش شده است که اصفهان مقصدی ارزان برای گردشگران باشد. در واقع، چالش‌های اقتصادی کشور موجب شده است که بخش قابل توجهی از ایرانی‌ها از انجام یک سفر بدون دغدغه مالی محروم باشند. در چنین شرایطی مدیریت حاکم بر اصفهان، به دلایلی که ذکر آن در این گزارش نمی‌گنجد، در مسیر جبران سوءمدیریت‌های سطح کلان قرار گرفته است. زمینه‌سازی جذب

گردشگر ارزان به اصفهان موجب شده است که نه تنها درآمد قابل قبولی از جذب گردشگر عاید اصفهان نشود، بلکه تصویر اصفهان برخوردار در ذهن‌های گردشگران تقویت شود. مدیریت شهری اصفهان در پی ایجاد چنین تصویری است، اما واقعیت این است که واکنش‌های منفی شهرهای دیگر به شهر اصفهان، بی‌توجهی به معضلات محیط‌زیستی اصفهان در سطح کلان و کاهش توان دیپلماسی اصفهان در سطح ملی تا حدودی حاصل شکل گرفتن چنین تصویری از اصفهان است.

مقاومت در برابر برون‌سپاری نیز از زیرمجموعه‌های مهم مفهوم رویکرد پوپولیستی به گردشگری است. به نظر می‌رسد مدیریت شهری اصفهان، برون‌سپاری را عاملی در جهت کاهش قدرت و نفوذ خود می‌داند. همچنین، برون‌سپاری می‌تواند زمینه‌ای در جهت کمتر دیده شدن مدیریت شهری و توجه به بخش خصوصی ایجاد کند. به همین دلیل، ترجیح این است که فعالیت‌های این چنینی به‌عنوان شاهدهی از عملکرد مثبت در حلقه مدیریت شهری محدود بماند.

دیدگاه کنترل‌گرانه به گردشگر و گردشگری

تعریف قوانین بازدارنده برای گردشگران در همه مقاصد گردشگری مرسوم است. تعریف این قوانین در جهت حفظ جامعه محلی و محیط‌زیست صورت می‌گیرد و اجرای آن نیز بر عهده نیروهای رسمی است. باین‌حال، تعریف این قوانین به شکلی انجام می‌شود که نقض‌کننده بنیان‌های مفهوم گردشگری نباشد. در واقع، افراد برای جدایی موقت از چهارچوب‌های زندگی روزمره و دستیابی به حس‌رهایی در قالب یک گردشگر به سفر می‌روند. به همین دلیل، کنترل‌های سخت‌گیرانه جامعه مقصد می‌تواند از بین‌برنده اهدافی باشد که گردشگری بر مبنای آن شکل گرفته

جدول شماره (۱): کدگذاری مصاحبه‌ها

کد فرایگیر	کد سازمان دهنده	کد پایه
مواجهه ایدئولوژیک با مقوله گردشگری	رویکرد پوپولیستی به گردشگری	تلقی کمیت گردشگران به عنوان موفقیت
		تلاش در راستای تحقق سفر ارزان
		ایجاد تصویر اصفهان برخوردار
		مقاومت در برابر برون‌سپاری
	دیدگاه کنترل‌گراانه به گردشگر و گردشگری	وارد کردن لباس شخصی‌ها به حیطة امر به معروف و نهی از منکر
		پلمپ کردن کاربری‌های خدمات‌رسان به افراد بی‌حجاب
		الزام گردشگران به صرف و با خرید غذا از مراکز خاص در ماه رمضان
		بی‌توجهی به سلیقه مخاطب در تعریف برنامه‌های فرهنگی
	درک غیرحرفه‌ای از مفهوم رویداد	برگزاری برنامه‌های بدون درآمد و رایگان
		برگزاری برنامه‌های غیرمستمر
		تلقی سلسله‌مراتب به‌عنوان مانع همکاری
		فعالیت گروهی مبتنی بر همگرایی سیاسی
مواجهه غیرحرفه‌ای با مقوله گردشگری	فعالیت غیرساختارمند گروهی	فقدان شرح وظایف مدون و مصوب
		همکاری مبتنی بر روابط دوستانه خارج از چهارچوب اداری
		توزیع نامتوازن تعهدات مالی
		توزیع نامتوازن تعهدات مربوط به نیروی انسانی
	تقسیم کار معیوب	توزیع نامتوازن تعهدات اجرایی
		توزیع نامتوازن فعالیت در طول سال
		نظارت نامتوازن بر عملکرد بخش‌ها
		پاسخگویی نامتوازن به نیازها
	عدم برون‌سپاری فعالیت‌های اجرایی	تعدد مجموعه‌های تصمیم‌گیر در حوزه گردشگری
		سلسله‌مراتب مخدوش
		هزینه بالای جبران خدمت نیروی انسانی
		دشواری در هماهنگی بین بخش‌ها
نادیده‌گیری مستندسازی و ارزیابی فرایندها	دشواری نظارت بر عملکرد بخش‌های مختلف	
	از بین رفتن مستندات به‌واسطه تغییرات مدیریتی	
	عدم مستندنگاری تجربه‌ها	
	عدم استفاده از تجربه‌های سال گذشته برای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری	
تبلیغات و اطلاع‌رسانی با نفوذ و اثربخشی محدود	ضعف اقدامات آینده‌نگرانه	اولویت پایین تبلیغات و اطلاع‌رسانی
		احساس بی‌نیازی به تبلیغات
		اطلاع‌رسانی به شیوه سنتی
		بی‌اطلاعی شهروندان از زیرساخت‌ها و تأسیسات گردشگری
	تبلیغات و اطلاع‌رسانی با نفوذ و اثربخشی محدود	بی‌اطلاعی گردشگران از برنامه‌های دوران نوروز
		ناکامی در تداوم ارتباط با مخاطب
		به‌کارگیری شیوه‌های اطلاع‌رسانی ناکارآمد
		عدم تبلیغ اصفهان در جامعه مبدأ
	انفعال مبتنی بر نوستالژی	تبلیغات و اطلاع‌رسانی ناپوسته و حوزه‌ای
		عدم برگزاری رویداد در بناهای تاریخی
		ناکافی بودن زیرساخت‌های تفریحی اصفهان
		بی‌اقدامی درخصوص ایجاد جاذبه‌های جدید
بی‌توجهی به تبلیغ بناهای تاریخی	عدم تجهیز زیرساخت بناهای تاریخی	
	عدم بسترسازی برای جذب سرمایه‌گذار	
	بی‌توجهی به تبلیغ بناهای تاریخی	
	بی‌توجهی به تبلیغ بناهای تاریخی	

است. براساس مصاحبه‌های انجام‌شده، گردشگران از سختگیری‌های شهر اصفهان درخصوص پوشش ناراضی بوده‌اند. وارد کردن افراد غیرمتخصص به حیطة امر به معروف و نهی از منکر نیز بر این ناراضی‌افزوده است. این چالش در حالی ایجاد شده است که به ادعای برخی از مصاحبه‌شوندگان از این سخت‌گیری‌ها در شهرهای دیگر خبری نیست. ایجاد مراکز غذا برای گردشگران در ماه مبارک رمضان نیز از این جمله است. محدود کردن گردشگری که به حکم دین الزامی به روزه‌داری ندارد، به غذا خوردن، در محل‌های خاص نیز مثالی دیگر از کنترل گردشگر است. دو مصاحبه‌شونده درخصوص این موضوع چنین صحبت کرده‌اند:

«بعضاً بر خورده‌های تندرو و سخت‌گیرانه، که شاید در شهرهای دیگر کمتره، در شهر اصفهان بیشتره. در جامعه هتل‌داران این بحث شده که مسافر اومه پنج یا شش روز اصفهان رو به‌عنوان مقصد سفر انتخاب کرده، ولی در میدان نقش جهان با یه برخورد نامناسب، اکثر ال‌لباس شخصی‌ها، در مورد حجاب و مسائل شرعی خیلی سریع اتاق رو کنسل و مقصد سفرشون رو عوض کرده‌اند.»

«ما زیادی در کار مردم دخالت می‌کنیم. مثلاً، یه سری سنت‌ها درست کردیم که در آنجا غذا بخورند، ولی کسی داخل این سنت‌ها نمی‌رفت. متولیان در گزارش‌های خود گفتند که خدمات شهری داخل سنت‌ها را مرتب تمیز می‌کرد. اما در اصل این سنت‌ها خوب نبود و کسی به آنجا نمی‌رفت. بعد، از یک‌جایی به بعد خود استاندار مجوز داد. امسال امر به معروف هم ورود پیدا کرد و یه سری نیروهای آتش‌به‌اختیار مثلاً وارد باغ گل‌ها شدند و با توجه به اینکه راه‌شان نمی‌دادند، حتی بلیت هم می‌گرفتند، داخل باغ گل‌ها می‌آمدند

و به مردم تذکر می‌دادند، اما این کارها را انجام دهیم زیاد خاطره خوبی برای آنها از اصفهان باقی نمی‌ماند. بالاخره سرتاسر ایران مردم سفر می‌کنند و می‌گفتند که این سخت‌گیری که در اصفهان بوده در دیگر شهرها نبوده است.»

درک غیر حرفه‌ای از مفهوم رویداد

در زمان کنونی یکی از مهم‌ترین بخش‌های گردشگری بخش رویداد است. رویدادها به‌عنوان یک عامل نرم‌افزاری نه‌تنها ظرفیت‌های حوزه گردشگری را توسعه می‌دهند، بلکه نقش مهمی در تبلیغ و انتشار عناصر فرهنگی ایفا می‌کنند. به همین دلیل، در سال‌های اخیر بخش قابل‌توجهی از ادبیات حوزه گردشگری به مباحث مدیریت رویداد پرداخته است. نهادهای متولی گردشگری اصفهان با آگاهی درستی که از روندهای توسعه گردشگری در جهان دارند نیز در پی توسعه رویدادها هستند. با این حال، مفهوم رویداد به‌صورت حرفه‌ای و تخصصی درک نشده است. رویدادهای حوزه گردشگری یا با هدف مستقیم کسب درآمد یا با هدف زمینه‌سازی توسعه گردشگری و کسب درآمد طراحی و اجرا می‌شوند. به همین دلیل، یکی از مهم‌ترین قسمت‌های برگزاری رویداد مبحث بازاریابی است. نکته مهم‌تر اینکه، رویدادهای حوزه گردشگری ماهیتی پیچیده دارند و نیازمند برنامه‌ریزی‌اند.

با توجه به نکات مذکور، آنچه در اصفهان به‌عنوان رویداد گردشگری برگزار می‌شود، رویداد نیست و عنوان برنامه برای آن مناسب‌تر است. غالب این برنامه‌ها آورده مالی ندارند و تنها هزینه‌برند. از سوی دیگر، ورای سلیقه مخاطبان، این برنامه‌ها با اهدافی ایدئولوژیک برگزاری می‌شوند و به همین دلیل گردشگران و شهروندان استقبال چندانی از آنها ندارند. افزون بر آن، این برنامه‌ها توانسته‌اند برای خود هویت‌سازی

مؤثری انجام دهند. یکی از مهم‌ترین دلایل این مشکل بی‌توجهی به سلیقه مخاطب و عدم استمرار بوده است. در نتیجه می‌توان این‌گونه ادعا کرد که برنامه‌هایی که به لحاظ هویتی به رسمت شناخته نشده‌اند، نمی‌توانند نقش مؤثری در بازاریابی گردشگری ایفا کنند.

فعالیت گروهی غیرساختارمند

بر مبنای مصاحبه‌های انجام‌شده، تمامی مصاحبه‌شوندگان درک مثبتی از همکاری میان اعضای ستاد خدمات سفر شهر داشته‌اند. یکی از مصاحبه‌شوندگان در این خصوص می‌گوید:

«همگرایی بین مدیران مشهود بود و مدیران خیلی هم‌نظر بودند و استقبال از مسافران برای آنها مهم بود. کارها خیلی براساس بروکراسی اداری انجام نمی‌شد، خیلی از کارها با تلفن حل می‌شد.»

این ادعا گرچه نشان‌دهنده فعالیت گروهی موفق است، اما با یک فعالیت موفق گروهی فاصله زیادی دارد. واقعیت این است که ستاد خدمات سفر شهر اصفهان ساختار سازمانی مشخصی به همراه شرح وظایف مدون و مصوب و همچنین سیستم نظارتی ندارد. این شرایط موجب شده که همکاری‌های مبتنی بر ساختار، که حائز چهارچوب‌های مبتنی بر سلسله‌مراتب سازمانی است، نتیجه‌بخش و مورد پذیرش نباشد. به همین خاطر فعالیت‌های گروهی غیرساختارمند که براساس روابط دوستانه و همگرایی‌های سیاسی شکل گرفته از سوی اعضای ستاد پذیرش بیشتری دارد و نتیجه‌بخش‌تر است.

تقسیم کار معیوب

ستاد خدمات سفر شهر اصفهان از همکاری نهادهای متعددی که در حوزه تصمیم‌گیری گردشگری فعال‌اند شکل گرفته است. با این حال، تقسیم‌کار شکل گرفته در میان این نهادها با مشکلاتی مواجه است. بر مبنای

مصاحبه‌های انجام‌شده محور اصلی فعالیت‌های ستاد نهاد شهرداری است و سایر نهادها در حد رفع تکلیف ایفای نقش می‌کنند. بخش قابل‌توجهی از فعالیت‌های اجرایی ستاد بر عهده شهرداری است و تأمین نیروی انسانی برای انجام وظایف اجرایی را شهرداری انجام می‌دهد. در نتیجه بخش قابل‌توجهی از تأمین مالی ستاد نیز بر عهده شهرداری است. این وضعیت در شرایطی اتفاق می‌افتد که سایر نهادهای درگیر نقشی حداقلی بر عهده می‌گیرند. یکی از مصاحبه‌شوندگان در این خصوص چنین می‌گوید:

«از لحاظ ساختاری و شرح وظایف مشکلات زیاد است. در سطح استان، اداره میراث فرهنگی و اداره ارشاد به مباحث ستاد ورود جدی ندارند و به صورت رفع تکلیف است. در شهر اصفهان هم اهم کارها بر دوش شهرداری اصفهان افتاده است. ما صرفاً وظیفه گزارش دادن به نهاد بالادستی را داریم و آنها خیلی با ما همکاری خاصی ندارند و صرف هماهنگی می‌کنند، در اصل خود را کنار می‌کشند. امسال مسئول کمیته فرهنگ، که اداره ارشاد بود، تازه شش فروردین اولین جلسه فرهنگی خود را گذاشت، درحالی که باید سه ماه قبل این کار را می‌کرد؛ تازه آنجا یک سری صورت‌جلساتی نوشته شد که فضا سازی شهر باید متناسب با عفاف و حجاب باشد. میراث هم همین‌طور است و صرف اینکه در مراکز تاریخی خود را باز کند هیچ اقدام جدید و خلاقانه‌ای انجام نمی‌دهد، مثل خیلی کارها بار کارهای اجرایی بر دوش شهرداری می‌افتد و شهرداری هم به هر دلیل ملزم شده هزینه‌های کلان انجام دهد تا میزان رضایت گردشگر و شهروندان اصفهانی بالا باشد.»

افزون بر مواردی که ذکر کردیم، انجام هماهنگی با نهادهای خارج از شهرداری نیز یکی از موارد

چالش برانگیز ستاد است. به عبارت صریح‌تر، هماهنگی میان کمیته‌های مربوط به شهرداری، بسیار آسان‌تر از هماهنگی با کمیته‌های نهادهای دیگر است. بخش مهمی از این چالش ناشی از تعدد حوزه‌های تصمیم‌گیر گردشگری است. یکی از مصاحبه‌شوندگان در این خصوص چنین مثالی زده است:

«تبلیغات میراث فرهنگی و آموزش و پرورش بدون هماهنگی با کمیته اطلاع‌رسانی ستاد بود. هر اتفاقی در شهر می‌افتد بایستی ذیل ستاد سفر باشد و شهردار مدیر تمام واحدهاست. در واقع نیروی انتظامی، اورژانس، میراث فرهنگی، آموزش و پرورش و... همه زیر نظر شهرداری می‌آید. ناهماهنگی در زمینه اطلاع‌رسانی چون نمود بیرونی دارد خیلی بد است. مثلاً، کمیته اطلاع‌رسانی اپلیکیشن «اصفهان من» را تبلیغ می‌کند و آن طرف اداره کل میراث فرهنگی در چهلستون «مسافر یاب» یا یک اپلیکیشن دیگر را. یا اینکه در اپلیکیشن اصفهان مراکز آموزش و پرورش مکانشده شده است، اما دوستان آموزش و پرورش هم برای خود QRهایی را طراحی کرده بودند و اطلاع‌رسانی می‌کردند. این دوگانگی ایجاد می‌کند و نقطه تهدید است و باید در مورد آن فکر شود.»

به‌طور کلی، می‌توان چنین ادعا کرد که سلسله‌مراتب نهادهای مرتبط با گردشگری در اصفهان منخوش است. انتظار می‌رود که اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مسئولیت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی و شهرداری مسئولیت اجرا را بر عهده داشته باشد، ولی در واقعیت چنین نیست.

عدم برون‌سپاری فعالیت‌های اجرایی

یکی از انتقادهای وارد بر ستاد خدمات سفر شهر اصفهان عدم برون‌سپاری فعالیت‌های اجرایی ستاد است. عدم برون‌سپاری موجب شده است که توان

سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی ستاد صرف امور اجرایی شود. به گمان اغلب مصاحبه‌شوندگان بهتر است که ستاد به سمت ساختاری مدیریتی حرکت کند و بخش‌های اجرایی را به بخش خصوصی بسپارد. یکی از مصاحبه‌شوندگان در این زمینه می‌گوید:

«یکی از مشکلات ستاد سفر اینه که بخش خصوصی رو در کارهامون تحویل نمی‌گیریم و جایی که مجبور می‌شیم سراغ بخش خصوصی می‌ریم، مثلاً، امسال برای اولین بار خدمات باغ فدک رو به بخش خصوصی دادیم و خیلی از لحاظ کمی و کیفی تفاوت داشتیم. ما امسال حدود ۷۰۰ نفر نیروی کاری مستقیم در شهرداری داشتیم، اما این عدد بیشتره. دست کم حدود ۲۰۰۰ نفر داشتند کار می‌کردند که این عدد نسبت به آوردی که به شهر اصفهان می‌آوردند، خیلی عدد بالاییه.»

«تجربه ناموفق چابک نبودن ستاد و تعداد زیاد نیروی انسانی است و باید در سال‌های آینده بر روی این موضوع کار شود. یک بخش‌هایی در ستاد می‌تواند ادغام شود. برون‌سپاری می‌تواند ستاد را کوچک‌تر و چابک‌تر کند. همین موجب می‌شود که بتواند وظایف جدید برای خود تعریف کند.»

با این حال، مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند که برون‌سپاری می‌تواند دشواری را در هماهنگی و نظارت بر عملکرد بخش‌های مختلف افزایش دهد و نیاز است که برای انجام برون‌سپاری مطالعاتی صورت گیرد.

نادیده‌گیری مستندسازی و ارزیابی فرایندها

تحقق برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در گرو مستندسازی است. در یک مستندسازی اصولی، فرایندهای انجام‌شده در ابعاد و وجوه متفاوت توصیف می‌شوند. توصیف دقیق این فرایندها زمینه‌ساز ارزیابی، بازنگری،

تعریف فرایندهای جدید و در نهایت عملکرد مؤثرتر خواهد بود. اما به ادعای مصاحبه‌شوندگان مستندسازی دقیقی از عملکرد ستاد انجام نمی‌گیرد. یکی از مصاحبه‌شوندگان در این خصوص می‌گوید:

«یک نقصی که در سیستم‌های اداری است، هر مسئولی که تغییر می‌کند تمام سوابق و مستندسازی‌های قبل یا از بین می‌رود و یا به‌صورت مدون وجود ندارد. در کل کشور مستندسازی و تهیه گزارش‌ها سستی است و هیچ برنامه‌ریزی‌ای در مورد اینکه گزارش‌های کاربردی داشته باشیم و مستندسازی داشته باشیم تا رویه‌جلو برویم وجود ندارد.»

تبلیغات و اطلاع‌رسانی با نفوذ و اثربخشی محدود

دغدغه تبلیغات و اطلاع‌رسانی، دغدغه تمامی مصاحبه‌شوندگان بود. مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند که نهادهای متولی گردشگری، به‌طور اعم، و ستاد، به‌طور اخص، عملکرد قابل قبولی در این زمینه ندارد. البته، این موضوع به معنای نارضایتی از عملکرد کمیته تبلیغات و اطلاع‌رسانی نیست. به‌طور کلی، تبلیغات و اطلاع‌رسانی در خصوص جاذبه‌ها، تأسیسات و پتانسیل‌های گردشگری اصفهان اثربخشی و نفوذ قابل قبولی ندارد. عدم اطلاع شهروندان و گردشگران از جاذبه‌ها و تأسیسات، ناکامی در تداوم ارتباط با مخاطب، عدم تبلیغ اصفهان در جامعه مبدأ موجب چنین گمانه‌ای در خصوص تبلیغات و اطلاع‌رسانی شده است.

به نظر می‌رسد، بخشی از مسئله نفوذ و اثربخشی محدود، در اولویت پایین این موضوع برای نهادهای حوزه گردشگری ریشه داشته باشد. به گمان برخی از مصاحبه‌شوندگان تصویر شهرت و محبوبیت اصفهان در ذهن مدیران مرتبط با حوزه گردشگری، تصویری اغراق‌شده است و به همین دلیل، این مدیران به تبلیغات

و بازاریابی برای اصفهان احساس نیاز نمی‌کنند. علاوه بر این، شیوه تبلیغات و اطلاع‌رسانی بر مبنای نیازهای روز و همچنین مخاطبان تحولی نیافته است و همچنان از شیوه‌های سنتی بهره گرفته می‌شود.

یکی از دلایل این امر، عدم اقدام در خصوص بازاریابی در مبدأ است. بازاریابی در مقصد به شیوه‌های به‌روز تبلیغات نیاز دارد و در صورت موفقیت به جذب گردشگرانی منجر می‌شود که برنامه‌ریزی مشخصی برای سفر دارند. اما عدم بازاریابی در مبدأ موجب می‌شود گردشگرانی جذب اصفهان شوند که تبلیغات سنتی در خصوص آنها تأثیر بیشتری دارد. علاوه بر این، حرکت به سمت تبلیغات و بازاریابی به برنامه‌ریزی طولانی مدت نیازمند است و در چهارچوب فعالیت کوتاه مدت ستاد نمی‌گنجد. اگرچه در سال‌های اخیر حوزه ارتباطات و روابط بین‌الملل شهرداری اصفهان تلاش‌هایی مانند طراحی اپلیکیشن «اصفهان من» و رادیوی اینترنتی را در کارنامه خود دارد، ولی به گمان برخی از مصاحبه‌شوندگان این موارد نیز از اثربخشی و نفوذ قابل قبولی برخوردار نبوده‌اند.

انفعال مبتنی بر نوستالژی

در خصوص جایگاه اصفهان در میان مقاصد گردشگری ایران صحبت‌های بسیاری است و تردیدی وجود ندارد که آنچه اصفهان را به یکی از مقصدهای ممتاز گردشگری تبدیل کرده، داشته‌های فرهنگی و طبیعی آن است. موقعیت استراتژیک اصفهان به‌عنوان یک شهر امن، که از مرزهای پرتنش کشور فاصله قابل توجهی دارد، و همچنین جغرافیای طبیعی آن از مهم‌ترین دلایل نقش‌آفرینی این شهر به‌عنوان شهری کلیدی و حتی پایتخت بوده است. در واقع، معماری، موسیقی، ادبیات، نقاشی و صنایع دستی اصفهان وام‌دار چنین شرایطی است. می‌شود ادعا کرد به آنچه

موجود است اکتفا شده و تلاشی در راستای آفرینش از داشته‌های خود صورت نگرفته است. حتی بناهای تاریخی ما همچنان به درستی معرفی نشده‌اند.

بخش قابل توجهی از شهروندان و گردشگران به غیر از میدان نقش جهان، پل‌های تاریخی، منارجنبان، چهل‌ستون و کلیسا شناختی از دیگر آثار تاریخی اصفهان ندارند؛ چراکه این بناهای تاریخی به واسطه عدم برگزاری رویداد و فقدان زیرساخت مناسب جذابیتی برای گردشگران ندارند. در نتیجه بسیاری این بناها را «مشتی خشت و آجر» تلقی می‌کنند. همین چالش موجب شده است که بر تعدادی انگشت‌شمار از بناهای تاریخی مانند عالی‌قاپو فشار زیادی وارد شود. بی‌اقدامی در خصوص ایجاد جاذبه‌های جدید نیز بر این فشار افزوده است. این وضعیت به واسطه بی‌توجهی به جذب سرمایه‌گذار تشدید شده است. جذب سرمایه‌گذار به ساختارهای نهادی مشوق و تسهیل‌گر سرمایه‌گذاری نیاز دارد و در حال حاضر نهادهای متولی سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری نتوانسته‌اند عملکرد قابل قبولی در این زمینه داشته باشند.

بحث و نتیجه‌گیری

اصفهان در مقاطعی از سال، مانند تعطیلات نوروز و تعطیلات سایر اعیاد و مناسبت‌ها، یکی از مقاصد اصلی گردشگران داخلی است. مطابق آمار کمیته اسکان ستاد خدمات سفر شهر اصفهان، امسال در تعطیلات نوروز حدود ۸۴۰ هزار نفر به آنجا مسافرت کردند. واقعیت این است که در هیچ زمانی از سال چنین حجمی از مسافر وارد اصفهان نمی‌شود. به عبارت شفاف‌تر، گردشگری اصفهان مبتنی بر برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های مشخصی نیست و عامل تعیین‌کننده، در حضور گردشگر در اصفهان، تعطیلات است. تعطیلات نیز در ایران شکل سردرگم‌کننده و

مغشوشی دارد. تقویم رسمی ایران شمسی است، ولی تعطیلات، به غیر از تعطیلات نوروز، مبتنی بر تقویم قمری است. این موضوع موجب شده است که زمان تعطیلات، در سال‌های مختلف، متفاوت باشد.

به گمان اغلب مصاحبه‌شوندگان بخش مهمی از این ناکامی حاصل نبود یک مدیریت یکپارچه در حوزه گردشگری است. گردشگری در شهر اصفهان متولیان بسیاری دارد. تعدد متولیان حوزه گردشگری موجب تداخل‌های اداری و قانونی بسیار شده است. اگر سهام‌داران بخش خصوصی و اجتماع محلی نیز به معادله افزوده شوند، تصویر درجامانده گردشگری اصفهان واضح‌تر خواهد شد. در این میان، اختلافات میان شهرداری و اداره کل میراث فرهنگی همراهی بخش‌های مرتبط با گردشگری را با مشکلات متنابهی همراه کرده است. در چنین شرایطی، یکی از نهادهایی که بیشترین انطباق را با یک سازمان مدیریت مقصد دارد ستاد خدمات سفر شهر اصفهان است. این ستاد به‌عنوان یک نهاد فرابخشی، سهام‌داران بخش عمومی و دولتی را در یک ساختار رسمی قرار می‌دهد.

مطابق نظر سنجی‌های انجام‌شده، تجربه چندین سئال ستاد خدمات سفر موجب شده است که عملکرد ستاد در وظایف روتینی که برای آن تعریف شده قابل قبول و مطلوب باشد. در چنین شرایطی و با توجه به عملکرد موفق ستاد به نظر می‌رسد که می‌توان برای این ستاد مسئولیت‌های جدی‌تری را در حیطه گردشگری تعریف کرد. اما ورود به این حیطه به ارزیابی و بازنگری چهارچوب‌ها و فرایندهای موجود نیاز دارد. در ادامه، مواردی را ذکر خواهیم کرد که، در این راستا، برای ستاد راهگشاست.

ستاد خدمات سفر شهر اصفهان از زمان شکل‌گیری تاکنون به صورت موقت و برحسب زمان‌های پیک

حضور گردشگر در اصفهان مشغول به فعالیت بوده است. نکته‌ای که اغلب مصاحبه‌شوندگان بر آن تأکید داشته‌اند، نقش محوری شهرداری در این ستاد است. به عبارت دقیق‌تر، شهرداری به‌عنوان محور اصلی این ستاد مسئولیت تأمین مالی، تأمین نیروی انسانی و نیز پیشبرد فعالیت‌های اجرایی این ستاد را بر عهده دارد. در واقع، سایر ارگان‌ها مانند استانداری، اداره کل میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی، ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی و... در حوزه‌های تأمین منابع مالی، منابع انسانی و اجرا نقش قابل توجهی ندارند و صرفاً به هماهنگی اکتفا می‌کنند.

مواردی که عنوان کردیم، دلالت بر دو موضوع مهم دارند: ۱) ساختار تعریف‌شده و تقسیم وظایف این ستاد برای تبدیل شدن به سازمان مدیریت مقصد مناسب نیست و تشکیل چنین سازمانی بر مبنای ساختار از پیش موجود ستاد خدمات سفر شهر نیازمند برنامه‌ریزی مجدد و تقسیم متعادل وظایف و منافع است. ۲) بخش خصوصی و اجتماع محلی در ساختار موجود ستاد نماینده‌ای ندارند، در صورتی که توسعه پایدار گردشگری بدون در نظر گرفتن این دو بخش امری ناممکن است. علاوه بر مورد ذکرشده، شرح وظایف و حدود مسئولیت‌های کمیته‌ها با یکدیگر تفاوت دارند و تخصیص منابع و نیروی انسانی به‌شکلی متوازن انجام نشده است. همچنین، فرایندهای اداری ستاد، بیش از آنکه مبتنی بر فرایندهای رسمی و از پیش تعیین‌شده باشد، مبتنی بر روابط غیررسمی و دوستانه میان دبیران کمیته‌هاست. از این رو، نیاز است که ساختار مدونی برای ستاد دائمی خدمات سفر شهر ایجاد شود و موارد زیر مد نظر قرار گیرد:

■ تدوین چشم‌انداز، اهداف (کوتاه‌مدت، میان‌مدت،

بلندمدت) و سیاست‌ها؛

■ تدوین چارت سازمانی ستاد؛

■ تدوین و تصویب شرح وظایف کمیته‌ها؛

■ تدوین نحوه بودجه‌بندی کمیته‌ها؛

■ تعیین و تصویب تعهدات مالی، تعهدات اجرایی

و تعهدات مربوط به حوزه تأمین نیروی انسانی

ارگان‌های دخیل در ستاد (شهرداری، استانداری، اداره

کل میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی، ستاد

احیای امر به معروف و نهی از منکر، اداره کل فرهنگ

و ارشاد اسلامی و...)

■ تدوین و تصویب فرایندهای برون‌سپاری؛

■ تدوین فرایندهای هماهنگ‌سازی؛

■ تدوین چهارچوب سلسله‌مراتبی؛

■ هوشمندسازی ابزارهای نظارتی؛

■ هوشمندسازی ابزارهای هماهنگی.

تدوین این ساختار برای ستاد خدمات سفر شهر و تمرین آن برای یک یا دو سال، تصویر دقیق‌تری از امکان‌پذیری تبدیل این ستاد به یک سازمان مدیریت مقصد ارائه خواهد کرد.

افزون بر اصلاح ساختار، یکی از مهم‌ترین دلایل پیشرفت یک سازمان یا نهاد مستندسازی است.

مستندسازی بستر ارزیابی اقدامات گذشته را فراهم می‌کند و مانع از تکرار اشتباهات گذشته می‌شود.

علاوه بر این، مستندسازی این امکان را فراهم می‌کند که تصویری کلی از عملکرد سازمان شکل گیرد و

جایگاه سازمان در نقاط مختلف زمانی مشخص شود. از سوی دیگر، برنامه‌ریزی برای آینده نیز درگرو

مستندسازی تخصصی و کارآمد است. باین حال، به ادعای مصاحبه‌شوندگان، تاکنون مستندسازی دقیقی از

اقدامات ستاد انجام نگرفته است. فقدان مستندسازی موجب شده است که بخشی از انرژی ستاد صرف

شناسایی مجدد امور شود و به این دلیل از سرعت و کارآمدی آن تا اندازه‌های کاسته شود. از این رو، یکی از مهم‌ترین اقدامات پیش‌روی ستاد، مبادرت به مستندسازی است. مستندسازی در محورهای زیر صورت می‌گیرد:

■ مستندسازی فرایندهای اجرایی؛

■ مستندسازی فرایندهای نظارتی؛

■ مستندسازی فرایندهای ارزیابی؛

■ مستندسازی فرایندهای برون‌سپاری؛

■ مستندسازی هزینه-درآمد شهرداری از قبال گردشگری.

در صورت مستندسازی امور، طراحی ساختار دائمی و مستقل تحت عنوان سازمان مدیریت مقصد و پیش‌بینی کمیت و کیفیت نیروی انسانی نیز مؤثرتر انجام خواهد شد.

در نهایت، مدل گردشگری شهر اصفهان از نوع گردشگری انبوه است. با این تفاوت که درآمد قابل توجهی برای شهر به همراه ندارد. این نوع از گردشگری پیامدهای محیط‌زیستی مهمی برای شهر اصفهان به همراه دارد؛ چراکه اصفهان شهری کم‌آب است و پایداری محیط‌زیست اصفهان در گرو برنامه‌ریزی دوراندیشانه در خصوص تعیین مسیر توسعه اصفهان است. گرچه بر مبنای اسناد فرادست، مسیر توسعه اصفهان کاهش اقتصاد وابسته به صنعت و کشاورزی و توسعه اقتصاد گردشگری است، اما توسعه گردشگری نیز باید در چهارچوب محدودیت‌های محیط‌زیستی اصفهان برنامه‌ریزی شود؛ زیرا گردشگری نیز جزء صنایع آب‌بر به‌شمار می‌رود. از این رو، تبدیل شدن ستاد خدمات سفر شهر اصفهان به سازمان مدیریت مقصد، به فاصله گرفتن از رویکردهای غیرمحیط‌زیستی و غیربرنامه‌ریزی نیازمند شده است.

منابع

۱. اینسکیپ، ادوارد (۱۳۹۵)، برنامه‌ریزی گردشگری: رویکردی یکپارچه و پایدار به برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ترجمه محمود حسن‌پور و سعید داغستانی، تهران: انتشارات مهکامه.

۲. سازمان جهانی توریسم، «مدیریت مقصد توریسم»، سیدعلی دلبری و محمدهادی رجبی، تهران: انتشارات مهکامه، ۱۳۹۱.

۳. سالم قهفرخی، امین، علیخواه، ساهره، رضایی، سیدرضا و رستمی، محسن (۱۳۹۵)، «ایجاد سازمان‌های مدیریت مقصد گردشگری با استفاده از ذهن آگاه»، کنفرانس بین‌المللی نخبگان مدیریت.

۴. عزیزپور، فرهاد و فتحی‌زاده، فرح (۱۳۹۶)، «موانع و چالش‌های تحقق مدیریت یکپارچه گردشگری در کلان‌شهر مشهد»، نشریه گردشگری شهری، ۴(۲)، ۶۷-۶۰.

۵. فرزین، محمدرضا و صفری، سارا (۱۳۸۸)، «شناخت نظام مدیریت مقصد گردشگری (DMS) و چالش‌های توسعه آن در ایران»، جغرافیا و توسعه، ۷(پیاپی ۱۶)، ۹۳-۱۱۸.

۶. فن‌هو، نوربرت (۱۳۹۷)، اقتصاد مقاصد گردشگری: با نگاهی به آمارهای گردشگری ایران، ترجمه افسانه شفیعی و مهرداد کجوثیان، تهران: انتشارات مهکامه.

۷. نادعلیپور، زهرا (۱۳۹۲)، «ارزیابی کیفیت مدیریت مقصد گردشگری از دیدگاه مزیت رقابتی، مطالعه موردی: منطقه چابهار»، گردشگری و اوقات فراغت، ۱(۱)، ۱-۱۷.

8. Gato, M., Dias, Á., Pereira, Leandro. Lopes da Costa, R. & Gonçalves, R. (2022). Marketing Communication and Creative Tourism: An Analysis of the Local Destination Management Organization. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 8(1), 1-23

9. Gretzel, U. (2021). The Smart DMO: A new step in the digital transformation of destination management organizations. *European Journal of Tourism Research*, 30, 3002, 1-12

10. Gursoy, D., & McCleary, K. W. (2004). An In-

- The role of destination management organizations. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(9), 1601–1620.
- integrative Model of Tourists' Information Search Behavior: The Case of a Destination. *Journal of Travel Research*, 42(3), 244-250.
11. Hede, A.-M., Garma, R., & Sotiriadis, M. (2018). Destination brand experience: Definition, conceptualization and future avenues for research. *Journal of Destination Marketing & Management*, 8, 286–289.
12. Jansson, M. Jernberg, H. (2014). *Destination Management Organizations and Their Effect on Japanese Tourism to Norrbotten County*. Bachelor thesis of Department of Business Administration University of Gothenburg.
13. Li, X., Wu, B., Huang, J., & Zhang, J. (2019). Achieving sustainable tourism through stakeholder involvement: Evidence from marine protected areas in China. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(10), 1077–1096.
14. Morrison, A. M. (2013). Marketing Challenges for the Future of Tourism. *Journal of Travel Research*, 52(5), 509-521.
15. McCabe, V. S., & Johnson, L. A. (2013). Exploitation vs. Participation: Evaluating the Effectiveness of Local Resident Involvement in a Tourism Destination. *Journal of Sustainable Tourism*, 21(3), 439-457.
16. Morrison, A., Anderson, D., & Bowman, W. (2014). Destination competitive positioning: A framework for stimulating tourism destination competitiveness. *Journal of Travel Research*, 53(6), 659–672.
17. Presenza, A., Sheehan, L. & Ritchie, J.R., B (2005). Towards a Model of the Roles and Activities of Destination Management Organizations. *Journal of Hospitality, Tourism & Leisure Science*, 2005(3), 1-16
18. Torres-Delgado, A., Porrás-Bueno, N., & Moreno-Gil, S. (2018). Tourism governance networks:

ارزیابی پایداری بافت تاریخی مبتنی بر رویکرد شهر هوشمند (مورد مطالعه: محله سنبلستان)

بهاره تدین^۱

استادیار گروه شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان، اصفهان، ایران

زهرا صفری

کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران

فهیمة منصورى

کارشناسی شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان، اصفهان، ایران

فصلنامه پژوهش‌های فضا و مکان در شهر، سال هفتم، شماره سوم، پیاپی ۲۸، پاییز ۱۴۰۲، صص ۵۳-۷۲

چکیده

رشد جمعیت در مناطق شهری، به‌خصوص در مناطق با ساختار ارگانیک، به مشکلاتی مانند ترافیک ناشی از معابر کم‌عرض و دشواری‌های مرتبط با مداخله در ساختارهای آن منجر شده است. بسیاری از این مشکلات، از طریق برنامه‌ریزی در سطح محله‌ها حل می‌شوند. یکی از رویکردهای مطرح‌شده در چند دهه اخیر برای حل مشکلات شهری، رویکرد شهر هوشمند است که بر نظام شهری تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین هدف از پژوهش حاضر ارزیابی پایداری بافت تاریخی مبتنی بر رویکرد شهر هوشمند است. از نظر روش‌شناسی بر اساس ماهیت هدف از نوع کاربردی و براساس ماهیت روش از نوع توصیفی - موردی و تحلیل - تجویزی است. در گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی و پرسش‌نامه استفاده کرده‌ایم. برای تحلیل داده‌ها از تحلیل عامل تأییدی در نرم‌افزار SPSS و ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی QSPM استفاده کردیم. نتایج پژوهش نیز نشان می‌دهد که سرانجام بعد از تحلیل و بحث در مورد ویژگی‌ها، محله سنبلستان پتانسیل‌ها و زیرساخت لازم برای تبدیل شدن به محله‌ای منطبق بر شاخص‌های شهر هوشمند را نسبتاً داراست که برای تقویت آن از تزریق فعالیت‌ها و خدمات هوشمند در فضا، احیا و بهره‌وری اقتصادی و ارتقای کسب‌وکار هوشمند از طریق تشویق به کارآفرینی و توسعه استارت‌آپ‌ها و همچنین گسترش مشاغل آنلاین محله‌ای مرتبط با خدمات مورد نیاز ساکنان، توسعه طرح دوچرخه هوشمند و ارائه امکانات برتر به مسیرهای دوچرخه باید بهره گرفت.

کلیدواژه‌ها: بافت تاریخی؛ شهر هوشمند؛ شهر الکترونیک؛ محله سنبلستان

۱. ایمیل نویسنده مسئول: bahareh.tadayon@gmail.com

هوشمند به کار گرفته شد. اصطلاح شهر هوشمند با تأکید بر مشارکت‌های فناورانه در ایجاد راه‌حل‌های پایدار از طریق ابتکارات بخش دولتی و خصوصی، با تأکید بر ادغام جنبه‌های اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی برای بهبود کیفیت زندگی و توسعه اجتماعی-اقتصادی به جامعه علمی معرفی شد (Bueti & Menon, 2023: 205-218). در محیط‌های شهری، استراتژی‌های نوآورانه باید برای دستیابی به عملکرد بهتر برای رفع نیازهای جمعیت توسعه یابد. بنابراین توسعه پروژه‌های ساختاری و سیستمی با هدف تبدیل محیط شهری به فضایی که در آن شهروندان، شرکت‌ها و مقامات دولتی بتوانند از نظر فناوری به منابع و خدمات کارآمدتر دسترسی داشته باشند، امری ضروری است. شهرهای هوشمند برای تسهیل زندگی شهروندان و همچنین توسعه شرکت‌ها و مراکز دولتی از طریق خدمات شهری فرصت‌هایی را برای ایجاد راه‌حل‌های بهینه در جهت بهبود کیفیت زندگی فراهم می‌کند (Ben letaifa, 2015: 2525-1419).

شهر تاریخی اصفهان به‌عنوان یکی از کلان‌شهرهای کشور در دهه‌های اخیر به‌دلیل توسعه اقتصادی، صنعتی، گردشگری و فرهنگی کانون توجه جمعیت انسانی شده است و به‌عنوان سومین شهر بزرگ ایران، به مساحت ۴۷,۷۰۰ هکتار، و جمعیتی بالغ بر ۱,۹۶۱,۲۶۰ در مرکز ایران واقع شده و دارای ۱۵ منطقه است که محدوده مورد مطالعه محله سنبلستان در منطقه سه واقع است. شهر اصفهان به‌عنوان پایتخت فرهنگ و تمدن اسلامی به‌لحاظ دارا بودن طرح ساختاری مناسب، سابقه اقتصادی مطلوب ارتباط با سایر نقاط جهان از طریق ارتباط از راه دور و دیگر ارتباطات، زیرساخت حمل‌ونقل خصوصی و عمومی می‌تواند در مسیر هوشمندی گام بردارد. منطقه سه در بخش

جهان مدام در حال تحول است و بشر همواره سعی کرده است با چالش‌های موجود مقابله و محیطی برای زندگی خود ایجاد کند که بتواند بالاترین سطح رضایت از کیفیت زندگی را تجربه کند. شهرها به‌عنوان مرکز تمدن بشری همواره مورد توجه علوم مختلف قرار گرفته و فضای پیچیده شهری، همیشه دانشمندان را تحت‌تأثیر قرار داده تا بتوانند مشکلات و نقص‌ها را برطرف کنند و به سطح بالاتری از زندگی دست یابند. این فرآیند زندگی، ایده‌های جدید برای اصلاح و خلق ساختارهای مدرن شهری را در ذهن انسان‌ها ایجاد کرده است. (اسدی و بغدادی، ۱۳۹۴: ۲). شهرنشینی و رشد شهری چالش‌هایی برای کیفیت زندگی مردم به‌همراه داشته است و به‌دنبال آن افزایش تراکم جمعیت در شهرها تقاضای بالایی برای منابع طبیعی و خدمات اکوسیستمی را تحمیل می‌کند. تجمع انسان در محیط‌های شهری باعث ایجاد مشکلاتی در زمینه حمل‌ونقل، بهداشت، انرژی، آموزش، مسکن و اثرات زیست‌محیطی و مانع توسعه شهری می‌شود. با توجه به محدودیت‌های ساختار شهری و در دسترس بودن منابع، راه‌های هوشمندتر برای مدیریت چالش‌های شهرها و ارائه خدمات با کیفیت در فضای شهری، با در نظر گرفتن جنبه‌های اقتصادی-اجتماعی و توسعه پایدار، مورد نیاز است (Elizeu de Albuquerque, Jacques, 2024: 14). پژوهشگران و برنامه‌ریزان شهری و منطقه‌ای در غرب، به‌منظور هدایت استفاده از ابزارهای ارتباط الکترونیکی در جهت رفع مشکلات شهری، با بسط مفهوم شهر الکترونیک، نظریه شهر هوشمند را مطرح کرده‌اند (کیانی، ۱۳۹۰: ۲). شهر هوشمند به اصول شهر الکترونیک و شهر پایدار توجه دارد. از این رو، در سال ۲۰۰۵ مفهوم شهر

مرکزی کلان‌شهر اصفهان است که مهم‌ترین آثار و بناهای یادمانی، محورهای ارزشمند تاریخی-فرهنگی، الگوهای معماری ایرانی-اسلامی، که تعدادی از آن‌ها میراث فرهنگی جهانی به شمار می‌آید، در این منطقه قرار گرفته‌اند. در سال‌های اخیر با شکل‌گیری بافت‌های جدید، بسیاری از بافت‌های قدیمی رها شده و قطعات زیادی در محلات دیده می‌شود که براساس شاخص‌های شهر هوشمند دارای کیفیت بسیار پایینی برای زندگی‌اند که موجب بروز مشکلات فراوانی از جمله خروج ساکنان بومی از محلات و کاهش جاذبه و کمبود فضای مناسب شهری و... شده است. همچنین محله سنبلستان از محلات قدیمی منطقه سه شهر اصفهان است که از سمت شمال به خیابان ابن‌سینا، از سمت جنوب به خیابان عبدالرزاق، از سمت شرق به خیابان سنبلستان و از غرب به خیابان چهارباغ عباسی منتهی می‌شود. جمعیت محله براساس آخرین سرشماری بالغ بر ۲,۷۳۴ نفر است. بررسی مشکلات موجود در محله، مانند ترافیک، آلودگی محیطی، کاربری‌های تجاری غیرفعال و... و ارزیابی ویژگی‌های شهر هوشمند و تدوین شاخص‌ها و معیارهای شهر هوشمند و بهره‌گیری از آنان در جهت بهبود کیفیت محله، هدف این پژوهش است. سوالات مطرح‌شده در این پژوهش شامل چگونگی وضعیت محله سنبلستان بر اساس شاخص‌های شهر هوشمند مبتنی بر توسعه پایدار و اقدام‌های مورد نیاز در این زمینه است.

پژوهش و مطالعات بسیاری در زمینه شهر هوشمند صورت پذیرفته است که می‌توان به مطالعه سامانی‌نژاد و خداکرمان (۱۴۰۲)، تحت عنوان فراتحلیل مطالعات انجام‌شده در زمینه شاخص‌های شهر هوشمند در ایران، پژوهش اصغری و رجبی (۱۴۰۲) تحت عنوان

شهر هوشمند و تحقق آن در کلان‌شهر تبریز، مطالعه شمسیه و ماجدی (۱۴۰۲) تحت عنوان واکاوی مشارکت شهروندان در شهر هوشمند و بسط مفهوم شهر هوشمند و شهروندمداری، پژوهش حافظ رضازاده و همکاران (۱۴۰۱) تحت عنوان تحلیل شاخص‌های شهر هوشمند در زاهدان و پژوهش زمانی (۱۴۰۰) تحت عنوان شهر هوشمند و توسعه پایدار اجتماعی اشاره کرد. وجه تمایز پژوهش انجام‌پذیرفته با پژوهش‌های مطالعه‌شده پیشین، بررسی وضعیت شاخص‌های شهر هوشمند در بافت‌های ناکارآمد مبتنی بر توسعه پایدار است که پیش از این به لحاظ موضوعی و موضعی پرداخته نشده است.

مبانی نظری پژوهش

بافت تاریخی:

مراد از بافت تاریخی، آن‌هایی است که برخلاف فرسودگی، در گستره بناها، مجموعه فضاها، تأسیسات و تجهیزات شهری با ارزش و یا ترکیبی از آن‌ها وجود دارد (Sharan, 2005: 1-3).

شهر هوشمند^۱ و شهر هوشمند پایدار^۲

شهرهای هوشمند از فناوری‌های دیجیتال، فناوری‌های ارتباطی و تجزیه و تحلیل داده‌ها برای ایجاد محیطی خدماتی کارآمد و مؤثر، در جهت بهبود کیفیت زندگی و ارتقای پایداری، استفاده می‌کنند (Gracias et al, 2023: 1720). ابعاد شهر هوشمند شامل اقتصادی هوشمند، پویایی هوشمند، محیط هوشمند، مردم هوشمند، زندگی هوشمند، حکمرانی هوشمند و حمل و نقل هوشمند است (بهشتی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۳۴) که هر کدام شاخص‌هایی را در بر می‌گیرد که در ادامه مطرح شده است. شهر هوشمند پایدار شهری پایدار، زیست‌پذیر، کارآمد و مفهوم نوینی است که

1. Smart City

2. Sustainable Smart City

شامل کاربرد نسل جدیدی از تکنولوژی‌ها و اطلاعات، همانند اینترنت اشیا، محاسبات ابری، ترکیب داده‌های بزرگ و اطلاعات جغرافیایی برای تسریع برنامه‌ریزی، ساخت‌وساز، مدیریت و خدمات هوشمند شهرها شامل می‌شود (Joshi et al, 2016: 903).

شهر الکترونیک^۱

شهر الکترونیک عبارت است از شهری است که اداره امور شهروندان شامل خدمات و ارکان‌های دولتی و سازمان‌های بخش خصوصی به صورت برخط و شبانه‌روزی با کیفیت و ضریب ایمنی بالا با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و کاربردهای آن انجام می‌شود (شاهرخ و خوشحال، ۱۴۰۰: ۵).

تجربه‌ها:

اقدامات و استراتژی‌های نوآورانه‌ای با هدف هوشمندسازی شهرها و پایداری محیط‌زیست در شهرهای اروپایی مشهود است. در بررسی تجربه‌های داخلی و خارجی به پرداختن به نمونه‌های موردی، که بیشترین تشابه را با موضوع مورد پژوهش داشته‌اند، تلاش شده است.

در سانتاندر اسپانیا با بودجه کمی نه میلیون یورویی اتحادیه اروپا به نمونه اولیه یک شهر هوشمند تبدیل شد و در مسافتی به اندازه شش کیلومتر مربع در مرکز شهر چیزی حدود ده هزار حسگر نصب شده است. با کمک این حسگرها نور، گرما، وزن و میزان رطوبت هر شیء در حال حرکت مانند انسان و وسایل نقلیه قابل اندازه‌گیری و ثبت شده است. در هر ثانیه میزان سرعت، مسافت طی شده، اطلاعات محل و حتی میزان آلودگی و اکسید نیتریک هوا به آزمایشگاه دانشگاه کانتابریا ارسال می‌شود. این انتقال اطلاعات برای تاکسی‌ها و

ماشین‌های پلیس هم به همین صورت انجام می‌گیرد. به علاوه تمام ساکنان شهر می‌توانند به این داده‌ها بر روی تلفن‌های خود دسترسی داشته باشند. ساکنان شهر به همین نحو به حجم ترافیک در مسیرهای مختلف و میزان آلودگی هوا در شهر نیز دسترسی دارند. میزان نوردهی و روشنایی شهر هم با سیستم‌های هوشمند کنترل می‌شود. برای مثال، چراغ خیابان‌های شهر در یک شب مهتابی در مقایسه با یک شب بارانی میزان نور کمتری را تولید می‌کنند. سیستم آبیاری پارک‌های شهر هم برای جلوگیری از هدر رفتن آب با سیستم‌های هوشمند کنترل می‌شود (Joao Rafael, 2015: 103).

در لندن، پایتخت انگلیس در زمینه‌های مختلف برای ارائه خدمات گسترده مجازی بسیار امتیاز مناسبی دارد. شهر لندن به واسطه طراحی سیستم‌های پایدار در جهت بهره‌مندی از نوآوری‌های فناورانه شهری فراوان کسب کرده است و البته ساماندهی سیستم حمل و نقل عمومی به واسطه خدمات شهر مجازی نیز توانسته است بر اعتبار آن بیفزاید. قرار است در کالج سلطنتی لندن مرکز شهرهای هوشمند اروپا تأسیس شود و این مرکز بتواند خدمت‌رسانی را در حوزه دولت، حمل و نقل، بازرگانی، دانشگاهی و داده‌های شهروندی گسترده‌تر کند و البته این اتفاقات با امید به بهره‌مندی هر چه بیشتر از نوآوری‌ها و کارایی هر چه بیشتر بخش‌های مختلف جامعه صورت می‌گیرد. شهرداری لندن همچنین به‌تازگی اعلام کرد همکاری‌های گسترده‌ای را با شرکت O2 آغاز کرده است تا به موجب آن بزرگ‌ترین شبکه خدمات اینترنت رایگان Wi-Fi را در اروپا راه‌اندازی کند. همچنین اقدام‌های دیگری از طریق نوآوری‌های تکنولوژیکی و مشارکت‌های دولتی و خصوصی، از جمله خدمات یکپارچه‌سازی بین اتوبوس‌ها، قطارها و مترو و خطوط رودخانه با استفاده از Oyster Card و

1. Electronic City

جدول شماره (۱): شاخص‌های استفاده‌شده در این پژوهش

شاخص	ابعاد	رویکرد
نرخ اشتغال	اقتصاد هوشمند	شهر هوشمند
سرمایه‌گذاری در محله		
کار از راه دور		
خدمات از راه دور		
اختلاط کاربری‌ها		
میزان تمایل به مشارکت مالی		
میزان رضایت از بانکداری الکترونیک		
میزان استفاده از ابزارهای الکترونیک برای خرید		
دسترسی به فرصت‌های کار و اشتغال از طریق زیرساخت‌های فناوری و اطلاعات		
دسترسی به امکانات در سطح محلی		
از زیرساخت هوشمند و CT		
دسترسی به حمل و نقل عمومی		
میزان رضایت از حمل و نقل عمومی		
استفاده از اتومبیل‌های مقرون به صرفه		
سهم دوچرخه‌سواری و پیاده‌روی		
دسترسی به اینترنت		
ساعت کار حمل و نقل عمومی		
ونقل عمومی وضعیت توزیع ایستگاه‌های حمل		
میزان دسترسی و رضایت از فضای سبز	محیط هوشمند	
میزان رضایت از امنیت		
وضعیت زیرساخت‌ها		
توجه به مصرف بهینه آب و برق		
میزان توجه به حفاظت محیط زیست		
میزان رضایت از عملکرد شهرداری		
میزان دسترسی و رضایت از دولت الکترونیک		
وضعیت دسترسی به خدمات شهری آنلاین		
میزان مشارکت مردمی در تصمیم‌گیری‌ها		
میزان رضایت از کیفیت خدمات عمومی (مدارس و...)		حکمرانی هوشمند
وضعیت دسترسی به مراکز فرهنگی		
میزان رضایت از دسترسی به خدمات عمومی		
میزان رضایت از کیفیت خدمات بهداشتی - درمانی		
میزان رضایت از وضعیت مسکن		
میزان رضایت از کیفیت نظام آموزشی		
توجه به جذابیت‌های گردشگری و توریستی		
توجه به انسجام و وحدت اجتماعی		
نرخ باسوادی	مردم هوشمند	
میزان مشارکت مدنی		
میزان تمایل به یادگیری		
تکثر اجتماعی و قومی		
وضعیت حس تعلق		

منبع: نگارندگان (برگرفته از Caird & Hallet, 2018, Lombardi et al, 2012, Cohen, 2012, Benamrou et al, 2016, Rayash & Dincer, 2021, کمانداری و راهنما (۱۳۹۴)، نسترن پیرانی (۱۳۹۸)، سامانی نژاد و خداکرمان (۱۴۰۲) حافظ رضازاده و همکاران (۱۴۰۱) حسینی و احمدی (۱۳۹۹) اسماعیلی و همکاران (۱۳۹۷))

نقشه شماره (۱): موقعیت محله سنبلستان

ابعاد و سنجه‌های شهر هوشمند مورد استفاده در این پژوهش در قالب جدول شماره (۱) ارائه شده است.

مواد و روش پژوهش

از نظر روش‌شناسی براساس ماهیت هدف از نوع کاربردی و براساس ماهیت روش از نوع توصیفی-موردی و تحلیل-تجویزی است. در گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی استفاده شده است. در روش کتابخانه‌ای از ابزار فیش‌برداری، در روش میدانی از ابزار پرسشنامه و برداشت میدانی و در روش اسنادی از گزارش‌ها و آرشیوهای شهرداری استفاده شده است. در تجزیه و تحلیل داده‌ها در پرسش‌نامه از تحلیل داده توصیفی (Descriptive) و همین‌طور از روش‌های آماری تحلیل عامل تأییدی با استفاده از نرم‌افزار Spss و ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی QSPM استفاده کردیم. از دیگر ابزارهای مورد استفاده در پژوهش نرم‌افزارهای Excel و Arc Gis بوده است. تکنیک تحلیلی سوات

سیستم عوارض کنترل گردش وسایل نقلیه اتخاذ شده است (Avila, 2016: 85).

در شهر تهران، خدمات و اقدام‌های صورت گرفته مبتنی بر فناوری اطلاعات شامل مواردی، چون اتوماسیون اداری، راه‌اندازی مدارس هوشمند، سامانه تدوین بودجه، سامانه شهرسازی و آرشیو الکترونیک، سامانه بلیت الکترونیک و نیز سامانه اینترنتی عوارض خودرو و سامانه‌های ۱۳۷ و ۱۸۸۸ است. توسعه پرداخت‌های الکترونیک، ارائه نقشه سه‌بعدی شهر تهران، راه‌اندازی و گسترش دفاتر خدمات الکترونیک شهر، راه‌اندازی سرویس نیم‌رخ محلات و سایت‌های محله‌های شهر تهران در جهت تحقق شعار شهروندگرایی و محله‌محوری، راه‌اندازی رصدخانه شهری تهران برای پایش همه تغییرات بنیادین شهر نیز از مهم‌ترین اقدام این چند سال اخیر با هدف تحقق اهداف شهر هوشمند است (اسلیدی و بغدادی، ۱۳۹۴: ۶۱). در مجموع براساس پیشینه و مبانی نظری و تجربی مطرح‌شده،

جدول شماره (۲): بررسی وضعیت کاربری اراضی محله سنبلستان

ردیف	کاربری	مساحت	درصد	سرانه
۱	انتظامی	۷۰۷/۹۹	۰/۲۴	۰/۲۶
۲	آموزشی	۶۸۹۵/۲۶	۲/۳۱	۲/۵۲
۳	بایر	۱۴۱۹۵/۸۸	۴/۷۵	۵/۱۹
۴	پارکینگ	۱۷۶/۰۳	۰/۰۶	۰/۰۶
۵	پست برق	۳۰/۲۷	۰/۰۱	۰/۰۱
۶	تجاری	۲۳۱۳۳/۸۱	۷/۷۴	۸/۴۶
۷	خدمات اجتماعی	۱۰۲۳/۷۶	۰/۳۴	۰/۳۷
۸	خدمات گردشگری	۳۰۱/۳۴	۰/۱	۰/۱۱
۹	درمانی	۴۳۰۴/۹۹	۱۴/۴	۱۵/۷۵
۱۰	صایات	۲۵۸۴۷۲	۰/۱۶	۰/۱۷
۱۱	فضای سبز	۲۶۴/۰۲	۰/۰۹	۰/۱
۱۲	مذهبی	۲۵۸۷/۰۹	۰/۸۷	۰/۹۵
۱۳	مسکونی	۱۲۶۲۷۶/۱۴	۴۲/۲۲	۴۶/۱۹
۱۴	مسکونی-تجاری	۷۰۶۹/۸۱	۲/۳۶	۲/۵۹
۱۵	ورزشی	۱۸۱/۹۶	۰/۰۶	۰/۰۷
۱۶	معلبر	۷۲۶۹۸/۵۵	۲۴/۳۱	۲۶/۵۹
۱۷	جمع	۲۹۹۰۷۹	۱۰۰	
۱۸	جمعیت	۲۷۳۴		
۱۹	تراکم ناخالص	۹۱/۴۱		
۲۰	تراکم خالص	۲۱۶/۵۱		

محدوده شمال غربی منطقه سه واقع است. این محله از سمت شمال به خیابان ابن سینا، از سمت جنوب به خیابان عبدالرزاق، از سمت شرق به خیابان سنبلستان و از غرب به خیابان چهارباغ عباسی منتهی می‌شود. جمعیت محله بالغ بر ۲,۷۳۴ نفر است (آمارنامه شهر اصفهان، ۱۳۹۸).

بحث و ارائه یافته‌ها

وضعیت موجود کاربری اراضی محله سنبلستان سطح، درصد و سرانه کاربری اراضی وضع موجود محله را در جدول شماره (۲) آورده‌ایم. در این محله

(SWOT) ابزاری است در دست برنامه‌ریزان برای کمک به تصمیم‌گیری در برنامه‌ریزی استراتژیک. این ابزار در این مسیر به شناسایی و ارزیابی قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای مبتلا به پروژه‌ها، فعالیت‌های تجاری و موقعیت سازمانی یا فردی می‌پردازد (زیاری، ۱۳۸۸: ۱۹۴-۱۹۲).

محدوده مورد مطالعه

شهر اصفهان به‌عنوان سومین شهر بزرگ ایران با جمعیت ۱,۹۶۱,۲۶۰ در مرکز ایران واقع شده است و دارای پانزده منطقه است که محله سنبلستان در

جدول شماره (۳): بررسی وضعیت رضایت از دسترسی ها در محله سنبلستان

بسیار نامناسب	بسیار مناسب	نامناسب	نامناسب	بسیار نامناسب	وضعیت دسترسی در محله سنبلستان
۰	۰	۱۳.۳	۱۶.۷	۷۰	وضعیت خدمات از راه دور
۳۳.۳	۳۰	۲۳.۳	۳.۳	۱۰	وضعیت ابزارهای الکترونیک برای خرید
۰	۱۰	۲۸.۳	۲۱.۷	۴۰	دسترسی به فرصت‌های کار و اشتغال از طریق زیرساخت‌های فناوری و اطلاعات
۵۳	۱۶.۷	۲۰	۵.۳	۵	دسترسی به اینترنت
۱۶.۷	۳۶.۷	۲۰	۱۰	۱۶.۵	دسترسی به خدمات بهداشتی
۶.۷	۳۶.۷	۳۰	۲۶.۷	۰	دسترسی به خدمات آموزشی
۴۳.۳	۲۶.۷	۶.۷	۲۰	۳.۳	دسترسی به خدمات حمل و نقل عمومی
۳.۳	۶.۷	۲۰	۲۳.۳	۴۶.۷	دسترسی به پارک و فضای سبز
۶۳.۳	۱۶.۷	۲۰	۰	۰	دسترسی به مسجد
۱۳.۳	۱۳.۳	۱۰	۵۰	۱۳.۳	دسترسی به فضای ورزشی
۱۰	۱۰	۲۳.۳	۳۶.۷	۲۰	دسترسی به فرهنگسرا
۱۰	۱۰	۱۶.۷	۴۰	۲۳.۳	دسترسی به کتابخانه
۰	۱۰	۱۳.۳	۱۶.۷	۶۰	دسترسی کودکان به فضای بازی
۶.۷	۱۳.۳	۱۶.۶	۵۰	۱۳.۴	وضعیت دسترسی به خدمات شهری آنلاین
۴۱.۳	۲۶.۷	۱۱.۷	۱۵	۵.۳	دسترسی به حمل و نقل عمومی
۰	۰	۶.۳	۲۰.۷	۷۳	میزان دسترسی و رضایت از دولت الکترونیک
۳۳.۶۷	۲۹.۶۳	۳۰.۳۰	۲۲.۲۲	۲۰.۵۸	وضعیت کل

۲,۷۳۴ نفر با تراکم ناخالص ۹۱,۴۱ نفر در هکتار و ۲۲,۲۲ درصد وضعیت را نامناسب، ۳۰,۳۰ درصد تراکم خالص ۲۱۶,۵۱ نفر در هکتار زندگی می‌کنند. کاربری مسکونی با سرانه ۴۶,۱۹ مترمربع بیشترین میزان از محله را پوشش داده است. کاربری‌های خدمات اساسی شامل آموزشی، پارک، ورزشی و مذهبی نیز به ترتیب در این محله دارای سرانه ۲,۵۲، ۰,۱ و ۰,۹۵ مترمربع است.

تحلیل وضعیت رضایت از دسترسی ها در محله سنبلستان

در جدول شماره (۳)، وضعیت رضایت از دسترسی ها را در محله سنبلستان ارائه داده‌ایم. براین اساس، به‌طور کلی ۲۰,۵۸ درصد وضعیت را بسیار نامناسب، ۲۲,۲۲ درصد نیز وضعیت محله را در جدول شماره (۴) ارائه داده‌ایم. براین اساس، به‌طور کلی، ۱۸,۶۱ درصد وضعیت محله را بسیار نامناسب و ۱۹,۷ درصد نامناسب، ۲۵ درصد در وضعیت تا حدودی و ۲۲,۸ درصد نیز وضعیت محله

جدول شماره (۴): بررسی وضعیت کیفیت محله سنبلستان از دید ساکنان

وضعیت محله سنبلستان	بسیار نامناسب	نامناسب	تاحدودی مناسب	مناسب	بسیار مناسب
وضعیت رضایت از بانکداری الکترونیک	۰	۱۰	۲۳,۳۳	۱۶,۶۷	۵۰
میزان رضایت از کیفیت خدمات عمومی (مدارس و...)	۱۳,۳۳	۲۰	۱۶,۶۷	۳۳,۳۳	۱۶,۶۷
میزان رضایت از کیفیت خدمات بهداشتی - درمانی	۶,۶۷	۱۰	۳۳,۳۳	۱۶,۶۷	۳۳,۳۳
میزان رضایت از وضعیت مسکن	۱۰	۱۶,۶۷	۱۶,۶۷	۳۳,۳۳	۲۳,۳۳
میزان رضایت از کیفیت نظام آموزشی	۲۳,۳۳	۱۳,۳۳	۲۳,۳۳	۲۰	۱۰
وضعیت بازسازی ساختمان‌های تاریخی در محله	۲۶,۷	۴۰	۲۰	۶,۷	۶,۷
ایمنی عابر پیاده در محله	۶,۷	۳۰	۳۳,۳	۱۳,۳	۱۶,۷
پاکیزگی فضا و عدم تجمع آلودگی در محله	۱۶,۷	۲۶,۷	۳۶,۷	۶,۷	۱۳,۳
کیفیت آسفالت معابر در محله	۱۶,۷	۳۰	۲۶,۷	۲۰	۶,۷
وضعیت نورپردازی و روشنایی معابر در محله	۱۰	۳۰	۲۶,۷	۱۶,۷	۱۶,۷
جمع‌آوری زباله توسط شهرداری	۰	۱۶,۷	۲۶,۷	۳۳,۳	۲۳,۳
میزان رضایت از حمل‌ونقل عمومی	۲۶,۶۷	۳۰	۱۶,۶۷	۲۰	۶,۶۷
وضعیت کل	۱۳,۹	۲۲,۸	۲۵	۱۹,۷	۱۸,۶۱

جدول شماره (۵): بررسی وضعیت امنیت و آرامش در محله سنبلستان

وضعیت آرامش در محله سنبلستان	بسیار کم	کم	تاحدودی	زیاد	بسیار زیاد
میزان تمایل به مشارکت مالی	۴۰,۳	۳۵	۱۸	۶,۷	۰
میزان توجه به زیرساخت هوشمند و ICT	۶۵,۴	۲۵	۹,۶	۰	۰
میزان امنیت در محله	۳۳,۳	۳۰	۲۳,۳	۱۳,۳	۰
احساس راحتی و آرامش شما در محله	۰	۱۳,۳	۳۰	۲۳,۳	۳۳,۳
میزان توجه به حفاظت محیط‌زیست	۱۰	۱۳,۳۳	۲۰	۲۶,۶۷	۳۰
توجه به مصرف بهینه آب و برق	۲۶,۶۷	۳۰	۲۳,۳۳	۱۳,۳۳	۶,۶۷
میزان رضایت از عملکرد شهرداری	۳۳,۳۳	۱۶,۶۷	۳۰	۱۰	۱۰
وضعیت حس تعلق	۱۳,۳۳	۱۶,۶۷	۱۶,۶۷	۲۳,۳۳	۳۰
میزان جذابیت محله	۱۶,۷	۳۳,۳	۳۶,۷	۱۰	۳,۳
میزان زیبایی محله	۲۰	۳۰	۲۶,۷	۲۰	۳,۳
حضور ساکنان در فضای باز محله	۲۳,۳	۲۰	۳۳,۳	۲۰	۳,۳
وضعیت کل	۱۹,۷۰	۲۲,۷۳	۲۶,۳۶	۱۷,۲۷	۱۳,۹۴

را مناسب و ۱۳,۹ درصد وضعیت کیفیت محله را بسیار کرده و به علت بافت قدیمی و پریچ‌وخم بسیار کمتر مناسب ارزیابی کرده‌اند.

وضعیت رفاه و آسایش در محله سنبلستان

محله سنبلستان در طی سالیان بافت بومی خود را حفظ داده‌ایم. براین اساس، ۱۹,۷۰ درصد وضعیت رفاه و

جدول شماره (۶): مقایسه سرانه‌های وضعیت موجود محله سنبلستان با سایر سرانه‌های موجود و پیشنهادی شهر اصفهان، منطقه سه، سرانه استاندارد شورای عالی

ردیف	کاربری	سرانه موجود سنبلستان			سرانه پیشنهادی منطقه ۳			سرانه موجود منطقه ۳			سرانه پیشنهادی شهر اصفهان			سرانه موجود شهر اصفهان			سرانه استاندارد شورای عالی		
		وضعیت	مقایسه	سرانه	وضعیت	مقایسه	سرانه	وضعیت	مقایسه	سرانه	وضعیت	مقایسه	سرانه	وضعیت	مقایسه	سرانه	وضعیت	مقایسه	سرانه
۱	مسکونی	مازاد	۱۲،۱	۳۲،۰۹	کمبود	-۱،۳۴	۴۷،۵۳	مازاد	۹،۱۷	۳۷،۰۲	مازاد	۹،۱۷	۳۷،۰۲	مازاد	۹،۲۶	۳۶،۷۳	مازاد	۲۱،۱۹	۲۵
۲	تجاری	مازاد	۶،۹۴	۱،۵۲	مازاد	۸،۲۶	۰	مازاد	۷،۹۷	۰،۴۹	مازاد	۷،۹۷	۰،۴۹	مازاد	۸،۲۶	۰	مازاد	۷،۶	۰،۸۶
۳	آموزشی	مازاد	۰،۷۴	۱،۷۸	مازاد	۰،۴۷	۲،۰۵	مازاد	۰،۵۵	۱،۹۷	مازاد	۰،۵۵	۱،۹۷	مازاد	۱،۲۶	۱،۱۶	مازاد	-۰،۴۸	۳
۴	مذهبی	کمبود	-۰،۰۵	۱	کمبود	-۰،۸	۱،۷۵	کمبود	۰،۱	۰،۸۵	مازاد	۰،۱	۰،۸۵	مازاد	۰،۴۹	۰،۴۶	مازاد	۰،۴۵	۰،۵
۵	خدمات اجتماعی	مازاد	۰،۳۷	۰	مازاد	۰،۲۷	۰،۱	مازاد	۰،۳۲	۰،۰۵	مازاد	۰،۳۲	۰،۰۵	مازاد	۰،۲۶	۰،۱۱	مازاد	۰،۳۷	۰
۶	خدمات گردشگری	کمبود	-۰،۴۱	۰،۵۲	کمبود	-۰،۱۱	۰،۲۲	کمبود	-۰،۱۴	۰،۳۵	کمبود	-۰،۱۴	۰،۳۵	کمبود	-۰،۲۴	۰،۲۵	مازاد	۰،۱۱	۰
۷	ورزشی	کمبود	-۰،۳۷	۰،۲۴	کمبود	-۰،۳۳	۰،۳	کمبود	۱،۲۶	۱،۰۴	مازاد	۱،۲۶	۱،۰۴	کمبود	-۰،۴۵	۰،۵۲	مازاد	-۱،۱۳	۱،۲
۸	درمانی	مازاد	۱۵،۳	۰،۲۳	مازاد	۱۴،۶۵	۱،۱	مازاد	۱۵،۱۵	۰،۶	مازاد	۱۵،۱۵	۰،۶	مازاد	۱۵،۲۳	۰،۵۲	مازاد	۱۵	۰،۷۵
۹	فضای سبز	کمبود	-۱،۴۷	۱،۵۷	کمبود	-۱،۸	۱،۹	کمبود	-۰،۹۷	۶،۰۷	کمبود	-۰،۹۷	۶،۰۷	کمبود	-۲،۲۶	۲،۲۶	کمبود	-۷،۹	۸
۱۰	انتظامی	کمبود	-۱،۳۳	۱،۵۹	کمبود	-۱،۶۶	۱،۹۲	کمبود	۰،۱۳	۰،۱۳	مازاد	۰،۱۳	۰،۱۳	کمبود	-۰،۸۹	۱،۱۵	مازاد	۰،۲۶	۰
۱۱	بایر	مازاد	۵،۱۹	۰	کمبود	-۵،۸۹	۱۱،۰۸	مازاد	۵،۱۹	۰	مازاد	۵،۱۹	۰	کمبود	-۷،۸۲	۱۳،۰۱	مازاد	۵،۱۹	۰

آسایش در محله را بسیار کم و ۲۲,۷۳ درصد کم، ۲۶,۳۶ درصد تا حدودی و ۱۷,۲۷ درصد نیز مناسب و ۱۳,۹۴ درصد بسیار مناسب ارزیابی کرده‌اند.

تحلیل و مقایسه سرانه‌ها با استانداردها

در جدول شماره (۶) سرانه‌های وضعیت موجود کاربری اراضی در محله سنبلستان را نسبت به استانداردهای موجود بررسی کرده‌ایم و وضعیت هر کدام از کاربری‌ها را نسبت به استانداردهای مورد استفاده ارائه داده‌ایم. استانداردهای مورد استفاده شامل سرانه‌های ارائه‌شده توسط شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، سرانه‌های پیشنهادی طرح بازنگری طرح تفصیلی شهر اصفهان، سرانه‌های وضعیت موجود در شهر اصفهان، سرانه‌های پیشنهادی طرح بازنگری در منطقه سه و سرانه‌های موجود در منطقه سه است. براین اساس، بیشترین مازاد مربوط به کاربری‌های خدماتی تجاری، خدمات اجتماعی و درمانی است و همچنین بیشترین کمبود مربوط به کاربری‌های خدماتی ورزشی و فضای سبز است.

تحلیل راهبردی ابعاد شهر هوشمند در محله سنبلستان

تجزیه و تحلیل ماتریس (SWOT)، که گاهی TOWS نیز نامیده می‌شود، ابزاری برای شناخت تهدیدها و فرصت‌های موجود در محیط خارجی یک سیستم و بازشناسی ضعف‌ها و قوت‌های محیط داخلی به منظور سنجش وضعیت و تدوین راهبرد برای هدایت و کنترل آن سیستم است. این روش نتیجه مستقیم مدل دانشکده تجاری هاروارد است. در واقع این روش استراتژی‌ای برای سازمان‌ها و ابزاری ارزشمند برای تحلیل‌های استراتژیک است (کریمی و محبوب فر، ۱۳۹۱: ۹۳). به عبارت دیگر، مدل SWOT یکی از ابزارهای استراتژیک تطابق نقاط قوت و ضعف درون سیستمی با فرصت‌ها

و تهدیدهای برون سیستمی است (ابراهیم‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۱۴). همچنین ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی (QSPM) ابزاری برای تحلیل و انتخاب بهترین گزینه برای اجرای استراتژی در تحلیل سوات است. در واقع یکی از روش‌های ارزیابی، پایش و نظارت برای تحقق استراتژی، استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی کمی است. در این روش مشخص می‌شود که کدام یک از گزینه‌های استراتژیک انتخاب شده امکان‌پذیر است و در واقع این استراتژی را اولویت‌بندی می‌کند (Fine, 2009: 78). تحلیل swot بر مبنای معیارها و اهداف عام انجام پذیرفته و در مقابل هریک از موارد دسته‌بندی مربوط به ابعاد تاثیرگذار بر شهر هوشمند از قبیل: کالبدی و عملکردی، اجتماعی و فرهنگی، زیست محیطی، تأسیسات و زیرساخت‌های شهری و مباحث اقتصادیفهرست شده‌اند. هر کدام از این عوامل درونی و بیرونی از طریق مطالعه‌های انجام شده به وسیله پرسش‌نامه، تحلیل‌های فضایی با استفاده از GIS، مطالعات اسنادی، تحلیل مقایسه سرانه‌ها با استانداردها و... استخراج شد. سپس متخصصان، با استفاده از پرسشنامه، به هر کدام از ابعاد امتیاز مشخص دادند. با توجه به مطالعات صورت گرفته، مهم‌ترین نقاط قوت در محله سنبلستان، که دارای بیشترین امتیاز وزنی است، شامل دسترسی مناسب به اینترنت و خدمات عمومی، وجود مسیر دوچرخه در محور چهارباغ، تنوع کالا و خدمات و تمایل به استفاده از خدمات شهری آنلاین است. همچنین مهم‌ترین نقاط ضعف در محله سنبلستان شامل عدم هوشمندسازی خدمات شهری، بی‌توجهی به زیرساخت‌ها و ICT، عدم وجود مرکز محله مناسب، کمبود سرانه سبز در محله، بالا بودن سطوح مسکونی مخروبه و فرسوده و نفوذپذیری پایین

1. Quantitative Strategic Planning Matrix

جدول شماره (۷): ماتریس ارزیابی عوامل درونی ابعاد شهر هوشمند در محله سنبلستان

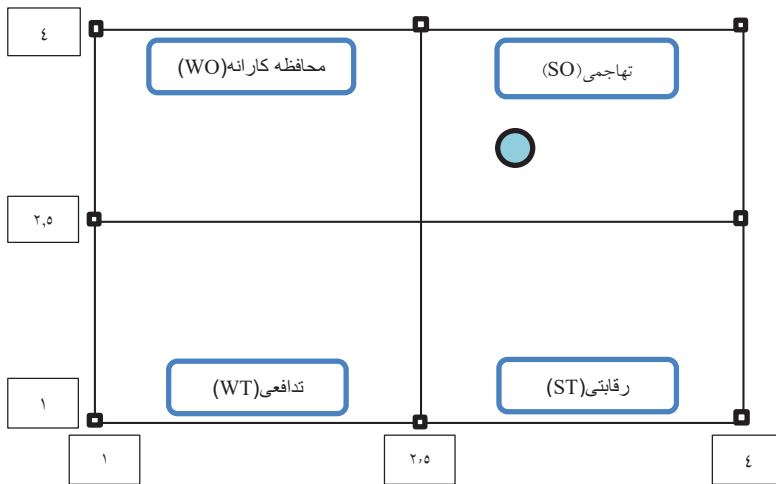
عوامل درونی	سنجه‌ها	نمره	وزن نسبی	امتیاز وزنی	
تقابل	S1	سابقه و هویت تاریخی بالای محدوده	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	S2	وجود بناهای ارزشمند تاریخی	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	S3	تراکم بالای فعالیت‌های تجاری	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	S4	سازگاری نسبی کاربری‌های مجاور با یکدیگر	۱	۰,۰۱	۰,۰۱
	S5	پیوستگی، اتصال و اسنجام	۱	۰,۰۱	۰,۰۱
	S6	واقع شدن محدوده مورد مطالعه در هسته تاریخی شهر	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S7	نظام ارتفاعی هماهنگ در محله	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S8	وجود راسته بازار در خیابان چهارباغ و عبدالرزاق	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S9	مصالح با دوام استفاده‌شده در ابنیه موجود	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S10	امنیت اجتماعی مطلوب	۲	۰,۰۱	۰,۰۱
	S11	بومی بودن ساکنان	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	S12	حس تعلق بالای ساکنان بافت و وجود حس مشارکت اجتماعی	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S13	همگون بودن اقوام و اقشار	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S14	وجود نیروی جوان و نسبتاً باسواد بومی	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	S15	وجود اماکن و عناصر خاطره‌انگیز	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	S16	وجود ریش سفیدان و معتمدان در محله	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S17	عملکرد مناسب شهرداری در جهت جمع‌آوری زباله	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S18	پاکیزگی فضاهای همگانی	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S19	رعایت بهداشت توسط ساکنان	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S20	شیب ملایم زمین‌های محله	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S21	وجود شبکه تأسیسات همچون برق، آب و فاضلاب و...	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S22	کیفیت مناسب پیاده‌روها	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S23	وجود مسیر دوچرخه در محور چهارباغ	۴	۰,۰۲	۰,۰۱
	S24	دسترسی مناسب به خدمات عمومی همچون مدارس، مراکز درمانی و...	۴	۰,۰۲	۰,۰۱
	S25	تنوع کالا و خدمات	۴	۰,۰۲	۰,۰۱
	S26	دسترسی مناسب به اینترنت	۴	۰,۰۱	۰,۰۱
	S27	سابقه فعالیت بالای کسبه	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S28	اغلب شغل ساکنان آزاد	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	S29	وجود تنوع فعالیتی	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	S30	تمایل به استفاده از خدمات شهری آنلاین	۴	۰,۰۲	۰,۰۱

عوامل درونی	سنجیها	نمره	وزن نسبی	امتیاز وزنی	
عوامل درونی	W1	فرسودگی کالبدی بالای محله	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	W2	قدمت بالای ابنیه در محله	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	W3	ازدحام فعالیت، جمعیت و خودرو در روز و فعالیت کم در شب	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	W4	CTبی توجهی به زیرساخت‌ها و	۴	۰,۰۲	۰,۱
	W5	عدم هوشمندسازی خدمات شهری	۴	۰,۰۲	۰,۱
	W6	کمبود پارکینگ عمومی و خصوصی	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	W7	کمبود مبلمان شهری	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	W8	هوشمند و خلاق نبودن مبلمان شهری	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	W9	عدم وجود مرکز محله مناسب	۵	۰,۰۳	۰,۱۵
	W10	عدم مقیاس مناسب بیمارستان امین در سطح محله	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	W11	نبود انعطاف‌پذیری در عملکرد	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	W12	کمبود فضاهای عمومی و خدماتی	۴	۰,۰۲	۰,۱
	W13	عدم ثبت برخی از آثار تاریخی و نداشتن شماره ثبت ملی	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	W14	نبود سیستم یک پارچه تصمیم‌گیری در بین مدیران شهری	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	W15	عدم تعامل میان مدیران ارشد شهری و سرمایه‌گذاران	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	W16	عدم وجود پاتوق و قرارگاه‌های اجتماعی	۴	۰,۰۲	۰,۱
	W17	کمبود مراکز فرهنگی-اجتماعی	۴	۰,۰۲	۰,۱
	W18	کمبود سرانه فضای سبز در محله	۵	۰,۰۳	۰,۱۵
	W19	آلودگی بصری ناشی از فرسودگی بافت	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	W20	وجود آلودگی‌های ناشی از بیمارستان در محله	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	W21	عدم وجود ایستگاه بازیافت زیاله	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	W22	نفوذپذیری پایین شبکه راه	۴	۰,۰۲	۰,۱
	W23	عرض ناکافی اکثر دسترسی‌های فرعی محور برای ورود خودروهای امداد رسانی	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	W24	مشکل ورود معلولان با ویلچر به پیاده‌روها	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	W25	دسترسی نامناسب به حمل‌ونقل عمومی گذر خیابان سنبلستان	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	W26	عدم کف‌سازی مناسب معابر	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	W27	فقدان انسجام در شبکه ارتباطی	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	W28	ازدیاد ترافیک	۳	۰,۰۲	۰,۰۵
	W29	عدم پراکنش مناسب فعالیت‌های اقتصادی	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	W30	سکونت افراد کم‌درآمد	۱	۰,۰۱	۰,۰۱
	W31	اشتغال در بخش‌های غیررسمی	۱	۰,۰۱	۰,۰۱
	W32	بالا بودن نرخ و میزان بیکاری	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	W32	افت بهره‌وری زمین و فضا	۲	۰,۰۱	۰,۰۲
	W33	وجود زمین‌های بایر	۴	۰,۰۲	۰,۱
W34	کمبود کارکردهای امروزی و نوین در بافت‌های تاریخی	۳	۰,۰۲	۰,۰۵	
جمع		۱۶۷	۱	۲,۹۴	

جدول شماره (۸): ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی ابعاد شهر هوشمند در محله سنبلستان

عوامل بیرونی	سنجه‌ها	نمره	وزن نسبی	امتیاز وزنی
فرصت‌ها	O1	موقعیت مکانی ممتاز در مرکز شهر اصفهان	۳	۰,۰۷
	O2	وجود بناها و فضاهاى شهری هوشمند و متعدد در بافت	۳	۰,۰۷
	O3	امکان استفاده از پتانسیل‌های موجود در محدوده مورد مطالعه در جهت هوشمندسازی فضای شهری	۴	۰,۱۲
	O4	وجود ظرفیت گردشگری در بافت تاریخی شهر اصفهان	۵	۰,۱۹
	O5	دسترسی به خدمات هسته مرکزی شهر اصفهان	۴	۰,۱۲
	O6	موقعیت رشد و توسعه صنعت گردشگری هوشمند به دلیل وجود ابنیه متعدد تاریخی با ارزش در محله	۴	۰,۱۲
	O7	وجود پتانسیل‌های مذهبی در جهت مشارکت مردمی و ارتباط ساکنان	۳	۰,۰۷
	O8	اعطای تسهیلات بانکی و تشویق ساکنان بومی به سکونت در محله	۳	۰,۰۷
	O9	تشکیل انجمن‌های فرهنگی	۳	۰,۰۷
	O10	فراهم بودن بسترهای لازم جهت تشکیل نهادهای مدیریت مردمی	۳	۰,۰۷
	O11	وجود محور سبز چهارباغ	۲	۰,۰۳
	O12	افزایش سطح آگاهی مردم درخصوص مسائل زیست‌محیطی توسط انجمن‌های مربوطه	۲	۰,۰۳
	O13	وجود سیاست ایجاد فضای سبز مناسب در شهرداری اصفهان	۳	۰,۰۷
	O14	وجود برنامه‌ها و طرح‌های زیباسازی محله در شهرداری اصفهان	۳	۰,۰۷
	O15	تقویت زیرساخت‌های اینترنتی	۴	۰,۱۲
	O16	سازی مسکن باز شدن گره‌های ترافیکی با نوسازی و به	۳	۰,۰۷
	O17	وجود قوانین مرتبط با تعریض معابر و دخالت در شبکه راه‌ها	۵	۰,۱۹
	O18	امکان تزریق عملکردهای اقتصادی نوین و صنایع هوشمند در بافت و امکان تزریق فعالیت‌های سازگار با یکدیگر در برخی فضاهاى آماده‌سازی شده و کاربری‌های تجاری	۴	۰,۱۲
	O19	پتانسیل تبدیل شدن به محور فرهنگی اقتصادی در بافت مرکزی و سنتی شهر	۴	۰,۱۲
	O20	استفاده از زمین‌های بایر در جهت توسعه گردشگری	۵	۰,۱۹
	O21	پتانسیل‌های توریستی و اکوتوریستی منطقه در مقیاس ملی و بین‌المللی	۳	۰,۰۷

عوامل بیرونی	سنجه‌ها	نمره	وزن نسبی	امتیاز وزنی
تهدیدها	T1	تخریب بناهای شاخص	۳	۰,۰۷
	T2	عدم وجود کاربری‌های ۲۴ ساعته	۳	۰,۰۷
	T3	کمبود جذابیت محله و افزایش مهاجرت ساکنان	۲	۰,۰۳
	T4	عدم وجود اختلاط کاربری‌ها	۲	۰,۰۳
	T5	ناخوانایی کاربری‌ها	۲	۰,۰۳
	T6	وجود کاربری‌های غیرفعال	۲	۰,۰۳
	T7	خروج ساکنان اصیل از محله	۱	۰,۰۱
	T8	کمبود نیروهای متخصص در شهرداری	۳	۰,۰۷
	T9	عمر کوتاه دوره مدیریت مدیران شهری	۲	۰,۰۳
	T10	آلودگی گردوغبار ناشی از وجود زمین‌های بایر	۲	۰,۰۳
	T11	آلودگی صوتی ناشی از حمل و نقل	۲	۰,۰۳
	T12	وجود حیوانات موذی در حاشیه جوی‌ها و بافت‌های فرسوده محله	۱	۰,۰۱
	T13	کمبود فضای سبز در بافت‌های پیرامونی	۳	۰,۰۷
	T14	حجم بالای تردد سواره از خارج محدوده به داخل بافت	۴	۰,۱۲
	T15	فرسودگی بالای شبکه تأسیسات شهری	۴	۰,۱۲
	T16	عدم وجود برنامه‌های مشخص و تشویقی جهت کاهش استفاده از اتومبیل شخصی و ترویج سیستم‌های حمل و نقل عمومی	۳	۰,۰۷
	T17	مشکلات و هزینه‌های ناشی از اتمام عمر مفید زیرسازی معابر قدیمی محله	۳	۰,۰۷
	T18	وجود ترافیک در محیط پیرامونی محله	۴	۰,۱۲
	T19	خروج سرمایه و کاهش سرمایه‌گذاری	۴	۰,۱۲
	T20	عدم حضور افراد و فعالیت‌های آموزش‌دهنده و هوشمندانه در تبلیغات و برندسازی	۳	۰,۰۷
	T21	عدم تمایل سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده	۳	۰,۰۷
	T22	عدم امکان بلندمرتبه‌سازی در سطح وسیعی از محله و در نتیجه کاهش چشمگیر درآمدزایی محله	۲	۰,۰۳
	T23	تعارض و عدم توازن میان قواعد اقتصاد فضا و اقتصاد خانوار با قواعد و ضوابط ساختمانی و شهرسازی	۲	۰,۰۳
	جمع	۱۳۳	۱	۳,۳۳

شکل شماره (۱): الگوی ارزیابی و انتخاب استراتژی براساس تحلیل‌های راهبردی

کرده‌ایم. با توجه به شکل، محور X جمع امتیاز نهایی ماتریس ارزیابی عوامل درونی و محور Y جمع امتیاز نهایی ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی را نشان می‌دهد. براین اساس، وضعیت راهبرد مناسب به منظور تقویت شاخص‌های شهر هوشمند محله سنبلستان متناسب با ابعاد آن مشخص شده است. بررسی استراتژی‌ها نشان می‌دهد که جمع امتیاز نهایی عوامل درونی برابر با ۲،۹۴ و جمع امتیاز نهایی به دست آمده از عوامل بیرونی برابر با ۳۳ است. بنابراین، طبق اصول مدیریت استراتژیک، موقعیت استراتژیک محدوده مورد مطالعه در محدوده استراتژی تهاجمی (SO) تعیین می‌شود.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

شهر هوشمند با مفاهیم استعداد، دانش، خلاقیت، شهر الکترونیک و... متمایز است، باین حال، در کنار این مفاهیم قرار می‌گیرد. شهر هوشمند به عنوان پارادایم نوین برای پاسخ‌گویی به مسائل و مشکلات و ایجاد شهری مبتنی بر فناوری ارتباطات و اطلاعات، مشارکت محور و پایداری گسترش یافت. اولین گام دست‌یابی به شهر هوشمند شناسایی معیارها

شبکه راه‌است. مهم‌ترین فرصت‌های موجود در محدوده مورد مطالعه شامل وجود ظرفیت گردشگری در بافت تاریخی، دسترسی به خدمات مرکزی شهر، تقویت زیرساخت‌های اینترنتی و پتانسیل تبدیل شدن به محور فرهنگی اقتصادی در بافت مرکزی و سنتی شهر است و مهم‌ترین تهدیدها در این محدوده شامل فرسودگی بالای شبکه تأسیسات شهری، وجود ترافیک در محیط پیرامونی محله، حجم بالای تردد سواره از خارج محدوده به داخل بافت و خروج سرمایه و کاهش سرمایه‌گذاری است. در جدول شماره (۷)، ارزیابی عوامل درونی ابعاد شهر هوشمند را در محله سنبلستان بررسی کرده‌ایم.

در جدول شماره (۸)، ارزیابی عوامل بیرونی ابعاد شهر هوشمند را در محله سنبلستان بررسی کرده‌ایم.

الگوی ارزیابی و انتخاب استراتژی براساس تحلیل‌های راهبردی

در شکل شماره (۱) الگوی ارزیابی و انتخاب استراتژی را براساس تحلیل‌های راهبردی به تفکیک ابعاد زیست‌پذیری و تحلیل‌های راهبردی انجام شده ارائه

و شاخص‌ها است. به‌زعم مطالعات گسترده در حوزه شهر پایدار، شهر خلاق، شهر الکترونیک و ... تدوین معیارها و شاخص‌ها متناسب با فرهنگ بومی مناطق کمتر مورد توجه قرار گرفته است. برنامه‌ریزی سیستماتیک و نظام‌مند شهر هوشمند باید در راستای فرهنگ محلی و مشخصه‌های محلی باشد؛ زیرا اگر نظرات ساکنان به‌عنوان بهترین سنسورهای شهری مد نظر قرار نگیرد، به هزینه‌های هنگفت در زیرساخت فناوری و عدم تمایل به استفاده از آن منجر می‌شود. این مطالعه با هدف تدوین و اعتبارسنجی معیار و شاخص‌های شهر هوشمند انجام شده است. ضرورت و اهمیت ارزیابی شهر هوشمند بافت‌های تاریخی و فرسوده از آنجا ناشی می‌شود که با این کار ویژگی‌های کلی اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی بافت‌ها آشکار می‌شود و همچنین می‌تواند به‌عنوان ابزاری قدرتمند برای نظارت بر برنامه‌ریزی توسعه شهری و طراحی سیاست‌های آینده برای این بافت به کار رود. بافت‌های قدیمی و ارگانیک به‌دلیل ویژگی‌های خاص، نظیر ارگانیک بودن بافت، وجود معابر کم‌عرض، عدم امکان‌پذیری مداخلات گسترده، ریزدانه‌گی و وجود مشکلات بسیار در تجمیع و غیره که دارند، همواره با مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو هستند و راهکارهای صرفاً کالبدی نمی‌تواند به‌تنهایی نتیجه مطلوب داشته باشد. در این راستا، راهکارهایی نظیر رویکرد شهر هوشمند مطرح می‌شود. محله سنبلستان یکی از محله‌های بافت تاریخی و فرسوده از منطقه سه شهرداری شهر اصفهان است که به‌دلیل مرکزیت، سهولت دسترسی و استقرار بازار (فعالیت‌های تجاری) و داشتن ارزش تاریخی و فرهنگی دارای ظرفیت بالقوه‌ای برای یک زندگی پویا و محیطی با قابلیت زیست‌بالاستمحدوده مورد مطالعه از فرسودگی و ریزدانه‌گی واحدهای

مسکونی رنج می‌برد و بافت سنتی با پوشش شبکه معابر با عرض زیر شش متر، آن را غیرقابل نفوذ کرده است. کمبود امکانات رفاهی در کنار مشکلات زیست‌محیطی از جمله کمبود فضای سبز، میزان بالای آلودگی صوتی و هوا، همچنین وجود منازل مخروبه و متروکه و نیز منازلی با ساختاری کهنه و فاقد استحکام و ایمنی، که فرسودگی کالبدی را به‌همراه دارد، مسیر رکود و عقب‌ماندگی را بر این نواحی تحمیل کرده و موجب کاهش سرزندگی این نواحی شده است. بر همین اساس، شاخص‌های مطالعه‌شده در این پژوهش شامل ابعاد کالبدی و عملکردی، اجتماعی و فرهنگی، زیست‌محیطی، تأسیسات و زیرساخت‌های شهری و اقتصادی است که بررسی شده‌اند. هرکدام از این ابعاد و شاخص‌های زیرمجموعه براساس مبانی نظری و تجربی استخراج شد و با استفاده از پرسشنامه، مصاحبه، مشاهده، مطالعات اسنادی به‌تفکیک هرکدام از شاخص‌ها جمع‌آوری و براساس نوع شاخص‌ها تجزیه و تحلیل‌های مربوطه در محیط SPSS، GIS و EXCEL انجام شد. سپس با استفاده از پرسشنامه میزان اهمیت هرکدام از شاخص‌ها تعیین و با استفاده از تحلیل کمی SWOT و ماتریس QSPM محاسبات آن انجام شد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که برنامه‌ریزان مسائل توسعه شهری در برنامه‌ریزی شهر هوشمند از این شاخص‌ها بهره‌گیرند و در این راستا، پژوهش‌های تدوین معیار و شاخص برای سایر محلات و مناطق شهر اصفهان انجام گیرد تا بتوانیم در مسیر هوشمند شدن متناسب با شرایط هر محله یا منطقه به اهداف مورد نظر دست یابیم. در جدول زیر برخی راهکارها برای هوشمند شدن محله سنبلستان منطقه سه شهر اصفهان مؤثر است:

برای مقایسه این پژوهش با سایر پژوهش‌ها، نتایج این

جدول شماره ۹): راهکارهای هوشمندسازی محله سنبلستان شهر اصفهان

رویکرد	ابعاد	راهکار
توسعه محله	اقتصاد هوشمند	<ul style="list-style-type: none"> - احیا و بهره‌وری اقتصادی و ارتقا کسب و کار هوشمند از طریق تشویق به کارآفرینی و توسعه استارت‌آپ‌ها و همچنین گسترش مشاغل آنلاین محله‌ای مرتبط با خدمات مورد نیاز ساکنان - ایجاد مرکز تحقیق و توسعه در زمینه شهر هوشمند
	پویایی هوشمند	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه فضاهای عمومی به منظور افزایش تعاملات اجتماعی میان مردم و نمایندگان محلی - تدوین امکان‌سنجی مطالعات برای شناسایی مسیرهای پیاده‌محور - توسعه طرح دوچرخه هوشمند و ارائه امکانات برتر به مسیرهای دوچرخه - تجهیز ایستگاه‌های اتوبوس، پایانه به تابلو اعلانات پیش‌بینی اطلاعات - احداث نمونه ایستگاه شارژ خورشیدی در پارک و ایستگاه اتوبوس - روشنی و نورپردازی در پارک‌های با انرژی خورشیدی - توسعه چراغ‌های مجهز به سیستم هوشمند در سطح محله
	محیط هوشمند	<ul style="list-style-type: none"> - گسترش خدمات‌دهی آنلاین متناسب با نیازهای ساکنان در سطح محله - دسترسی برابر و یکسان ساکنان به اینترنت و خدمات‌رسانی شهری آنلاین (خرید، کار از راه دور و...) - افزایش نقش نظارت مردمی در فضاهای عمومی در جهت افزایش امنیت محله‌ای - ارتقا و پیشرفته‌سازی سیستم دفع فاضلاب محله - هوشمندسازی سیستم مدیریت پسماند - کنترل مصرف انرژی، سیستم هشدار از راه دور و ... از طریق توسعه خانه‌های هوشمند - یکپارچه‌سازی و توسعه پایگاه‌های داده اطلاعات (جهت مدیریت پارکینگ هوشمند از طریق نصب سنسورهای یکپارچه، مدیریت آب هوشمند، مدیریت فاضلاب هوشمند و...) - افزایش فضای سبز درون‌محله‌ای - ارزیابی و امکان‌سنجی پارک‌های خورشیدی
	حکمرانی هوشمند	<ul style="list-style-type: none"> - تشویق ساکنان به افزایش مشارکت در نظام ساخت‌وساز هوشمند - مشارکت‌دهی مردم در تصمیم‌گیری‌های محلی - تشکیل شورا و انجمن‌ها در جهت رسیدگی بر میزان خدمات‌رسانی
	زندگی هوشمند	<ul style="list-style-type: none"> - ارائه خدمات سلامت الکترونیک (خانه مانیتورینگ سلامت، پزشکی از راه دور) - احداث مراکز فرهنگی در دانه‌های تاریخی در قسمت شمالی محله - تشویق ساکنان به احداث ساختمان با رویکرد انرژی صفر - ICT- توسعه گردشگری الکترونیک و اطلاع‌رسانی به گردشگران با استفاده از تکنولوژی
	مردم هوشمند	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه طرح‌های مشارکتی به منظور درگیر کردن شهروندان و ایجاد ارتباط بین شهروندان (به‌کارگیری برنامه‌های کاربردی در موبایل به منظور آگاهی از مسائل ترافیکی به‌صورت آنلاین، زمان رسیدن حمل‌ونقل عمومی، فهرست مغازه‌های محلی و رستوران، میزان آلودگی در مسیر سفر، استفاده از پایگاه‌های ایده‌سازی و بهره‌گیری از نظرهای ساکنان) - آموزش مجازی و از راه دور برای آگاه‌سازی هرچه بیشتر ساکنان - ارتقای آگاهی و مشارکت‌پذیری با برگزاری همایش و کارگاه‌های آموزشی در جهت فرهنگ‌سازی

پژوهش با پژوهش (سامانی نژاد و خداکرمان، ۱۴۰۲)، در راستای تأثیر مثبت ابعاد اقتصاد هوشمند، هم‌راستا با پژوهش (حافظ رضازاده و همکاران، ۱۴۰۱) در راستای تأثیر مثبت عوامل اجتماعی هم‌راستا و با پژوهش (اصغری و رجبی، ۱۴۰۲) در جهت تأثیر مثبت عوامل کالبدی هم‌راستاست.

منابع

۱. ابراهیم‌زاده، عیسی (۱۳۸۸)، «تحلیل عامل مؤثر بر گسترش گردشگری در ناحیه ساحلی چابهار با استفاده از مدل راهبردی (SWOT)»، فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، شماره اول، تابستان، اصفهان.
 ۲. اسدی، نسترن و بغدادی آرش (۱۳۹۴)، «برنامه‌ریزی در جهت تحقق شهر هوشمند با تأکید بر فعالیت‌ها و کاربری‌های شهر (مطالعه موردی: منطقه یک شهر تهران)»، پایان‌نامه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس.
 ۳. اسماعیلی رخ، مهدی و توکل همدانی، فرهاد (۱۳۹۷)، «شاخص‌های کلیدی در شهرهای هوشمند به همراه روش اندازه‌گیری آن‌ها»، سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
 ۴. حسنی، زهرا و احمدی، فرشته (۱۳۹۹)، «تیین معیارها و شاخص‌های شهر هوشمند در شهرهای جدید با تأکید بر زندگی هوشمند»، اولین کنفرانس ملی عمران، معماری و فناوری اطلاعات در زندگی شهری.
 ۵. رضازاده، معصومه و جمشید زهی، محمد اکرم و کریمیان بستانی، مریم (۱۴۰۱)، «تحلیل شاخص‌های شهر هوشمند در شهر زاهدان»، مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی (چشم‌انداز جغرافیایی)، دوره ۱۷، شماره ۲.
 ۶. زاهدی، شمس‌السادات و نجفی، غلامعلی (۱۳۸۴)، «بسط مفهومی توسعه پایدار»، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۱۰، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۵، صص ۴۴-۷۶.
 ۷. زیاری، ک، پرهیز، ف (۱۳۸۸)، مبانی و تکنیک‌های برنامه‌ریزی شهری، انتشارات دانشگاه بین‌المللی چابهار، چاپ اول.
 ۸. سامانی نژاد، محمد جواد و خداکرمان گیلان، ندا (۱۴۰۲)، «فرا تحلیل مطالعات انجام‌شده در زمینه شاخص‌های شهر
- هوشمند در ایران»، فصلنامه توسعه راهبردی، شماره ۷۳، دوره ۱۹.
۹. شاهرخ، سمیرا و خوشحال، فاطمه (۱۴۰۰)، «بررسی دلایل لزوم ایجاد شهرداری الکترونیک در شهرداری داراب و موانع و مشکلات موجود»، پنزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، عمران و جغرافیا و محیط‌زیست.
۱۰. کریمی، جعفر محبوب فر، محمدرضا (۱۳۹۱)، تکنیک‌ها و مدل‌های برنامه‌ریزی توریسم، اصفهان، انتشارات: ارکان دانش، چاپ اول.
۱۱. کیانی، اکبر، (۱۳۹۰)، «شهر هوشمند ضرورت هزاره سوم در تعاملات یکپارچه شهرداری الکترونیک (ارائه مدل مفهومی - اجرایی با تأکید بر شهرهای ایران)، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، شماره ۱۴.
12. Aline de Avila, F., (2016), Estrategias e Iniciativas para a Mobilidade em Cidades Inteligentes, Trabalho de Conclusão de Curso, Engenharia Civil, Universidade Federal do Rio Grande do Sul-UFRGD: Alegre, Brazil.
13. Ben letafa, S, (2015), How to Strategize Smart Cities: Revealing the Smart Model, J, Bus, Res, 2015, 68, 1414-1419.
14. Bueti, C., Menon, M., (2023), The Evolution of Smart Sustainable, In IEEE Technology and Engineering Management Society Body of Knowledge: John Wiley & Sons, ins.: Hooken, NJ, USA, pp:205-218.
15. Gracias, J.S., Parnell, G.S., Specking, E., Pohl, E.A., Buchanan, R., (2023), Smart Cities- A Structured Literature Review, pp: 1719-1743, <https://doi.org/10.3390/smartcities6040080>.
16. Fine, L.G., (2009), The SWOT analysis: Using your strength to overcome weaknesses, using opportunities to overcome threats North Charleston: Creat space Independent Publishing Platform.
17. Jacques, E.d.A, Junior, A.N, de Paris, S,

Francescatto, M.B., Nunes, R.F.B., (2024), Smart City Actions Integrated into Urban Planning: Management of Urban Environments by Thematic Areas, <https://doi.org/10.3390/app14083351>.

18. Joao Rafael da Cruz, G., (2015), Smart City: Desenvolvimento Sustentavel, Sociedade de Control e Cidade Inteligente, Master's Thesis, Programde Estudos Pos-Graduados em Comunicacao e Semiotica, Pontificia Universidade Catolica de Sao Paulo-PUC, Sao Paulo, Brazil.

19. Joshi Sujata, Saxena Saksham, Godbole Tanvi, Shreya, (2016), Developing Smart Cities: An Integrated Framework, 6th International Conference on Advances on Computing & Communications Cochin, India, pp: 902-909.

20. OECD, The DAC guidelines, strategies for sustainable development, (2001).

21. Sharan, Consultant Engineers (2005) A Guide to Recognition and Intervention in Worn out Textures, Approved by Iran's Supreme Council for Planning and Architecture.

مقایسه تطبیقی برنامه ممیزی انرژی در ساختمان‌های مسکونی ایران با نمونه‌های جهانی

مریم فرهادیان^۱

استادیار مدعو، موسسه آموزش عالی دانش پژوهان پیشرو، اصفهان، ایران و پژوهشگر فوق دکتری دانشگاه

توکیو سیتی، توکیو، ژاپن

لیلا فرهادیان

کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرکرد، شهرکرد، ایران

فصلنامه پژوهش‌های فضا و مکان در شهر، سال هفتم، شماره سوم، پیاپی ۲۸، پاییز ۱۴۰۲، صص ۷۳-۸۴

چکیده

صنعت ساخت‌وساز سهم قابل توجهی در مصرف انرژی دارد. از این رو، کشورهای پیشرفته در این زمینه به ارائه برنامه راهبردی انرژی با اعمال گواهی‌های انرژی مورد تأیید شورای ساختمان‌های سبز به صورت داوطلبانه پرداخته‌اند. کشور ایران نیز از سال ۱۳۸۰ برنامه ممیزی انرژی خود را با اعمال برچسب انرژی ساختمان به صورت داوطلبانه ارائه کرده است؛ اما متأسفانه این گواهی انرژی نتوانسته است سهم قابل توجهی در نگاهداشت انرژی در این صنعت داشته باشد. از این رو، در مطالعه حاضر به روش توصیفی - تحلیلی کیفی از طریق اسناد کاوی کتابچه‌های استاندارد موجود و باهدف شناخت نقاط ضعف برچسب انرژی ساختمان ایران، مقایسه‌ای بین برنامه راهبردی انرژی شورای ساختمان‌های سبز و برنامه ممیزی انرژی ایران انجام شد و سه فاکتور صرفه‌جویی براساس طراحی انسانی، صرفه‌جویی برای تمامی منابع و چرخه حیات به‌عنوان اهداف هر دو برنامه مقایسه شدند و چرایی تفاوت‌های به وجود آمده پیرامون آن‌ها تحلیل شدند. نتایج این تحلیل‌ها نشان داد، کاستی‌هایی در زمینه استانداردسازی صرفه‌جویی براساس تمام منابع و چرخه حیات در گواهی برچسب انرژی ایران نسبت به گواهی مورد تأیید شورای ساختمان‌های سبز وجود داشته است. به‌نحوی که در امتیازبندی برچسب انرژی ایران آموزش به کاربر و صرفه‌جویی در منابع آبی و راهکارهایی جهت استفاده از منابع جایگزین انرژی مانند انرژی زمین‌گرمایی و خورشید و باد و سوخت بیوگاز و بازگشت مواد و مصالح ساختمانی به چرخه حیات مواد در نظر گرفته نشده و همچنین حمایت‌های پشتیبان و تشویق‌کننده‌ای مانند معافیت‌های مالیاتی در این بخش‌ها وجود نداشته است.

کلیدواژه‌ها: برچسب انرژی؛ مصرف انرژی؛ انرژی پاک؛ معماری پایدار

۱. ایمیل نویسنده مسئول: farhadian_ma67@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله:

شورای ساختمان‌های سبز در صنعت ساخت‌وساز در کشورهای پیشرفته ۱/۶۸ درصد و در ایران ۶۳ درصد بوده است و این خود نشان از ضعف در تدوین برنامه انرژی ایران نسبت به این کشورهاست (کتاب عملکرد شرکت بهینه‌سازی مصرف سوخت، ۱۳۸۹). به‌نحوی که تا اواخر سال ۱۴۰۴ با ادامه همین روند کشور ایران به‌زودی از صادرکننده انرژی به واردکننده انرژی تبدیل خواهد شد (شاه‌حسینی، ۱۳۸۷) و (فرهادیان و همکاران، ۲۰۱۹)؛ بنابراین، بررسی و تحلیل تفاوت‌های بین برنامه انرژی ایران نسبت به برنامه انرژی کشورهای مورد تأیید شورای ساختمان‌های سبز می‌تواند به بهبود این برنامه در آینده کمک کند. از این رو، برای نخستین بار در این پژوهش به این سؤال پاسخ داده خواهد شد که از منظر توجه به طراحی انسانی، صرفه‌جویی در تمامی منابع و بازگشت به چرخه حیات مصالح چه تفاوت‌هایی در ارزش‌گذاری‌های برنامه‌میزی انرژی نسبت به گواهی‌های راهبردی شورای ساختمان‌های سبز وجود دارد؟ و دلیل این تفاوت‌ها چیست؟ و برای پاسخ به این سؤال از روش مطالعه تطبیقی با روش لنزی جزء به جزء^۹ پیرامون گواهی‌های استاندارد ملی ساختمان‌های سبز^{۱۱}، لید^{۱۲}، ان‌ای‌اچ بی^{۱۳} و استار^{۱۴} به‌عنوان گواهی‌های مورد تأیید شورای ساختمان‌های سبز و برچسب انرژی ایران به‌عنوان گواهی مورد تأیید ایران در حوزه مصرف انرژی استفاده می‌شود.

شورای ساختمان‌های سبز از سال ۱۹۸۰ برنامه راهبردی انرژی را باهدف کاهش مصرف انرژی و اثرات زیست‌محیطی و ایجاد معماری پایدار در برنامه ساخت‌وساز تمامی کشورها با اعمال گواهی‌های استاندارد ملی ساختمان‌های سبز^۱، لید^۲، ان‌ای‌اچ بی^۳ و استار^۴ ارائه کرده است (شیباتا و همکاران^۵، ۲۰۰۹) و (یواس جی بی سی^۶، ۲۰۰۹). این برنامه براساس شش فاکتور از جمله: سایت‌های پایدار، بهره‌وری آب (راندمن مصرف آب)، انرژی و جو، مواد و منابع، کیفیت زیست‌محیطی داخلی، نوآوری در فرایند طراحی برای ساختمان‌های نوسازی شده و در حال ساخت تنظیم شده است (ریدیر^۷، ۲۰۱۰). کشور ایران نیز برنامه راهبردی انرژی خود را از سال ۱۳۸۰ در بخش ساختمان و مسکن باهدف ایجاد معماری پایدار در صنعت ساخت‌وساز با اعمال برچسب انرژی ساختمان آغاز کرده است (سازمان بهره‌وری انرژی، ۱۳۸۷) و (فرهادیان و همکاران، ۲۰۲۰). در این برنامه چهار فاکتور مواد و مصالح، روش‌های اندازه‌گیری میزان مصرف انرژی، تعمیر و نگهداری ساختمان و اولویت سرمایه‌گذاری در هر یک از بخش‌های ساختمان به‌عنوان استانداردهایی در طراحی ساختمان‌ها شکل گرفتند (سازمان بهره‌وری انرژی، ۱۳۸۷ و ۱۳۸۹) و (شکوهی و فرهادیان، ۲۰۱۷)؛ اما مصرف حاملان انرژی طی سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۶ در کشورهای مورد تأیید

۹. (این comparative study of Lenzi point to point point : نمونه مطالعه تطبیقی به شناسایی تفاوت‌ها در مقایسه دو یا چند چیز به‌صورت جزء به جزء می‌پردازد و نسبت به مطالعه سطحی عمیق‌تر و قابل استنادتر است. در این مطالعه ابتدا فاکتورهای مؤثر بر تفاوت دو نمونه شناسایی و سپس وجود و عدم تفاوت این فاکتورها و چرایی (Shibata et al., 2009) این تفاوت‌ها به بحث گذاشته می‌شوند)

10. National green building standard

11. LEED (Leadership in Energy and Environmental design): رهبری انرژی و محیط‌زیست

12. (Northern Arizona Home Builder) NAHB: گواهی انرژی منازل شمال آریزونا.

13. Star

1. USGBC
2. National green building standard
3. LEED (Leadership in Energy and Environmental design): زیست. رهبری انرژی و محیط
4. Northern Arizona Home Builder (NAHB) گواهی انرژی منازل شمال آریزونا.
5. Star
6. Shibata
7. USGBC
8. Reeder

جدول شماره (۱): نمونه مطالعات انجام شده در خصوص برنامه راهبردی انرژی ایران در حوزه ساخت و ساز

عنوان پژوهش	نام نویسندگان	سال انتشار	نتیجه
بهبود شاخص‌های استاندارد ملی ایران در ارزیابی عملکرد انرژی ساختمان‌ها از طریق مقایسه آن با استاندارد LEED: بررسی موردی ساختمان‌های اداری شهر تهران	محمدی و همکاران	۲۰۲۳	استاندارد لیید در محافظت از انرژی و جلوگیری از انتشار دی‌اکسید کربن و حفظ محیط‌زیست نسبت به استاندارد ملی ایران پیشروست.
کاربردهای روش ارزیابی چرخه حیات باهدف حفاظت از انرژی در صنعت ساختمان	راسخ و همکاران	۲۰۲۳	استفاده از بانک‌های اطلاعاتی در چهارچوب استانداردهای واحد به بسط نتیجه‌گیری‌ها می‌انجامد و در نتیجه ارائه تصویر جامع‌تر از اثرات محیط‌زیستی را فراهم می‌کند.
تدوین راهبردهای مدیریتی برای توسعه ساختمان‌های سبز (مطالعه موردی: منطقه یک شهرداری تهران)	محمد پور زرنندی و همکاران	۲۰۱۶	نتایج نشان داد که تدوین راهبردهای مدیریتی در ساختمان‌های سبز می‌تواند تأثیرات مثبتی بر محیط‌زیست و اقتصاد در ایران داشته باشند. از جمله تأثیرات مثبت آن می‌توان به کاهش مصرف انرژی، کاهش مصرف آب و کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای، کاهش هزینه‌های انرژی و آب، افزایش ارزش ساختمان و ایجاد فرصت‌های شغلی اشاره کرد.

منبع: نویسنده

مبانی نظری

برنامه‌های راهبردی انرژی، استانداردهای ساختمانی در حوزه مصرف انرژی‌اند که برای کاهش مصرف انرژی در ساختمان‌ها تدوین می‌شوند. این استانداردها می‌توانند بر تمامی جنبه‌های مصرف انرژی در ساختمان‌ها تأثیر بگذارند، از جمله طراحی، ساخت، بهره‌برداری و نگهداری (آباجور^۱ و همکاران، ۲۰۲۴). در این خصوص نظریه‌پردازان بی‌شماری پیرامون اهمیت این برنامه‌ها صحبت کرده‌اند. مثلاً، بیل مک‌گرو^۲ یکی از پیشگامان برنامه‌ریزی انرژی در ساختمان بر این باور است که برنامه‌های راهبردی انرژی در ساختمان اگر به‌طور جامع و با در نظر گرفتن کلیه جنبه‌های مصرف انرژی در ساختمان‌ها تدوین شوند می‌توانند کاهش مصرف انرژی را در صنعت

ساخت و ساز داشته باشند (اکونومیدو^۳ و همکاران، ۲۰۲۰)؛ اما دیوید مک‌کول^۴ بر این باور است که این برنامه‌ها باید هر چند سال مورد بازبینی قرار گیرند و متناسب با نیاز روز بهینه‌سازی شوند (میراکیان^۵، ۲۰۱۳). پیرامون این برنامه‌ها پژوهشگران زیادی در ایران، پژوهش‌های گسترده‌ای انجام داده‌اند (جدول شماره (۱)).

تاکنون مطالعات اندکی، بهبود کیفیت برنامه‌میزی انرژی ایران با برنامه‌های راهبردی انرژی مورد تأیید ساختمان‌های سبز به‌عنوان تنها شورای رسمی در حوزه مصرف انرژی (کلارک^۶ و همکاران، ۲۰۲۴) را بررسی کرده‌اند. از این رو، در ادامه به آن می‌پردازیم.

روش پژوهش

مطالعه از نوع مطالعات توصیفی تحلیلی کیفی به

3. Economidou
4. David McCool
5. Mirakyan
6. Clarke

1. Agbajor
2. Bill McGregor

روش مطالعه مقایسه‌ای لنزی از نوع جزء به جزء است و داده‌های اولیه آن به صورت کتابخانه‌ای گردآوری شدند. همچنین، جامعه آماری این مطالعه تمام گواهی‌های انرژی مورد تأیید شورای ساختمان سبز است که به صورت نمونه‌گیری هدفمند تک‌مرحله‌ای گواهی‌های استاندارد ملی ساختمان‌های سبز، لیید، ان ای اچ بی و استار به‌عنوان گواهی‌های مورد تأیید شورای ساختمان‌های سبز و برجسب ممیزی انرژی ایران به‌عنوان گواهی حاضر در مصرف انرژی در بخش ساختمان انتخابش‌اند چراکه این چهار گواهی پرکاربردترین گواهی‌ها در زمینه مصرف انرژی بودند و آژانس حفاظت از محیط‌زیست نیز آن‌ها را تأیید کرده بود و برای گواهی مورد تأیید ایران، برجسب ممیزی انرژی به‌عنوان اولین و تنها گواهی‌نامه انرژی ساختمان شناسایی شد. دلیل استفاده از روش مطالعه مقایسه‌ای لنزی در این پژوهش این بود که در این روش تفاوت‌ها به‌وضوح آشکار خواهند شد و با بررسی جزء به جزء، خواننده به فهم دقیق دلیل این تفاوت‌ها به‌صورت تک‌به‌تک خواهد رسید. همچنین، از آنجایی که در این مطالعه، گردآوری داده‌ها از اسناد چاپ‌شده در سال ۲۰۰۹ پیرامون گواهی‌های راهبردی شورای ساختمان سبز و مطالعات انجام‌گرفته در این زمینه و کتابچه برنامه ممیزی انرژی ایران (چاپ ۱۳۸۶) به‌عنوان اسناد مرجع ملی و بین‌المللی مطرح در این زمینه‌اند، از این‌رو داده‌ها اعتبار درونی دارند و از این جهت که منابع استفاده‌شده به‌عنوان سندهای مکتوب دولتی‌اند، هر پژوهشگر دیگری این پژوهش را در هر زمان و مکان دیگری پیرامون این گواهی‌ها با روش مطالعه مقایسه‌ای انجام دهد، به نتایج دست‌کم یکسان خواهد رسید و پایایی پژوهش نیز اثبات می‌شود. در ادامه به‌منظور پاسخ به پرسش‌های به

ترتیب سه فاکتور صرفه‌جویی براساس نیاز انسانی و صرفه‌جویی براساس چرخه حیات و صرفه‌جویی در تمام منابع به‌عنوان هدف مشترک تمام گواهی‌ها در ایجاد معماری پایدار در حوزه مصرف انرژی انتخاب شدند و وجود آن‌ها در هر یک از گواهی‌های استاندارد ملی ساختمان‌های سبز، لیید، ان ای اچ بی و استار به‌عنوان گواهی‌های مورد تأیید شورای ساختمان‌های سبز و برجسب انرژی ایران به‌عنوان گواهی مورد تأیید ایران بررسی شدند و در ادامه وجود امتیاز برای هر یک از عوامل مؤثر بر این فاکتورها بررسی شد.

بحث

از آنجایی که سه مؤلفه اصلی ساختمان‌های پایدار، که در گواهی‌های انرژی شورای ساختمان‌های سبز بررسی می‌شوند، در سه زمینه نیاز انسانی و صرفه‌جویی براساس چرخه حیات و صرفه‌جویی در تمام منابع قرار می‌گیرند، درخصوص این سه مؤلفه به‌صورت مجزا بحث خواهیم کرد:

۱. بحث پیرامون صرفه‌جویی براساس طراحی انسانی

براساس مطالعه‌های اسناد موجود، هر برنامه به انسان به‌عنوان کاربر نگاه ویژه‌ای داشته است این در حالی است که گواهی استار که به گواهی بهره‌وری خانه‌ها معروف است از سال ۲۰۱۱ برای خانه‌هایی که به‌صورت داوطلبانه با اجرای طرح‌های نوسازی و بهسازی برای گرفتن این گواهی اقدام می‌کنند صادر می‌شود (رودریک^۱، ۲۰۱۴). گواهی لیید نیز به‌صورت طرح تشویقی با اعمال معافیت‌های مالیاتی از اوایل سال ۱۹۹۸ برای ساختمان‌های مسکونی نوسازی و بهسازی صادر می‌شود که هرکدام از آن‌ها دارای چهار سطح است (لی^۲ و همکاران، ۲۰۲۱) گواهی ان ای اچ

1. Roderick
2. Li

جدول شماره (۲): جدول امتیازی هر یک از گواهی‌های ساختمانی براساس توجه به نیازهای انسانی

گواهی	استاره	لیید	ان ای اچ بی ^۳	استاندارد ملی ساختمان‌های سبز ^۲	برچسب انرژی ایران ^۱
					
سال	۲۰۱۱	۱۹۹۸	۲۰۰۵	۲۰۰۸	۱۳۸۷
امتیازها	۱۰۰-۰	گواهی تصدیقی گواهی سیلور گواهی گلد گواهی پلاتینیوم گواهی تصدیقی	گواهی برنز گواهی گلدن گواهی برنز گواهی سیلور گواهی گلد گواهی امرالد	۵۹۷-۱۱۹ ۵۵۸-۹۳ ۴۰۶-۲۱۱ ۲۲۲-۳۹۹ ۲۹۵-۱۲ ۳۱۱-۱۰ ۲۳۷-۸ ۱۳۰-۹۰ ۸۹-۷۵ ۷۴-۶۰ ۵۹-۴۵	۱۵۰-۰

مأخذ: نگارندگان با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای

جدول شماره (۳): مقایسه گواهی ممیزی انرژی ایران براساس مؤلفه‌های مؤثر در صرفه‌جویی براساس طراحی انسانی نسبت به گواهی‌های مورد تأیید شورای ساختمان‌های سبز

اصول اساسی در نظر گرفته شده در زمینه طراحی انسانی	استاره	لیید	ان ای اچ بی	استاندارد ملی ساختمان‌های سبز	استاندارد ایران ^۶
گواهی‌های راهبردی انرژی					
انتخاب سایت	-	✓	✓	✓	✓
گسترش سایت	-	✓	✓	✓	-
کیفیت محیط داخلی	✓	✓	✓	✓	✓
آموزش به مالک و مستأجر	-	✓	✓	✓	-

مأخذ: نگارندگان با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای

۱. آیت‌اللهی، ۱۳۹۲.

2. Reeder, 2010: 93

3. Reposa, 2009: 112.

۴. Feng and Hewage, 2014: 286

5. Y. Roderick, 2014: 4

6. سازمان بهره‌وری انرژی، ۱۳۸۹.

جدول شماره (۴): مقایسه امتیازهای در نظر گرفته شده برای گواهی ممیزی انرژی ایران و گواهی های شورای ساختمان های سبز بر اساس فاکتورهای مؤثر بر صرفه جویی و براساس طراحی انسانی

صرفه جویی در اساس طراحی انسانی					
	استاندارد ایران	استاندارد ملی ساختمان های سبز	ان ای ای بی گواهی	گواهی لیید	گواهی استار
	گواهی ها	فاکتورهای مؤثر	گواهی ها	گواهی ها	گواهی ها
	۰ تا ۱۰۰ امتیاز	۳۹ تا ۱۱۹ امتیاز	۸ تا ۱۲ امتیاز	تا سقف ۱۰ امتیاز	به عنوان امتیاز مازاد
	۱. توسعه زیرساخت های سایت، مانند نزدیکی به منابع آب و برق و حمل و نقل؛ ۲. فواصل نزدیک به امکانات رفاهی، مانند رستوران و فروشگاه و خرده فروشی و کتابخانه.				

مأخذ: نگارندگان با توجه به مطالعات کتابخانه ای

طراحی انسانی در این گواهی ها، چهار اصل انتخاب سایت برای کاربر انسانی نزدیک به امکانات رفاهی، گسترش سایت توسعه زیرساخت های سایت، مانند نزدیکی به منابع آب و برق و حمل و نقل، کیفیت محیط داخلی از نظر تهویه و گرمایش و سرمایش و آموزش به مالک و مستأجر جهت بهره روری از انرژی به عنوان اصول اساسی مطرح اند که هر کدام از این اصول در برنامه راهبردی انرژی ایران و برنامه شورای ساختمان های سبز متفاوت است (جدول شماره ۲، ۳ و ۴)). مطابق با این یافته ها، باینکه گواهی های شورای ساختمان های سبز عدد کمتر را نسبت به ارزش نهایی گواهی انرژی خود به طراحی انسانی نسبت به برچسب انرژی ایران قرار داده اند، ولی باین وجود گواهی راهبردی ممیزی انرژی ایران گسترش سایت و آموزش به کاربر را به عنوان استفاده کننده از ساختمان در برنامه برچسب انرژی خود قرار نداده است.

بی نیز مانند گواهی لیید است و از سال ۲۰۰۵ برای طرح های داوطلبانه مطرح شد که علاوه بر اهداف مورد تأیید شورای ساختمان های سبز، آموزش و ترویج این گواهی را نیز در برنامه خود قرار داد، اما مشکل اساسی این گواهی صدور آن تنها برای ساختمان های جدید است که دارای سه سطح است (ریپوسا، ۲۰۰۹). گواهی استاندارد ملی ساختمان های سبز نیز از سال ۲۰۰۸ به صورت داوطلبانه برای تمامی ساختمان های نوسازی و بهسازی شده مطابق با استاندارد ملی آمریکا صادر می شود که دارای چهار رده بندی است (ریدر، ۲۰۱۰). برچسب انرژی ایران نیز از بهمن ماه ۱۳۸۷ تنها برای ساختمان های جدید به صورت داوطلبانه ولی بدون حمایت های تشویقی آغاز شد و از جمله اهداف آن افزایش سطح آگاهی افراد نسبت به میزان مصرف انرژی ساختمان خود بوده است (آیت اللهی، ۱۳۹۲) (جدول شماره ۲)). در زمینه صرفه جویی بر اساس

1. John H Reposa
2. Linda Reeder

جدول شماره (۵): مقایسه گواهی ممیزی انرژی ایران براساس مؤلفه‌های مؤثر در صرفه‌جویی در تمام منابع نسبت به گواهی‌های مورد تأیید شورای ساختمان‌های سبز

استاندارد ایران	Home Innovation NGBC GREEN PARTNER OF EXCELLENCE 2013	NAHB RESEARCH CENTER GREEN CERTIFIED	لیید	استار	گواهی‌ها
استاندارد ملی ساختمان‌های سبز	ان ای اچ بی	لیید	استار	گواهی‌ها	
✓	✓	✓	✓	✓	بهره‌وری انرژی
-	✓	✓	✓	-	حفاظت از آب
✓	✓	✓	✓	-	حفاظت از برق

مأخذ: نگارندگان با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای

جدول شماره (۶): مقایسه امتیازهای در نظر گرفته شده برای گواهی ممیزی انرژی ایران و گواهی‌های شورای ساختمان‌های سبز براساس فاکتورهای مؤثر بر صرفه‌جویی در تمام منابع

استاندارد ایران	استاندارد ملی ساختمان‌های سبز	ان ای اچ بی	لیید	گواهی‌ها	گواهی‌ها
-	۱۴-۶۰ امتیاز	۶ تا ۱۹ امتیاز	از ۳ تا ۱۵ امتیاز	۱۰ امتیاز	مدیریت منابع آب شامل: ۱. جمع‌آوری آب باران و نزولات جوی؛ ۲. سیستم کاتالیزور آب‌سنگین و آب‌های فاضلاب شهری؛ ۳. آبیاری به روش افزایش بهره‌وری و کاهش تقاضا، کاهش مصرف آب در محیط داخلی.
۲۵ امتیاز	۱۴-۳۶ امتیاز	۷۲ تا ۳۲ امتیاز	۲۰ تا ۱۰ امتیاز	تا سقف ۵۰ امتیاز	پیش‌بینی سیستم خنک‌کننده با کمترین مصرف انرژی
-	۱۲۰-۳۰ امتیاز	۱۰۰ تا ۳۷ امتیاز	تا سقف ۳۴ امتیاز	تا سقف ۵۰ امتیاز	بهره‌وری مناسب انرژی و استفاده از انرژی‌های جایگزین به‌جای سوخت فسیلی، مانند انرژی زمین‌گرمایی و بیوگاز و انرژی باد.
۲۵ امتیاز	۱۲-۸ امتیاز	۷ تا ۹ امتیاز	تا سقف ۱۵ امتیاز	-	مدیریت برق شامل: ۱. صرفه‌جویی در مصرف انرژی الکتریکی با به‌کاربردن وسایل با کمترین میزان مصرف؛ ۲. استفاده از راهکارهای نوین جهت تولید برق مانند استفاده از سلول‌های خورشیدی.

مأخذ: نگارندگان با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای

1. Suzer, (2015: 271)

۲. بحث پیرامون صرفه‌جویی در تمامی منابع

است که گواهی‌های مورد تأیید شورای ساختمان‌های سبز نه تنها در بهره‌وری از انرژی به منابع خورشیدی توجه داشته است، بلکه سقف ۳۰ تا ۱۲۰ امتیاز را برای منابع جایگزین، مانند منابع زمین‌گرمایی، انرژی باد و سوخت بیوگاز را چه در تولید برق و چه گرمایش و سرمایش ساختمان در نظر گرفته‌اند (یواس‌جی‌بی سی، ۲۰۰۹) (جدول شماره ۵ و ۶).

مطابق با این یافته‌ها، برنامه ممیزی انرژی ایران تنها صرفه‌جویی در منابع برقی را، آن‌هم به صورت ناقص با نگاه ویژه به منابع خورشیدی در سیاست‌های ساخت‌وساز، در نظر گرفته و منابع دیگر، مانند آب را در نظر نداشته است و همچنین انرژی‌های تجدیدپذیر دیگر، مانند انرژی باد و زمین‌گرمایی و سوخت بیوگاز نیز در برنامه ممیزی انرژی ایران جایگاه ویژه‌ای ندارند و با توجه به هزینه‌های بالای استفاده از این فناوری‌ها تشویق مردم به راهکارهای نوین، پیرامون صرفه‌جویی در تمامی منابع، صورت نگرفته است.

۳. بحث پیرامون صرفه‌جویی براساس چرخه حیات یافته‌های پیرامون صرفه‌جویی براساس چرخه حیات به‌نحوی است که شورای ساختمان‌های سبز این اصل را به دو قسمت تقسیم کرده‌اند:

۱. حفاظت زیست‌محیطی (شامل حفاظت محیط‌زیست با نظارت فرسایش خاک در طول ساخت‌وساز و دوره بهره‌برداری، اقدامات کنترلی روان‌آب‌ها به منظور کنترل پرت آشفستگی خاک‌های سطحی، اجرای محوطه‌سازی بدون گیاهان مزاحم و کنترل آفات با مواد غیرسمی)؛
۲. مدیریت مواد و منابع مانند مدیریت مواد زائد ساخت‌وساز و یا حاصل از تخریب و استفاده از مواد متناسب با اقلیم منطقه (گیولینو، ۲۰۱۳) (جدول شماره ۷ و ۸).

همان‌گونه که در مقدمه اشاره کردیم، صرفه‌جویی در تمامی منابع نیز یکی دیگر از اصول معماری پایدار به‌عنوان هدف مشترک برنامه ممیزی انرژی ایران و شورای ساختمان‌های سبز مطرح است. آب به‌عنوان یکی از منابع اصلی سهم ۱۲ تا ۱۵ درصدی در صنعت ساخت‌وساز و سهم ۵ تا ۳ درصدی را در تولید برق داراست و حدود متوسط ۴۰ لیتر از آب شیرین صرف مصارف خانگی می‌شود و از آنجایی که سهم منابع آبی مخصوصاً آب شیرین در جهان تا سال ۲۰۰۰ کاهش ۱۶ درصدی را یافته است (ایگور^۱، ۱۹۹۸)، بنابراین در برنامه راهبردی انرژی ساختمان‌های سبز برای اعمال گواهی لیید، ان‌ای‌اچ‌بی، استاندارد ملی ساختمان‌های سبز سهم مهمی در امتیازگیری ساختمان‌ها به‌منظور صرفه‌جویی در منابع آبی در نظر گرفته شده است. مثلاً، در گواهی استار به‌عنوان امتیاز مازاد ۱۰۰ امتیاز برای ساختمان‌ها به‌عنوان یک فاکتور تشویقی مطرح شده است، به‌نحوی که با کاهش راندمان ۵۰ درصدی مصرف آب معافیت دائم ساختمانی برای ساختمان‌ها در نظر گرفته شده است (ریدر^۲، ۲۰۱۰)؛ اما این منبع با ارزش جایگاه خاصی در اعمال برچسب انرژی ایران نداشته و به‌عنوان طرح تشویقی نیز مطرح نشده است؛ اما برق به‌عنوان دومین منبع انرژی پرمصرف در ساختمان‌ها در برنامه‌های گواهی انرژی شورای ساختمان‌های سبز و برنامه ممیزی انرژی ایران، با در نظر گرفتن امتیازهای مشخصی، جایگاه ویژه‌ای در هر یک از گواهی‌های انرژی داراست و سهم ۲۵ امتیاز برای راهکارهای نوین پیرامون تولید برق، مانند صفحات فتوولتائیک خورشیدی در نظر گرفته شده است (سازمان بهره‌وری انرژی، ۱۳۷۸)، این در حالی

1. Igor A. Shiklomanov

2. Linda Reeder

3. USGBC Membership

جدول شماره (۷): مقایسه گواهی ممیزی انرژی ایران براساس مؤلفه‌های مؤثر در صرفه‌جویی براساس چرخه حیات نسبت به گواهی‌های مورد تأیید شورای ساختمان‌های سبز

					
استاندارد ایران	استار	لیید ^۱	ان ای اچ بی	استاندارد ملی ساختمان‌های سبز	۱
مواد و بهره‌وری منابع	-	✓	✓	✓	-
حفاظت از محیط‌زیست	-	✓	✓	✓	-

مأخذ: نگارندگان با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای

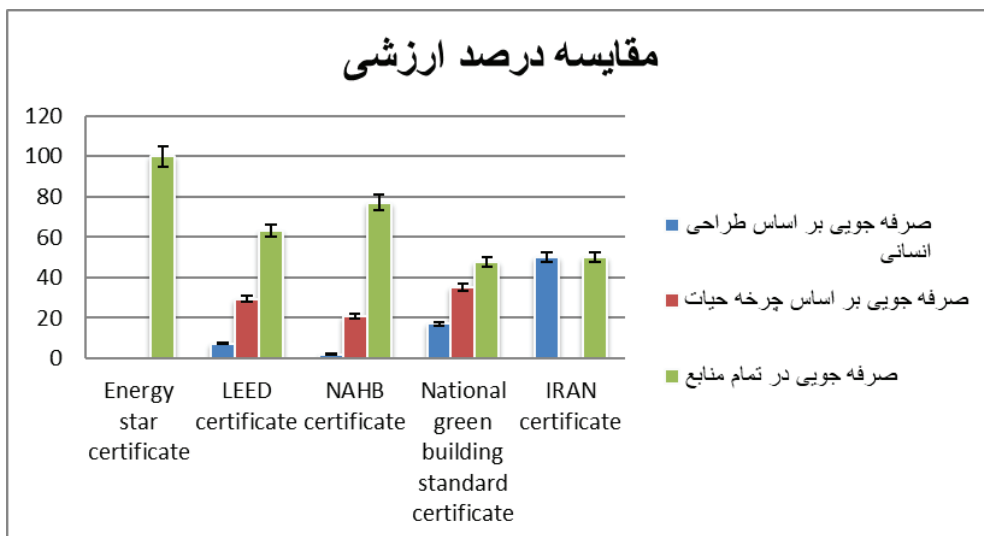
جدول شماره (۸): مقایسه امتیازهای در نظر گرفته شده برای گواهی ممیزی انرژی ایران و گواهی‌های شورای ساختمان‌های سبز براساس فاکتورهای مؤثر بر صرفه‌جویی براساس چرخه حیات

					
گواهی‌ها	گواهی استار	گواهی لیید	گواهی ان ای اچ بی	استاندارد ملی ساختمان‌های سبز	استاندارد ایران
فاکتورهای مؤثر	-	از ۵ تا ۲۲ امتیاز	۷۷ تا ۴۴	۱۴۶-۴۵	-
۱. حفاظت محیط‌زیست با نظارت فرسایش خاک در طول ساخت‌وساز و دوره بهره‌برداری؛ ۲. اقدامات کنترلی روان‌آب‌ها به منظور کنترل پرت آشفستگی خاک‌های سطحی؛ ۳. اجرای محوطه‌سازی بدون گیاهان مزاحم؛ ۴. کنترل آفات با مواد غیرسمی.	-	۲۰ تا سقف امتیاز	۳ تا ۶ امتیاز	۱۰۰ تا ۵۰	-
مدیریت مواد و منابع، مانند مدیریت مواد زائد ساخت‌وساز و یا حاصل از تخریب و استفاده از مواد متناسب با اقلیم منطقه.	-	-	-	-	-

مأخذ: نگارندگان با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای

1. Giuliano Dall, 2013:170.

نمودار شماره ۱: تفاوت معنادار مقایسه ارزش گذاری های گواهی ایران نسبت به گواهی های مورد تأیید شورای ساختمان های سبز

مأخذ: نگارندگان با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای

همان‌طور که مشاهده می‌شود، در بخش گواهی انرژی ایران نسبت به گواهی های مورد تأیید شورای ساختمان های سبز نه تنها این بخش مهم در بحث صرفه‌جویی در مصرف انرژی مورد توجه قرار نگرفته، بلکه حتی امتیاز تشویقی هم برای آن در نظر گرفته نشده است. از این رو ساختمان‌ها در دوران بهره‌برداری از امتیازی برخوردار نخواهند بود و تمایل مردم به صرفه‌جویی از منابع انرژی در زمان بهره‌برداری از بین خواهد رفت.

نتیجه‌گیری
همان‌گونه که مشخص کردیم، تفاوت‌های اساسی‌ای در گواهی های مورد تأیید شورای ساختمان های سبز و برنامه ممیزی انرژی ایران وجود داشته است، به نحوی که در بخش صرفه‌جویی، براساس طراحی انسانی عملکرد مناسبی از خود نشان داده است، حتی نسبت به گواهی های مورد تأیید شورای ساختمان های سبز این اصل را دارای امتیاز بیشتری (تا سقف ۱۰۰ امتیاز) قرار داده است؛ اما در خصوص آموزش به کاربر جایگاهی در امتیاز گذاری برای آن در نظر نگرفته است. همچنین در صرفه‌جویی براساس نگاه داشت تمام منابع در امتیاز گذاری برچسب انرژی ایران امتیاز بسیار کمی به این بخش، آن‌هم تنها برای راهکارهای نوین پیرامون تولید برق، مانند صفحات خورشیدی (تا سقف) ۲۵

در جمع‌بندی مطالب حاصل از مطالعه مقایسه‌ای دو برنامه انرژی و مطابق با اطلاعات به دست آمده پیرامون سه فاکتور، عنوان اهداف اصلی برنامه ممیزی انرژی ایران و برنامه راهبردی انرژی شورای ساختمان های سبز، همان‌گونه که مشاهده می‌کنید، در صرفه‌جویی براساس نیاز انسانی، در هر دو، گواهی برچسب انرژی ایران و گواهی های مورد تأیید شورای ساختمان سبز،

۴. شاه‌حسینی، محمدعلی (۱۳۸۷)، «طراحی مدل سیاست‌گذاری انرژی در افق چشم‌انداز با رویکرد سیستم‌های پویا»، پایان‌نامه دکتري تخصصی، دانشگاه تهران، دانشکده مدیریت، ص: ۳۰۰.

۵. محمدی، امین، آیت‌اللهی و موسوی، (۲۰۲۳)، «بهبود شاخص‌های استاندارد ملی ایران در ارزیابی عملکرد انرژی ساختمان‌ها از طریق مقایسه آن با استاندارد لیبید: بررسی موردی ساختمان‌های اداری شهر تهران»، معماری اقلیم گرم و خشک، ۱۱۳-۱۲۹، ۱۹(۱۶).

۶. محمدپور زرندي، حامد، عباسپور و ارجمندی، (۲۰۱۶)، «تدوین راهبردهای مدیریتی برای توسعه ساختمان‌های سبز (مطالعه موردی: منطقه یک شهرداری تهران)»، فصلنامه علمی اقتصاد و مدیریت شهری، ۴(۱۶)، ۷۱-۸۶.

7. Agbajor, Favour D., and Modupe Cecilia Mewomo. "Green building research in South Africa: A scoping review and future roadmaps." *Energy and Built Environment* 5.2 (2024): 316-335.

8. Clarke, L., Sahin-Dikmen, M., Winch, C., Price, V., Calvert, J., Bilodeau, P. L., & Dionne, E. (2024). Differing approaches to embedding low energy construction and climate literacy into vocational education and training. In *Routledge Handbook on Labour in Construction and Human Settlements* (pp. 76-96). Routledge.

9. Economidou, M., Todeschi, V., Bertoldi, P., D'Agostino, D., Zangheri, P., & Castellazzi, L. (2020). Review of 50 years of EU energy efficiency policies for buildings. *Energy and Buildings*, 225, 110322.

10. Farhadian, M. Razzaghi Asl, S., & Ghamari, H. (2019). Thermal performance simulation of hydroponic green wall in a cold climate. *Iran University of Science & Technology*, 29(2), 233-246.

11. Farhadian, maryam, razaghi asl, sina, & shokouhi dehkordi, kaveh. (2020). investigating how the selection process of the world sustainable architecture

امتیاز اختصاص داده است. برای صرفه‌جویی در منابع آبی و یا راهکارهای نوین، مانند استفاده از انرژی زمین‌گرمایی و باد و سوخت بیوگاز امتیازی قائل نشده است و حتی در این بخش حمایت‌های پشتیبان و تشویق‌کننده‌ای نبوده است؛ در صورتی که گواهی‌های مورد تأیید شورای ساختمان‌های سبز امتیاز بیشتری برای این بخش در نظر گرفته‌اند.

در بخش صرفه‌جویی براساس چرخه حیات نیز برچسب انرژی ایران هیچ‌گونه امتیازی برای این قسمت قائل نشده است و در واقع برای مدیریت مواد و حفاظت محیط‌زیست، برچسب انرژی ایران، نه تنها جایگاه خاصی در نظر نگرفته است، بلکه حمایت‌های تشویقی از سوی دولت نیز برای آن اختصاص نداده است. از این رو باید اذعان داشت دلایل اصلی این تفاوت‌ها، همان‌طور که مطرح کردیم، عدم توجه به آموزش کاربر، عدم سیاست‌گذاری در صرفه‌جویی در منابع آبی به‌عنوان منابع در حال کاهش، عدم به‌کارگیری روش‌های نوین، مانند استفاده از انرژی زمین‌گرمایی و باد و سوخت بیوگاز به‌عنوان روش‌های پاک و کم‌ضرر به محیط‌زیست و فقدان سیاست‌های تشویقی در بحث صرفه‌جویی در براساس چرخه حیات است.

منابع:

۱. راسخ، کیانا، صلواتیان، مامک و کاظم‌زاده (۲۰۲۳)، «کاربردهای روش ارزیابی چرخه حیات باهدف حفاظت از انرژی در صنعت ساختمان»، تحقیقات منابع طبیعی تجدیدشونده، ۵۱-۶۷، ۱۴(۱).

۲. سازمان بهره‌وری انرژی، (عملکرد شرکت بهینه‌سازی مصرف سوخت) (۱۳۷۹-۱۳۸۷)، بخش دو ساختمان و مسکن، ص: ۴۹۰.

۳. سازمان بهره‌وری انرژی، «بهینه‌سازی مصرف سوخت»، بخش ۹، فصل سوم، بخش ساختمان، ۱۳۸۹، ص: ۲۵۰.

- Investigating the effect of Atrium-related Green Roof Cooling and Heating loads on Energy Management in Pedagogical Spaces in Cold Climate. *Journal of Environmental Science and Technology*, 19(5), 571-583
21. USGBC membership ,(2009). Green building design and construction, by the U.S. Green Building Council,623pp
22. Ya Roderick*, David McEwan, Craig Wheatley, Carlos Alonso,)2014(, A comparative study of building energy performance assessment between LEED , BREEAM and Green Star schemes, Integrated Environmental Solutions Limited, Kelvin Campus, West of Scotland Science Park, Glasgow,G20 0SP, U.K
- award is based on the main indicators of sustainability. *journal of environmental science and technology*, 22(4 (95)), 341-352
12. Giuliano Dall'O'.2013,Green energy audit of buildings ,a guide for a sustainable energy audit of buildings, Built environment and Construction engineering (ABC) Politecnico di Milano,399pp
13. H. Feng, K. Hewage,(2014). Energy saving performance of green vegetation on LEED certified-buildings, *Energy and Buildings* 75, 281–289
14. Igor A. Shiklomanov,(1998). World Water Resources, Published by Nations Educational, Scientific and Cultural Organization,36pp
15. John H. Reposo Jr.(2009). Comparison of US-GBC LEED for Homes and the NAHB National Green Building Program, *International Journal of Construction Education and Research*, 5:108–120
16. LINDA REEDER,(2010) Guide to green building rating systems , Understanding LEED, Green Globes, ENERGY Star, the National Green Building Standard, and More, Published by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey,217pp
17. Li, W., Fang, G., & Yang, L. (2021). The effect of LEED certification on office rental values in China. *Sustainable Energy Technologies and Assessments*, 45, 101182.
18. Mirakyan, A., & De Guio, R. (2013). Integrated energy planning in cities and territories: A review of methods and tools. *Renewable and sustainable energy reviews*, 22, 289-297.
19. Shibata, N., Kajikawa, Y., Takeda, Y., & Matsu-shima, K. (2009). Comparative study on methods of detecting research fronts using different types of citation. *Journal of the American Society for information Science and Technology*, 60(3), 571-580.
20. Shokoohi Dehkordi, K., & Farhadian, M. (2017).

سنجش سطح سرمایه اجتماعی در میدان های شهری (مورد مطالعه: سبزه میدان اصفهان)

منصوره طرفی^۱

دانشجوی دکتری شهرسازی، گروه شهرسازی، دانشکده شهرسازی و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد

تبریز، تبریز، ایران

گلرخ کوپائی

استادیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان، اصفهان، ایران

فصلنامه پژوهش های فضا و مکان در شهر، سال هفتم، شماره سوم، پیاپی ۲۸، پاییز ۱۴۰۲، صص ۸۵-۱۰۱

چکیده

سرمایه اجتماعی طی سال های اخیر به یکی از محبوب ترین مفاهیم در حوزه نظریه های اجتماعی تبدیل شده است. امروزه نقش سرمایه اجتماعی بسیار مهم تر از سرمایه فیزیکی و انسانی در سازمان ها و جوامع است. بدون سرمایه اجتماعی، پیمودن راه های توسعه دشوار می شود. با توجه به اهمیت این موضوع و گزارش های متناقض از وضعیت سرمایه اجتماعی در محله سبزه میدان شهر اصفهان، پژوهش حاضر با هدف سنجش سطح سرمایه اجتماعی در این محله انجام شده است. حجم نمونه در این پژوهش ۲۸۵ نفر از ساکنان سبزه میدان شهر اصفهان است که به روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شده اند. روش تحقیق توصیفی تحلیلی، و ابزار جمع آوری اطلاعات پرسش نامه محقق ساخته بود. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS صورت گرفته است. یافته های این پژوهش حکایت از آن دارد که سطح سرمایه اجتماعی در محدوده مورد مطالعه از وضعیت مطلوبی برخوردار نبوده و همچنین از بین مؤلفه های اعتماد، انسجام و مشارکت، مؤلفه مشارکت از وضعیت نسبتاً مطلوبی ارزیابی شد.

کلیدواژه ها: سرمایه اجتماعی؛ انسجام؛ فضای شهری؛ سبزه میدان؛ اصفهان

۱. ایمیل نویسنده مسئول: mansouretorfi@gmail.com

مقدمه

کیفیت خود را از دست داده‌اند. بنابراین، احیای میدان‌ها و بازگرداندن نقش آنها در تعاملات و افزایش سرمایه اجتماعی ضروری است.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های زیادی در خصوص سرمایه اجتماعی در خارج و داخل کشور صورت گرفته است که در جدول زیر به برخی از آن‌ها و نتایجشان اشاره می‌کنیم.

مبانی نظری پژوهش

تعاریف سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی را «مجموعه‌ای از ارزش‌های

مفهوم سرمایه اجتماعی در سال‌های اخیر به یکی از محبوب‌ترین موضوع‌ها در نظریه‌های اجتماعی تبدیل شده و به‌عنوان راه‌حلی برای مشکلات اجتماعی در نظر گرفته می‌شود. این مفهوم با هنجارها، روابط، مشارکت، اعتماد و تعامل اجتماعی در ارتباط است. تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری نقش مهمی در افزایش سرمایه اجتماعی دارند. میدان‌های شهری در گذشته برای تعاملات و ایجاد سرمایه اجتماعی نقش مهمی داشتند، اما امروزه با تغییر شیوه‌های شهرسازی،

پیشینه تحقیق		
نویسندگان	عنوان پژوهش	نتایج پژوهش
لی و همکاران، ۲۰۲۱	سرمایه اجتماعی و مسیرهای سلامت روان در طول همه‌گیری کووید-۱۹ در انگلستان	دریافتند که افرادی با سرمایه اجتماعی بالاتر، سلامت روان بهتری در طول همه‌گیری کووید-۱۹ در انگلستان داشته‌اند.
پاتنام، ۲۰۲۰	پر کردن شکاف سرمایه اجتماعی	نتیجه گرفتند که ایجاد فضاهای تعاملی در محله‌ها و افزایش فعالیت‌های داوطلبانه در جامعه می‌تواند به پر کردن شکاف سرمایه اجتماعی در آمریکا کمک کند.
آکومک ترول، ۲۰۰۹	سرمایه اجتماعی، نوآوری و رشد: شواهدی از اروپا	نشان دادند که سرمایه اجتماعی، نوآوری و رشد اقتصادی در کشورهای اروپایی رابطه مثبت و معناداری با یکدیگر دارند.
موسوی و دیگران (۱۳۹۲)	تحلیل تطبیقی فازی سرمایه اجتماعی و توسعه روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان میان‌دوآب)	یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که داده‌های تجربی ناظر بر رابطه فازی دو مجموعه سرمایه اجتماعی و توسعه روستایی است. یافته‌های این پژوهش بیانگر آن است که سرمایه اجتماعی شرطی برای توسعه روستایی است.
سوری (۱۳۸۳)	سرمایه اجتماعی و عملکرد اقتصادی	نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که شاخص سرمایه اجتماعی رابطه منفی و کاملاً معنادار با رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی دارد.
ناطق پور و همکاران (۱۳۸۵)	شکل‌گیری سرمایه اجتماعی و فراتحلیل عوامل مؤثر بر آن	در این پژوهش از سرمایه اجتماعی به‌عنوان پیش‌شرط‌های لازم برای توسعه یاد شده است.
قاسمی و همکاران (۱۳۸۶)	سطح‌بندی سرمایه اجتماعی در شهرستان‌های استان اصفهان	یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد در میان شهرستان‌های استان اصفهان، شهر اصفهان به‌عنوان مرکز استان و خمینی‌شهر از پایین‌ترین سطح سرمایه اجتماعی برخوردار بوده‌اند.
لهسایی‌زاده و مرادی (۱۳۸۶)	بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با سلامت روان	نتایج این پژوهش بیانگر آن است که بین سلامت روانی و متغیرهای تحصیلات، سن، مدت اقامت، اعتماد اجتماعی، حمایت اجتماعی و مشارکت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

مأخذ: نگارنده، ۱۴۰۳

غیررسمی یا هنجارهایی که اعضای گروه با هم به اشتراک می‌گذارند و امکان همکاری میان آنها را فراهم می‌کند» تعریف کرده است. (Fukuyama, 2015: 16)

سرمایه اجتماعی را «منابع بالقوه و واقعی موجود در یک شبکه روابط اجتماعی که به شخص امکان دسترسی و استفاده از آن را می‌دهد» تعریف می‌کنند. (Nan & Huang, 2017: 105)

«شبکه‌های اجتماعی و هنجارها که به اعضای گروه امکان مشارکت و همکاری می‌دهد» تعریف کرده‌اند. (Ritchie & Chang, 2019: 54)

«منابع نامشهود موجود در روابط اجتماعی که به افراد و گروه‌ها امکان دستیابی به اهداف خود را می‌دهد» تعریف می‌کنند. (Sun & Lee, 2022: 82)

می‌دهند که سرمایه اجتماعی به هنجارها، شبکه‌های اجتماعی، روابط و منابع نامشهودی اشاره دارد که امکان همکاری و دستیابی به اهداف را برای افراد و گروه‌ها فراهم می‌کند. پاتنام سرمایه اجتماعی را ویژگی‌های سازمان اجتماعی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها تعریف می‌کند که می‌توانند با افزایش هماهنگی و همکاری، کارایی جامعه را افزایش دهند. (Putnam, 2000: 19)

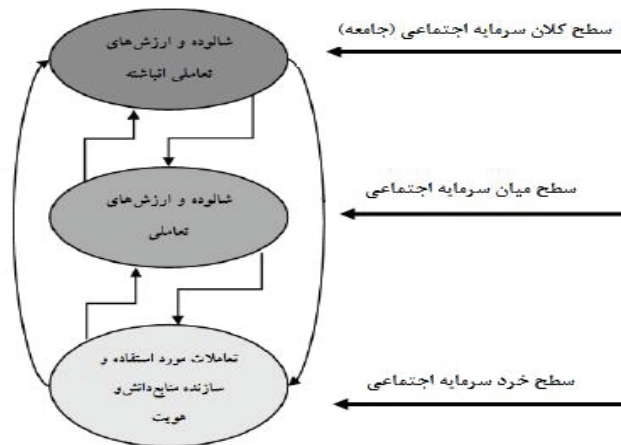
لین سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از هنجارها، شبکه‌ها و روابط بین افراد و گروه‌ها تعریف می‌کند که به اشتراک‌گذاری اطلاعات و هماهنگی جهت منافع متقابل کمک می‌کند. (Lin et al., 2001: 29)

سرمایه اجتماعی را شامل شبکه‌های اجتماعی و هنجارهای مشترک بین اعضای یک جامعه می‌دانند که باعث تسهیل اهداف مشترک می‌شود (امیرکافی و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۹). زاهدی ماسوله سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از هنجارها، ارزش‌ها و شبکه‌هایی تعریف می‌کند که موجب اعتماد، تعاون و مشارکت افراد جامعه می‌شود (زاهدی ماسوله، ۱۳۹۰: ۲۲).

بانک جهانی، سرمایه اجتماعی را «نهادها، روابط و هنجارهایی می‌داند که کمیت و کیفیت تعاملات اجتماعی را در یک جامعه شکل می‌دهند» و آن را «چسب اتصال‌دهنده» این نهادها به یکدیگر معرفی می‌کند. همچنین سرمایه اجتماعی را عاملی مهم در توسعه می‌داند که گروه‌ها و افراد را قادر می‌سازد فضاهای فیزیکی را بهره‌ور و فضاهای اجتماعی را مساعد کنند (براتی و شاه‌آبادی، ۱۳۹۰: ۳۱؛ شیخی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۱۲). سرمایه اجتماعی «رابطه‌ای است که به ارتباط مؤثر بین افراد که یکدیگر را دوست دارند، به یکدیگر اعتماد دارند و با هم هویت می‌یابند، توجه دارد» و موجب افزایش مشارکت اجتماعی می‌شود (غیائی ندوشن و امین‌الرعایا، ۱۳۹۵: ۱۸۷؛ ابوذری و زبیری، ۱۳۹۸: ۳۳۶). پاتنام معتقد است کاهش سرمایه اجتماعی با افزایش انزوای اجتماعی و فردگرایی همراه بوده (Putnam, 2000) و بر «اهمیت ساخت فضاهای عمومی برای تقویت تعاملات اجتماعی و سرمایه اجتماعی تأکید می‌کند» (Putnam, 2020). فوکویاما سرمایه اجتماعی را «شکل و نمونه ملموسی از یک هنجار غیررسمی می‌داند که باعث ترویج همکاری بین دو یا چند فرد می‌شود». وی دو جزء اساسی سرمایه اجتماعی را «پیوندهای عینی بین افراد» و «پیوندهای ذهنی»، مانند اعتماد و هیجانات مثبت متقابل معرفی می‌کند (شارع‌پور، ۱۳۸۰: ۱۰۳).

میدان‌های شهری به‌عنوان فضاهای عمومی و محل تجمع شهروندان، نقش مهمی در ایجاد سرمایه و تعامل اجتماعی ایفا می‌کنند. این فضاها فرصتی را برای شهروندان فراهم می‌آورند تا با یکدیگر ارتباط برقرار کنند، تجربه‌ها را به اشتراک بگذارند و احساس تعلق به جامعه را تقویت کنند. مؤلفه‌های اجتماعی میدان‌های شهری دارای موارد زیر معرفی شده‌اند:

- دسترسی و فراگیری: میدان‌های شهری باید برای همه شهروندان، بدون در نظر گرفتن وضعیت اقتصادی، اجتماعی یا قومیت، قابل دسترسی باشند. این امر به ایجاد فضایی عادلانه و برابر برای همه کمک می‌کند (Carmona et al., 2010: 137).
 - سازمان ملل متحد نیز در راهنمای جهانی فضای عمومی، بر اهمیت طراحی میدان‌های شهری با رویکرد برابری و عدالت اجتماعی تأکید می‌کند تا فرصت حضور و استفاده برای همه شهروندان فراهم شود (UN-Habitat, 2015: 21).
 - محیط امن و راحت: محیط فیزیکی میدان‌های شهری باید امنیت و راحتی را برای شهروندان فراهم کند تا بتوانند بدون هیچ نگرانی در آنجا حضور یابند و از فضا لذت ببرند (Gehl, 2011: 239).
 - فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی: میدان‌های شهری باید فرصت‌هایی را برای برگزاری فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی، مانند جشن‌ها، نمایش‌ها و بازارهای محلی فراهم آورند. این امر به تقویت روابط اجتماعی و احساس تعلق به جامعه کمک می‌کند (Shaftoe, 2008: 98).
 - طراحی چندمنظوره: میدان‌های شهری باید به گونه‌ای طراحی شوند که برای استفاده‌های مختلف، مانند گردهمایی‌ها، بازی کودکان و فعالیت‌های ورزشی مناسب باشند. این امر به افزایش تنوع کاربران و تقویت تعامل اجتماعی کمک می‌کند (Carr et al., 1992: 91).
 - میدان‌های شهری به دلیل ویژگی‌های منحصر به فرد خود به عنوان بستری مهم برای پرورش و تقویت سرمایه اجتماعی و ارتباطات میان شهروندان عمل می‌کنند. طراحی مناسب و لحاظ کردن معیارهای کلیدی در این فضاها، زمینه را برای بهره‌مندی حداکثری از این
- پتانسیل فراهم می‌آورد. یکی از این معیارها، فراهم آوردن دسترسی برابر برای تمامی اقشار جامعه، بدون در نظر گرفتن وضعیت اقتصادی، اجتماعی یا قومیت، است. عامل دیگر، ایجاد محیطی امن و آرام است که احساس آسایش و راحتی را در بازدیدکنندگان تقویت می‌کند. همچنین، پیش‌بینی امکان برگزاری رویدادها و فعالیت‌های اجتماعی-فرهنگی متنوع در این فضاها، به غنای تجربه حضور در آنها می‌افزاید. در نهایت، انعطاف‌پذیری و چندمنظوره بودن طراحی، این امکان را برای میزبانی از کاربری‌های گوناگون و گروه‌های مختلف شهروندان مناسب می‌سازد. رعایت این اصول، میدان‌های شهری را به کانون‌هایی پویا و سرزنده برای تعاملات اجتماعی و افزایش سطح سرمایه اجتماعی در سطح شهر تبدیل می‌کند.
- از نظر کلمن سرمایه اجتماعی به سه شکل ظاهر می‌شود:
- ۱- تکالیف و انتظاراتی که بستگی به میزان قابلیت اعتماد به محیط اجتماعی دارد؛
 - ۲- ظرفیت اطلاعات برای انتقال و حرکت در ساختار اجتماعی که بتواند پایه‌ای برای کنش فراهم سازد؛
 - ۳- هنجارهایی که توأم با ضمانت اجرایی باشد (نقدی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۸۱).
- دلایل توجه به پارادایم سرمایه اجتماعی در جامعه معاصر عبارت‌اند از: «توجه به رویکرد جامعه مدنی به عنوان راهکاری برای خروج از بن‌بست دولت و بازار، ایجاد چهارچوبی برای پیوند بین متغیرهای جامعه‌شناسی و روش‌های دقیق در اقتصاد، گستردگی مفهوم سرمایه اجتماعی و کارایی آن در سایر حوزه‌های مطرح، شکست نظریه انتخاب عقلانی برای تجزیه و تحلیل حیات سیاسی و اجتماعی و افول سرمایه اجتماعی در جوامع صنعتی و غیرصنعتی و

شکل شماره (۱): ارتباط بین سطوح مختلف سرمایه اجتماعی (Falk & Kilpatrick, 2000)

را در بر می‌گیرد که می‌تواند موجب بهبود وضعیت اجتماعی-اقتصادی و پیشبرد منافع آنها شود.

سطوح گروهی یا میانه

سرمایه اجتماعی علاوه بر منافع فردی، منافع جمعی را نیز برای اعضای یک گروه به ارمغان می‌آورد، به شرطی که همه اعضا به تعهدات خود پایبند باشند. کلمن با ذکر مثال فروشندگان بازار عمده‌فروشی الماس در نیویورک، نشان می‌دهد که «چگونه تعهدات متقابل اعضای گروه و ضمانت‌های مؤثر برای ممانعت از خیانت در امانت موجب شده تا اموری مانند ارزشیابی الماس‌ها بدون کمترین هزینه با اطمینان انجام گیرد و در نتیجه همبستگی گروهی در سطح بالایی حفظ و تداوم یابد» (شاه‌حسینی، ۱۳۸۲). کلمن، در کتاب بنیادهای نظریه اجتماعی در سال ۲۰۱۸، باز هم به مثال فروشندگان الماس در نیویورک برای توضیح سطح گروهی سرمایه اجتماعی استناد می‌کند (Coleman, 2018: p. 42).

همچنین پاتنام در مقاله مروری خود در سال ۲۰۲۱ در مورد سرمایه اجتماعی، به همین مثال کلمن

پیامدهای ناشی از آن» (کاظمی، ۱۳۸۷: ۳۸).

سطوح سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی به‌عنوان عاملی کلیدی در تسهیل همکاری و هماهنگی برای دستیابی به اهداف با کمترین هزینه ممکن، در سه سطح بررسی می‌شوند:

سطح خرد سرمایه اجتماعی

«شبکه‌های اجتماعی، هنجارها و اعتمادی که افراد و خانواده‌ها از آن برای دستیابی به منافع شخصی بهره می‌برند» (Putnam, 2020: 32). «منابعی که از طریق شبکه‌های اجتماعی به افراد دسترسی پیدا می‌کنند و باعث ارتقای جایگاه اجتماعی-اقتصادی آنها می‌شود» (Lin et al., 2017: 4). «ویژگی‌های ساختار اجتماعی، مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها که می‌توانند با تسهیل اقدامات هماهنگ، کارایی جامعه را بهبود بخشند» (Coleman, 1988: 98). سرمایه اجتماعی در سطح خرد به‌عنوان «منبعی برای افراد و خانواده‌ها به‌منظور پیشبرد منافعشان عمل می‌کند» (Coleman). در مجموع، سرمایه اجتماعی خرد، روابط و منابع موجود در شبکه‌های اجتماعی افراد و خانوارها

در خصوص سطح گروهی اشاره می‌کند (Putnam, 2021: p.64).

سطوح اجتماعی یا کلان

از دیدگاه پاتنام، «سرمایه اجتماعی جامعه باعث بهبود عملکرد نهادهای دموکراتیک حکومتی می‌شود». از دیدگاه فوکویاما نیز، «وجود سرمایه اجتماعی باعث حفظ و تداوم نظم اجتماعی و توسعه اقتصادی می‌شود». بنابراین، «سرمایه اجتماعی موجب بهبود عملکرد نهادهای دموکراتیک و توسعه جامعه می‌شود» (فیروزآبادی و جاجرمی، ۱۳۸۹: ۴۵).

در مدل CRLRA، که فالک و کلیپاتریک (۲۰۰۰) آن را ارائه کرده‌اند، معتقدند که «سرمایه اجتماعی در سطح خرد از طریق تعاملات آموزشی و یادگیری شکل می‌گیرد» و این تعاملات نقش مهمی در شکل‌گیری و تقویت سرمایه اجتماعی در سطوح میانی و کلان دارند (Falk, Kilpatrick, S, 2000).

کارکردهای سرمایه اجتماعی

در پژوهشی با عنوان «ارزیابی کارکرد سرمایه اجتماعی در بافت‌های شهری با فرایند تحلیل سلسله‌مراتب (نمونه موردی: شهر زنجان)»، این مطالعه به سنجش و مقایسه سرمایه اجتماعی در ابعاد مختلف آن، نظیر آگاهی، مشارکت، اعتماد و انسجام اجتماعی در سه محله متفاوت شهر زنجان (بافت قدیم، جدید و سکونتگاه غیررسمی) با استفاده از مدل AHP می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد محلات قدیمی و سکونتگاه‌های غیررسمی دارای سرمایه اجتماعی بالاتری نسبت به بافت جدید شهری‌اند (دویران، ۲۰۱۳: ۱).

همبستگی و انسجام

«انسجام به میزان احساس تعلق، اعتماد و وابستگی متقابل در میان اعضای یک گروه یا جامعه اطلاق می‌شود» (Casey, Maldonado: 2018).

سرمایه اجتماعی موجب بقای تمدن و جامعه می‌شود. سقوط تمدن‌ها و جوامع در صورت کمبود سرمایه اجتماعی و در نتیجه عدم احساس وابستگی به جامعه رخ می‌دهد. سرمایه اجتماعی چسبی است که انسجام جوامع را تضمین می‌کند و بدون آن هیچ رشد اقتصادی یا بهزیستی انسانی میسر نمی‌شود. بدون سرمایه اجتماعی جامعه به میزان زیادی دچار فروپاشی خواهد شد. پاتنام نیز سرمایه اجتماعی را به‌عنوان عامل همبستگی در جامعه معرفی می‌کند، به‌ویژه زمانی که همبستگی تحت تأثیر اعتماد و هنجارهای دوسویه باشد. این همبستگی افراد جامعه را قادر می‌سازد که کارها را به‌صورت مؤثرتری انجام دهند (Fukuyama, 2001: 7).

افزایش همکاری، تسهیل اقدام‌ها و کاهش هزینه‌ها

دیگر کارکرد مهم سرمایه اجتماعی، افزایش همکاری میان اعضای شبکه است. با افزایش همکاری، رسیدن به اهداف راحت‌تر صورت می‌گیرد و هزینه کمتری صرف می‌شود. سرمایه اجتماعی، کنترل رسمی یا آشکار را غیر ضروری می‌کند (Zhou & Bankstone, 1996). سرمایه اجتماعی باعث می‌شود همکاری میان مردم با هزینه کمتری صورت بگیرد. سرمایه اجتماعی، مانند سرمایه فیزیکی و انسانی، فعالیت مولد را تسهیل می‌کند. مثلاً، گروهی که در میان اعضایش وفاداری و اعتماد زیادی وجود دارد، می‌تواند کار بزرگ‌تری نسبت به گروهی بدون اعتماد و وفاداری انجام دهد. سرمایه اجتماعی می‌تواند به سایر انواع سرمایه تبدیل شود. هزینه‌های افزایش سرمایه اجتماعی از طریق کاهش هزینه اقدام‌های جمعی و تسهیل تعامل میان افراد، منفعت مالی تولید می‌کند. فوکویاما نیز بر تأثیر سرمایه اجتماعی بر ارتقای همکاری اعضای جامعه و کاهش هزینه‌های تبادلات و ارتباطات تأکید دارد. (اختر محقق، ۱۳۸۵: ۵۵). سرمایه اجتماعی بالا در

گروه باعث می‌شود افراد بیش از حد انتظار برای موفقیت گروه تلاش کنند. گویی هویت فردی خود را فراموش می‌کنند و مانند سلول‌های یک موجود زنده برای بقای جمع تلاش می‌کنند. پاتنام معتقد است سرمایه اجتماعی بالا باعث پیشرفت آسان‌تر کارها می‌شود؛ درحالی‌که، سرمایه اجتماعی کم باعث افزایش هزینه‌ها و کاهش همکاری میان اعضا می‌شود (پاتنام، ۱۳۸۴).

ابعاد و عناصر سرمایه اجتماعی اعتماد

اعتماد به معنای اعتقاد به درست‌کاری، راست‌گویی و کارایی فرد است که نشان‌دهنده نگرش مثبت فرد نسبت به سایر افراد جامعه است. اعتماد اجتماعی اساسی برای حفظ نظم و یکپارچگی اجتماعی است و بدون آن، بقا و دوام نظام اجتماعی در چهارچوب منسجم و مطلوب ممکن نیست. این نوع اعتماد بین کنشگران اجتماعی تأثیر بسزایی بر انسجام و یکپارچگی جامعه و گروه‌های اجتماعی دارد. به عبارت دیگر، تعاملات انسانی بیشتر از دلایل عقلانی و ملاحظه‌های شخصی، بر پایه اعتماد استوار است (احمدی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۷). اعتماد یک سازه چندبعدی است که با روابط اجتماعی مرتبط است؛ از روابط فرد با دیگران تا روابط با نهادها و سازمان‌های مختلف (Flanagan, 2003: 165).

مشارکت

مشارکت به معنای تعهد مشترک برای انجام یک فعالیت توافقی و آگاهانه است. مشارکت سطوح مختلفی دارد، اما قرار گرفتن در هر سطحی نشان‌دهنده برخورداری از حقوق شهروندی و ظرفیت برای تبادلات اجتماعی است. (شریفیانی‌ثانی، ۱۳۸۰: ۴۴). یونسکو مشارکت را فرایندی برای خودآموزی اجتماعی و مدنی، حق

بشر و پیش شرط توسعه می‌داند، به این معنا که توسعه باید از آرمان‌ها و خواسته‌های مردم آغاز شود (توکلی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۹).

انسجام اجتماعی تعریف:

انسجام اجتماعی به مفهوم پیوستگی، همبستگی و انسجام میان اعضای یک جامعه یا گروه اجتماعی است. «میزان انسجام و انطباق میان اعضای یک جامعه یا گروه اجتماعی» (Becker, 2015: 72)، «میزان هم‌گرایی و اتحاد میان افراد و گروه‌های اجتماعی در یک جامعه» (Lester et al., 2017: 125)، «یکپارچگی و ارتباط متقابل اجتماعی میان اعضای یک جامعه» (Zhang & Wang, 2020: 86) و «میزان هم‌گرایی و همبستگی افراد در محیطی اجتماعی» (Kim & Lee, 2023: 19). این تعریف‌ها نشان می‌دهند که انسجام اجتماعی به میزان همبستگی، پیوستگی و یکپارچگی میان اعضای یک جامعه یا گروه اجتماعی اشاره دارد. سرمایه اجتماعی در نوسازی شهری به‌عنوان ثروت درونی و پنهان محلات عمل می‌کند (امانپور و لطیفی، ۱۳۹۵: ۱۴). این پژوهش از نظر هدف، جزء پژوهش‌های توصیفی-تحلیلی محسوب می‌شود. داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز پژوهش از دو منبع جمع‌آوری شده‌اند: الف) مطالعات میدانی و گردآوری اطلاعات اولیه از طریق پرسش‌نامه از شهروندان؛ ب) مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی اسناد و مدارک به‌منظور تدوین مبانی نظری. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی شهروندان ساکن در محدوده مورد مطالعه بوده‌اند. با استفاده از فرمول آماری کوکران و سطح اطمینان ۹۵ درصد، حجم نمونه را ۲۸۵ نفر محاسبه کردیم. پس از پایان مرحله میدانی و جمع‌آوری داده‌ها، به تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها با نرم‌افزار SPSS اقدام کردیم. در نهایت، یافته‌های

حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها را مبنای تبیین و تفسیر موضوع پژوهش قرار دادیم.

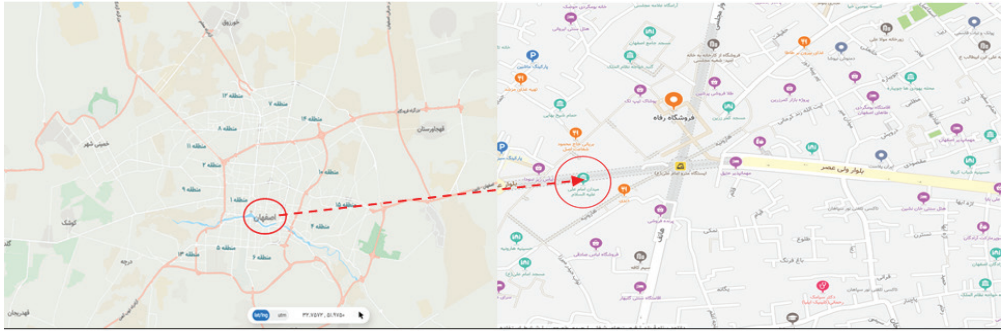
معرفی محدوده مورد مطالعه

شهرستان اصفهان به مرکزیت شهر اصفهان. موقعیت جغرافیایی: اصفهان در ۴۳۵ کیلومتری تهران و در جنوب این شهر قرار دارد. شهر اصفهان دارای طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۳۹ دقیقه و ۴۰ ثانیه شرقی و عرض جغرافیایی ۳۲ درجه و ۳۸ دقیقه و ۳۰ ثانیه شمالی است. سبزه‌میدان اصفهان در محله گلبهار در محدوده مرکزی شهر اصفهان قرار دارد. این میدان، که در منطقه هشت شهرداری اصفهان واقع شده است، با فرودگاه اصفهان ۲۵ کیلومتر (۳۰ دقیقه)، با ایستگاه راه‌آهن اصفهان ۲۵ کیلومتر (۳۰ دقیقه) و با ترمینال اتوبوسرانی صفه ۱۵ کیلومتر (۲۰ دقیقه) فاصله دارد. میدان امام علی (سابقاً میدان عتیق یا سبزه‌میدان) یکی از قدیمی‌ترین و مهم‌ترین میدان‌های شهر اصفهان است که ریشه در دوران سلجوقیان دارد. این میدان در ابتدا هسته اصلی شهر اصفهان و محل تجمع زغال‌فروشان و دیگر صنوف بوده است. امروزه، میدان امام علی، با وجود فروشگاه‌های سنتی و کافه‌ها، به یکی از مراکز گردشگری و تفریحی شهر اصفهان تبدیل شده است. این میدان همچنان به‌عنوان یکی از نقاط کانونی و پرتردد شهر اصفهان شناخته می‌شود و نقش مهمی در حیات فرهنگی و اجتماعی این شهر تاریخی ایفا می‌کند. با گذشت زمان و گسترش شهر، این میدان در محور چهارگانه خیابان‌های ولی عصر، هاتف، عبدالرزاق و مسجد جامع قرار گرفته و به یکی از پررفت‌وآمدترین نقاط شهر تبدیل شده است. در سال‌های اخیر، با هدف ایجاد یک فضای پیاده‌مدار و کاهش ترافیک سطحی، این میدان دگرگونی چشم‌گیری را تجربه کرده است. محور حرکت خودروها به زیرزمین منتقل و سطح

میدان به یک عرصه پیاده تبدیل شده است. این تغییر، فضایی امن و آرام برای تردد و تجمع عابران پیاده فراهم آورده است. میدان امام علی با قرارگیری در تقاطع چهار محور اصلی شهر اصفهان، همچنان یکی از مناطق پرتردد و مهم شهر محسوب می‌شود، اما کارکرد آن از یک فلکه ترافیکی به یک میدان شهری پیاده‌مدار و مرکز کالبدی-فعالیتی تغییر یافته است.

برای دسترسی به سبزه‌میدان اصفهان از طریق خودروی شخصی، کافی است خود را به یکی از چهار خیابان اصلی مجلسی، هاتف، عبدالرزاق یا ولیعصر برسانید. این میدان در خیابان عبدالرزاق، نرسیده به میدان امام علی قرار دارد. اگر در میدان نقش جهان هستید و می‌خواهید پای پیاده به میدان عتیق (میدان امام علی) بروید، مسافتی حدود دو کیلومتر (۳۰ دقیقه) پیش‌رو دارید. ایستگاه متروی سبزه‌میدان اصفهان هنوز کار خود را آغاز نکرده است، اما اگر به وسیله مترو قصد رفتن به میدان کهنه یا عتیق را دارید، می‌توانید از طریق خط یک متروی اصفهان (شمال به جنوب اصفهان) به ایستگاه تختی بروید. این ایستگاه در خیابان چهارباغ واقع شده و شما باید پس از پیاده شدن، حدود ۱٫۵ کیلومتر (۲۰ دقیقه) پیاده بروید یا همین مسافت را با تاکسی در حدود پنج دقیقه طی کنید تا به میدان امام علی (ع) برسید. چنانچه قصد دارید با اتوبوس به سبزه‌میدان بروید، نزدیک‌ترین ایستگاه امام علی (ع)، تالار-اطشاران، در خیابان مجلسی، نرسیده به میدان امام علی (در فاصله ۶۰۰ متری) است.

یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که از تعداد کل پاس‌خگویان ۲۲۵ نفر مرد و ۶۰ نفر زن بوده‌اند. پایین‌ترین سن پاس‌خگویان ۱۶ سال و بالاترین آن ۶۵ سال بوده است. میانگین سن پاس‌خگویان ۴۰ سال و بیشترین فراوانی مربوط به سن ۳۱ سال بوده است.

نقشه شماره (۲): محدوده مورد مطالعه در اصفهان (محله سبزه میدان)

منبع: <https://www.kojaro.com>

تصویر شماره (۱): ایستگاه متروی تختی

جدول شماره (۱): ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان

درصد		فراوانی		ویژگی
جنسیت				
مرد (درصد)		زن (درصد)		
۷۹٪		۲۱٪		
		مرد (فراوانی)		زن (فراوانی)
		۲۲۵		۶۰
سن				
میانگین سنی		بیشترین سن		کمترین سن
۴۰		۶۵		۱۶
تحصیلات				
ارشد و دکتری		لیسنس		دیپلم
راهنمایی		ابتدایی		بی سواد
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۴,۶٪	۱۳	۱۷,۵	۵۰	۳۰,۵
		۸۷	۲۲,۸٪	۶۵
		۹,۶٪	۵۶	۱۴
		۴,۹٪	۱۴	

وضعیت تأهل			
متأهل		مجرد	
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۲۳۵	۸۲,۵	۵۰	۱۷,۵
محل تولد			
اصفهان			
۱۸۹ فراوانی		۶۶,۳٪ درصد	
سایر شهرها و روستاها			
۹۶ فراوانی		۳۳,۷ درصد	

منبع: نگارنده، ۱۴۰۳

بازه‌های ۱-۳، ۳-۴، ۴-۵ به ترتیب معرف این سه سطح از سرمایه اجتماعی اند. یافته‌های توصیفی مؤلفه سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن به شرح جدول شماره (۲) است.

با توجه به جدول ارائه شده، می‌توان زیرمؤلفه‌های هریک از ابعاد سرمایه اجتماعی و سنجه‌ها و شاخص‌های احتمالی را، که برای تدوین پرسش‌نامه استفاده کرده‌ایم، به شرح ذیل بیان کنیم:

❖ بُعد شناختی:

- اعتماد متقابل: میزان اعتماد افراد به یکدیگر و به نهادهای اجتماعی در جامعه مورد مطالعه.

- هنجارهای مشترک: وجود ارزش‌ها، باورها و قواعد رفتاری مشترک در میان افراد جامعه.

- انسجام اجتماعی: احساس تعلق، وفاداری و پیوند میان اعضای جامعه.

❖ بُعد ساختاری:

- شبکه‌های اجتماعی: میزان مشارکت افراد در گروه‌ها، انجمن‌ها و سازمان‌های مدنی.

- روابط متقابل: کیفیت و گستردگی روابط اجتماعی میان افراد در جامعه.

همچنین از ۲۸۵ نفر پاسخگو ۱۴ نفر بی‌سواد، ۵۶ نفر پنجم دبستان، ۶۵ نفر سیکل (راهنمایی)، ۸۷ نفر دیپلم، ۵۰ نفر لیسانس و ۱۳ نفر دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتری بوده‌اند. همچنین از ۲۸۵ نفر پاسخگو ۲۳۵ نفر متأهل و ۵۰ نفر مجرد بوده‌اند. همچنین از ۲۸۵ نفر پاسخگو ۱۸۹ نفر در شهر اصفهان متولد شده‌اند و تعداد ۹۶ نفر متولد دیگر شهرها و روستاها بوده‌اند.

این جدول اطلاعات توصیفی مرتبط با ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان را در قالب فراوانی و درصد ارائه داده است.

یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

برای برآورد سطح سرمایه اجتماعی و شاخص‌های آن (اعتماد، انسجام و مشارکت) در سبزه میدان شهر اصفهان پرسشنامه محقق‌ساخته را در اختیار پرسش‌شوندگان قرار دادیم. از آنجاکه در پرسش‌نامه اعداد ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ را به گزینه‌های خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد اختصاص دادیم، سطح سرمایه اجتماعی و شاخص‌های آن را در سه گروه کم، متوسط و زیاد اندازه‌گیری کردیم. بر این اساس،

جدول شماره (۲): برآورد سرمایه اجتماعی و شاخص‌های مربوطه در سبزه‌میدان اصفهان

سبزه‌میدان اصفهان	سرمایه اجتماعی	اعتماد	انسجام اجتماعی	مشارکت
	۲,۶۴	۲,۶۵	۲,۲۳	۳,۰۵
زیرمؤلفه‌های هر کدام از ابعاد سرمایه اجتماعی و سنجه و شاخص‌هایی که بر اساس آن پرسش‌نامه تدوین شده، در یک جدول ارائه شده است.				
ابعاد سرمایه اجتماعی	زیرمؤلفه‌ها	سنجه‌ها و شاخصه‌ها		
اعتماد	اعتماد نهادی - اعتماد تعمیم‌یافته	میزان اعتماد به همسایگان، افراد ناآشنا و نهادهای عمومی - میزان احساس امنیت در محیط		
انسجام اجتماعی	روابط اجتماعی - حس تعلق به محله - هنجارها و ارزش‌های مشترک	میزان افتخار و غرور از زندگی در محله - تعداد و کیفیت روابط همسایگی میزان پایبندی به هنجارها و ارزش‌های محلی		
مشارکت	مشارکت مشارکت رسمی - غیررسمی	مشارکت در فعالیت‌های - عضویت در انجمن‌ها و سازمان‌های محلی داوطلبانه و کمک به همسایگان		
تعامل اجتماعی	ارتباطات شبکه‌های اجتماعی - اجتماعی	میزان تعامل و ارتباط با همسایگان - گستردگی و تنوع شبکه‌های اجتماعی و دیگران		

فرایندهای تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی در سطح جامعه.

این زیرمؤلفه‌ها و سنجه‌ها، مبنایی را برای طراحی گویه‌های پرسش‌نامه فراهم می‌آورند تا بتوان میزان سرمایه اجتماعی در هریک از این ابعاد را در جامعه مورد مطالعه ارزیابی کرد. این ابعاد و زیرمؤلفه‌ها، جنبه‌های مختلف سرمایه اجتماعی را در یک جامعه نشان می‌دهند و سنجه‌ها و شاخص‌هایی برای ارزیابی میزان سرمایه اجتماعی در هریک از این زیرمؤلفه‌ها طراحی شده است. بنابراین، جدول ارائه‌شده از ابعاد یا مؤلفه‌های مختلف سرمایه اجتماعی است. این ابعاد شامل مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و تعامل اجتماعی است. برای هریک از این مؤلفه‌ها، دو ستون دیگر میانگین (مقدار متوسط) امتیازها و انحراف معیار را نشان می‌دهد. امتیاز متوسط

مشارکت در فعالیت‌های مدنی: درجه همکاری و مشارکت افراد در امور عمومی و فعالیت‌های اجتماعی.

❖ بعد ارتباطی:

- تبادل اطلاعات: میزان تبادل اطلاعات و دانش میان افراد جامعه.

- گفت‌وگوی سازنده: کیفیت و سازندگی گفت‌وگوها و تعامل‌های کلامی در جامعه.

- ارتباطات چندجانبه: گستردگی و تنوع کانال‌های ارتباطی در میان افراد و گروه‌های مختلف.

❖ بعد مشارکتی:

- همکاری جمعی: میزان همکاری، همیاری و تعاون میان افراد برای دستیابی به اهداف مشترک.

- حمایت متقابل: سطح حمایت‌های اجتماعی، عاطفی و مادی که افراد به یکدیگر ارائه می‌دهند.

- تصمیم‌گیری مشارکتی: درجه مشارکت افراد در

مشارکت اجتماعی در میدان سبزه میدان ۳,۰۵ است که نشان‌دهنده سطح متوسطی از مشارکت در میان مردم در این فضای شهری است. امتیاز متوسط اعتماد اجتماعی ۲,۲۳ است که نسبتاً پایین است و نشان‌دهنده سطح پایین تری از اعتماد میان افراد در این محیط است. امتیاز متوسط انسجام اجتماعی ۲,۴۵ است که نیز نسبتاً پایین است و نشان‌دهنده سطح پایین تری از انسجام یا پیوند میان مردم در سبزه میدان است. امتیاز متوسط تعامل اجتماعی ۲,۵۴ است که کمی بالاتر از امتیازهای اعتماد و انسجام است، اما همچنان نسبتاً پایین است و نشان‌دهنده سطح متوسطی از تعامل میان افراد در این فضای شهری است. به‌طور کلی، داده‌های ارائه شده در این جدول نشان می‌دهد که سبزه میدان اصفهان در زمینه توسعه سطوح بالاتر سرمایه اجتماعی، به‌ویژه در حوزه‌های اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی، جای بهبود دارد. امتیازهای پایین در این زمینه‌ها ممکن است نشان‌دهنده نیاز به مداخله‌ها یا اقداماتی باشد که بتواند بافت و پیوندهای اجتماعی را در این فضای شهری تقویت کند.

نتایج حاصل از جدول ارائه شده حاکی از سطح پایین سرمایه اجتماعی در محدوده مورد مطالعه است. میانگین سطح سرمایه اجتماعی در این محدوده برابر با ۲,۶۴ است که نشان می‌دهد سطح سرمایه اجتماعی در این منطقه پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد. تحلیل ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد که مؤلفه‌های اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی در محدوده متوسط قرار گرفته‌اند، در حالی که مؤلفه انسجام اجتماعی در گروه کم قرار دارد. این یافته‌ها ناشی از عوامل زمینه‌ای مختلفی است، از جمله طراحی فیزیکی فضا، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی کاربران و سایر عوامل محیطی که بر سطوح سرمایه اجتماعی در این محدوده

تأثیرگذار بوده‌اند. بنابراین، برای ارتقای سطح سرمایه اجتماعی در محدوده مورد مطالعه، نیاز به شناسایی و مدیریت عوامل زمینه‌ای مؤثر بر ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی، به‌ویژه افزایش انسجام اجتماعی، است. این امر از طریق مداخلات برنامه‌ریزی شده در حوزه‌های طراحی شهری، برنامه‌های اجتماعی-فرهنگی و توسعه مشارکت شهروندان صورت می‌پذیرد.

جدول ارائه شده از ابعاد یا مؤلفه‌های مختلف سرمایه اجتماعی است. این ابعاد شامل مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و تعامل اجتماعی است. برای هر یک از این مؤلفه‌ها، دو ستون دیگر میانگین (مقدار متوسط) امتیازها و انحراف معیار را نشان می‌دهد. امتیاز متوسط مشارکت اجتماعی در سبزه میدان ۳,۰۵ است که نشان‌دهنده سطح متوسطی از مشارکت در میان مردم در این فضای شهری است. امتیاز متوسط اعتماد اجتماعی ۲,۲۳ است که نسبتاً پایین است و نشان‌دهنده سطح پایین تری از اعتماد میان افراد در این محیط است. امتیاز متوسط انسجام اجتماعی ۲,۴۵ است که نیز نسبتاً پایین است و نشان‌دهنده سطح پایین تری از انسجام یا پیوند میان مردم در سبزه میدان است. امتیاز متوسط تعامل اجتماعی ۲,۵۴ است که کمی بالاتر از امتیازهای اعتماد و انسجام است، اما همچنان نسبتاً پایین است و نشان‌دهنده سطح متوسطی از تعامل میان افراد در این فضای شهری است. به‌طور کلی، داده‌های ارائه شده در این جدول نشان می‌دهد که سبزه میدان اصفهان در زمینه توسعه سطوح بالاتر سرمایه اجتماعی، به‌ویژه در حوزه‌های اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی، جای بهبود دارد. امتیازهای پایین در این زمینه‌ها ممکن است نشان‌دهنده نیاز به مداخله‌ها یا کارهایی باشد که بتواند بافت و پیوندهای اجتماعی را در این فضای شهری تقویت کند.

نتایج حاصل از جدول ارائه شده حاکی از سطح پایین سرمایه اجتماعی در محدوده مورد مطالعه است. میانگین سطح سرمایه اجتماعی در این محدوده برابر با ۲,۶۴ است که نشان می دهد سطح سرمایه اجتماعی در این منطقه پایین تر از حد متوسط است. تحلیل ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی نشان می دهد که مؤلفه های اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی در محدوده متوسط قرار گرفته اند، در حالی که، مؤلفه انسجام اجتماعی در گروه کم قرار دارد. این یافته ها می تواند ناشی از عوامل زمینه ای مختلفی باشد، از جمله طراحی فیزیکی فضا، ویژگی های جمعیت شناختی کاربران و سایر عوامل محیطی که بر سطوح سرمایه اجتماعی در این محدوده تأثیرگذار بوده اند. بنابراین، برای ارتقای سطح سرمایه اجتماعی در محدوده مورد مطالعه، نیاز به شناسایی و مدیریت عوامل زمینه ای مؤثر بر ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی، به ویژه افزایش انسجام اجتماعی، است. این امر می تواند از طریق مداخلات برنامه ریزی شده در حوزه های طراحی شهری، برنامه های اجتماعی فرهنگی و توسعه مشارکت شهروندان صورت پذیرد.

۳- یافته های استنباطی

برای آزمون فرضیه مورد نظر در این پژوهش، از آزمون T تک نمونه ای استفاده کرده و یافته های حاصل از این آزمون را در جدول شماره (۳) آورده ایم. براساس نتایج حاصل از آزمون آماری t تک نمونه ای در جدول شماره (۲)، میزان میانگین سرمایه اجتماعی در محدوده مورد مطالعه ۳,۰۴ کمتر از میانگین نظری ۳ است. همچنین سطح معناداری محاسبه شده برای این شاخص کمتر از ۰,۰۵ است. بنابراین، می توان نتیجه گرفت که وضعیت سرمایه اجتماعی در این محدوده از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست و در سطح متوسط به پایین قرار دارد. در بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی، مؤلفه اعتماد اجتماعی با میانگین ۲,۶۵ و اختلاف معناداری ۰,۳۴- نسبت به میانگین نظری در سطح پایین تری قرار دارد. همچنین مؤلفه انسجام اجتماعی با میانگین ۲,۵۳ و اختلاف معناداری ۰,۴۷- نیز در وضعیت نامطلوبی قرار گرفته است. در مقابل، مؤلفه مشارکت اجتماعی با میانگین ۳,۰۵ بالاتر از میانگین نظری قرار گرفته است و در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار دارد. بنابراین، باتوجه به این یافته ها می توان نتیجه

جدول شماره (۳): نتایج حاصل از آزمون t تک نمونه ای

حد متوسط ۳								
عنوان متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آماره t	اختلاف میانگین	سطح معناداری (sig)	حد پایین	حد بالا
سرمایه اجتماعی	۲۸۵	۲/۶۴	۰/۶۳	۱۳/۳۱	-۰/۳۶	۰/۰۰۰	-۰/۷۹	-۰/۹۴
اعتماد	۲۸۵	۲/۶۵	۰/۴۵	۱۰/۶۵	-۰/۳۴	۰/۰۰۳	-۰/۳۴	-۰/۸۹
انسجام اجتماعی	۲۸۵	۲/۲۳	۰/۷۸	۹/۷۸	-۰/۷۷	۰/۰۲۳	-۰/۴۷	-۰/۱۰۵
مشارکت	۲۸۵	۳/۰۵	۰/۶۹	۱۳/۷۸	۰/۵	۰/۰۰۲	۰/۵۵	۰/۱۲۴

گرفت که سرمایه اجتماعی در محدوده سبزه میدان اصفهان در سطح پایین تری قرار دارد. این امر به ویژه در ابعاد اعتماد و انسجام اجتماعی مشهود است، در حالی که، مشارکت اجتماعی در سطح متوسطی قرار دارد. این وضعیت می تواند ناشی از عوامل مختلفی، همچون طراحی فضای شهری، ویژگی های جمعیت شناختی و برنامه ریزی اجتماعی فرهنگی در این محدوده باشد که نیاز به شناسایی و مدیریت آنها برای ارتقای سرمایه اجتماعی در این منطقه ضروری به نظر می رسد.

جمع بندی و نتیجه گیری

سرمایه اجتماعی به عنوان عاملی کلیدی در ارتقای کارآمدی سرمایه های انسانی و فیزیکی شناخته می شود و در دستیابی به موفقیت نقشی حیاتی ایفا می کند. این مفهوم، علاوه بر غنی سازی زندگی، به تقویت هویت فردی و اجتماعی می انجامد. در نبود سرمایه اجتماعی، اثربخشی سایر شکل های سرمایه کاهش می یابد و روند توسعه فرهنگی و اقتصادی با موانع جدی مواجه می شود. در دوران معاصر، اهمیت سرمایه اجتماعی از سایر شکل های سرمایه سبقت گرفته است؛ زیرا بهره برداری بهینه از سرمایه های اقتصادی، فیزیکی و انسانی به سرمایه اجتماعی نیاز دارد. این مفهوم طیف گسترده ای از ویژگی های فردی و جمعی، اعم از رسمی و غیررسمی، را در بر می گیرد و شامل پیوندهای ملموس و ناملموس میان این عناصر است. این ارتباطات به تقویت مشارکت، انسجام و اعتماد اجتماعی منجر می شود و نهایتاً تمامی ابعاد توسعه را تحت تأثیر قرار می دهد.

پژوهش حاضر با هدف ارزیابی وضعیت سرمایه اجتماعی و مؤلفه های آن انجام شده است. نتایج حاکی از وضعیت نامطلوب سرمایه اجتماعی در منطقه مورد

مطالعه است. در میان مؤلفه های بررسی شده، تنها بعد مشارکت در سطح متوسط قرار دارد و سایر ابعاد پایین تر از حد میانگین ارزیابی شده اند.

بر اساس یافته های این پژوهش، پیشنهاد های زیر برای تقویت سرمایه اجتماعی ارائه می شود:

« ترویج و تقویت روحیه همکاری و فعالیت های گروهی در میان شهروندان توسط مدیریت شهری؛

« ایجاد زمینه های مناسب برای تسهیل شکل گیری سازمان های مردم نهاد؛

« فراهم آوردن بستری لازم برای ایجاد روابط اجتماعی پایدار میان افراد؛

« حمایت از تشکیل سازمان های غیردولتی در حوزه های علمی، فرهنگی و زیست محیطی که علاوه بر ایجاد اشتغال، موجب افزایش تعاملات سازنده میان شهروندان می شود.

منابع

۱. ابوذری، پانته آ، زیاری، یوسفعلی (۱۳۹۸)، «تحلیل نقش سرمایه اجتماعی بر مشارکت پذیری در طرح های ساماندهی بافت های فرسوده با رویکرد بازآفرینی شهری (مورد پژوهی: منطقه ۱۲ شهر تهران)»، فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۹(۳)، ۳۳۵-۴۳۹
۲. احمدی ح.، رمضان نژادی، خلیفه ا، و فتاحی ا (۱۳۹۴)، «سنجش و ارزیابی سرمایه اجتماعی در سکونت گاه های روستایی با استفاده از تکنیک فازی»، مجله آمایش جغرافیایی فضا، سال پنجم، شماره ۱۵.
۳. امانپور، سعید، لطیفی، امید (۱۳۹۵)، «اثرات حکمرانی خوب شهری و اعتماد اجتماعی در بهبود کیفیت بافت های فرسوده شهری (مطالعه موردی: منطقه ۱۵ تهران)»، فصلنامه مطالعات شهری، ۸(۲۸)، ۱۳-۲۹.
۴. براتی، ن.، و شاه آبادی، ی. پ.، (۱۳۹۰)، «بررسی ارتباط مفهومی سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در محیط شهری (نمونه موردی: شهر جدید پردیس)» مجله جامعه پژوهی فرهنگ، شماره اول.

<https://doi.org/10.1016/j.eurocorev.2009.02.001>

16. Becker, P. (2015). Social cohesion. In *Encyclopedia of Social Work* (pp. 70-75). Oxford University Press.

17. Bourdieu P. (1986). The Forms of Capital. In Richards, John. Ed., *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press. pp. 2-4.

18. Casey, T., & Maldonado, L. C. (2018). Worst is over or the worst is to come? The role of social cohesion in community resilience. *American Journal of Community Psychology*, 62(3-4), 313-324.

19. Coleman, J. S. (2018). *Foundations of social theory*. Harvard university press.

20. Falk, Ian and Kilpatrick, Sue, (2000), What is Social Capital? A Study of Interaction in Rural Community, -European Society Rural Sociology Sociological Rurally, Vol. 40

21. Flanagan, Randall & Roland S. (2003), Johanson 1 Department of Psychology and Centre for Neuroscience Studies, Queen's University, Kingston, Ontario K7L 3N6.

22. Fukuyama, F. (2001), Social capital, civil society and development, *Third World Quartel*.

23. Fukuyama, F. (2015). Social capital. In *The social sciences encyclopedia* (pp. 14-20). Routledge.

24. Kim, J., & Lee, S. (2023). Measuring social cohesion in urban communities. *Journal of Community Development*, 54(1), 15-24.

25. Lester, P., Taylor, R., Vollmer, L., & Flood, S. (2017). Managing organizational -social cohesion. *Journal of Management*, 43(3), 119-133.

26. Li, Y., Savage, M., & Pickles, A. (2021). Social capital and trajectories of mental health during the COVID-19 pandemic in the UK. *European Societ-*

۵. توکلی، م.، دهقانی، ک. و زارعی ر. (۱۳۹۰)، «تحلیلی بر میزان سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی شهرستان ممسنی (مطالعه موردی: بخش دشمن زیاری)»، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال اول، شماره ۴.

۶. شارع پور، م. (۱۳۸۰)، «فرسایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن»، جامعه‌شناسی ایران، شماره ۳.

۷. شیخی، ایوب؛ سهی، زهرا، رنجبر، مریم، اوالدی، مریم (۱۳۹۵)، «تبیین رابطه بین سرمایه اجتماعی و مدیریت شهری با نقش میانجی مشارکت شهروندان (مطالعه موردی: شهرداری کرمان)»، مدیریت شهری، شماره ۴۳، ۴۱-۴۲۳.

۸. غیائی‌ندوشن، سعید، امین‌الرعا، احسان (۱۳۹۵)، «بررسی تأثیر ابعاد سرمایه اجتماعی و سرمایه فکری بر میزان بهره‌وری منابع انسانی»، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت (بهبود و تحول)، ۲۵(۸۰)، ۲۰۹-۱۸۳.

۹. فیروزآبادی، س.آ.، جاجرمی، ح. (۱۳۸۹)، «سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی اجتماعی در کلان‌شهر تهران»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳.

۱۰. قاسمی، و.، اسماعیلی، ر. و ربیعی، ک. (۱۳۸۶)، «سطح‌بندی سرمایه اجتماعی در شهرستان‌های استان

اصفهان»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳.

۱۱. دوبران (۲۰۱۳)، «ارزیابی کارکرد سرمایه اجتماعی در بافت‌های شهری با فرایند تحلیل سلسله‌مراتب (نمونه موردی: شهر زنجان)»، مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۱(۳)، ۵۵-۷۵.

۱۲. کاظمی، م. (۱۳۸۷)، «بررسی عوامل خانوادگی مؤثر بر سرمایه اجتماعی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی گرایش جامعه‌شناسی، دانشگاه اصفهان.

۱۳. لهسایی‌زاده، ع.، مرادی، گ. (۱۳۸۶)، «رابطه سرمایه اجتماعی و سلامت روان در مهاجران»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳.

۱۴. نقدی، ا.، محمدپور، ا.، سوری، ع. (۱۳۸۹)، «سرمایه اجتماعی و نقش آن در فعالیت‌های اقتصادی با نگاهی به استان همدان»، جامعه‌شناسی کاربردی، شماره ۴۰.

15. Akçomak, İ.S., & Ter Weel, B. (2009). Social capital, innovation and growth: Evidence from Europe. *European Economic Review*, 53(5), 544-567.

ies. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/14616696.2021.1878556>

27. Lin, N., Yang, Y., & Li, J. (2017). Social capital and educational inequality. In *Class and stratification analysis* (pp. 1-27). Emerald Publishing Limited
28. Min Zhou , Carl L Bankston. (1996), Social capital as process: The meanings and problems of a theoretical -metaphor, *Journal Sociological Inquiry*, Publisher Blackwell Publishers Ltd.
29. Nan, Z., & Huang, X. (2017). Social capital: Conceptualization and measurement. *Social Indicators Research*, 132(2), 95-116.
30. Putnam, R.D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon and Schuster.
31. Putnam, R. D. (2020). Bridging the social capital deficit. *The American Interest*, 15(4), 29-38.
32. Putnam, R. D. (2021). Some reflections on capital social and civic engagement in the era of the pandemic. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 697(1), 62-66
33. Ritchie, F., & Chang, H. (2019). Social capital and economic development. *World Development*, 124, 46-58.
34. Sun, L., & Lee, J. (2022). The role of social capital in achieving organizational goals. *Journal of Organizational Behavior*, 43(1), 75-92.
35. Zhang, L., & Wang, K. (2020). The role of social cohesion in community development. *Urban Studies*, 57(3), 82-91.

Evaluation of Social Capital in Urban Squares (Case Study: Sabzeh Meidan in Isfahan)

Mansoure Torfi¹

PhD student, Urban Planning-Architecture Department, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

Golrokh Kopaie

Assistant Professor, Urban Planning and Architecture Department, Islamic Azad University, Isfahan Branch, Isfahan, Iran

Abstract

In recent years, social capital has become one of the most popular concepts in social theories. Social capital is much more important today than physical and human capital in organizations and societies. With social capital, it becomes easier to follow development paths. Considering the importance of this issue and the contradictory reports on the social capital situation in the Sabzeh Maidan neighborhood of Isfahan City, the present research was conducted to measure the level of social capital in this neighborhood. The sample size in this research is 285 residents of Sabze Meidan of Isfahan City, who were selected by simple random sampling. The research method was descriptive and analytical, and the data collection tool was a researcher-made questionnaire. Data analysis was done using SPSS software. The findings of this research indicate that the level of social capital in the studied area could be in a better condition. Among the components of trust, cohesion, and participation, the component of participation was assessed to be in a relatively desirable condition.

Keywords: Social capital; Social Trust; Social cohesion; Sabzeh Meidan; Isfahan

¹ Corresponding author: mansouretorfi@gmail.com

Comparison of Building Energy Audit Program in Iranian Residential Buildings With International Examples

Maryam Farhadian¹

Architecture Department, Daneshpajohan Pishro Higher education institute, Esfahan, Iran
Postdoctoral researcher, Department of Restoration Ecology & Built Environment, Faculty of Environmental Studies, Tokyo City University, Tokyo, Japan

Leila Farhadian

Master of Accounting, Islamic Azad University, Shahrekord branch, Shahrekord, Iran

Abstract

The construction industry has a significant contribution to energy consumption. Therefore, developed countries in this field have offered a strategic energy plan by voluntarily applying energy certificates approved by the Green Buildings Council. Since 2000, Iran has presented its energy audit program by voluntarily applying the building energy label. Unfortunately, this energy certificate has not been able to significantly contribute to maintaining energy in this industry. Therefore, the present study used a qualitative descriptive-analytical method to compare existing standards between the energy strategic plan of the Green Buildings Council and Iran's energy audit program. The three factors of saving based on human design, saving for all resources, and biogeochemical cycle were compared as the goals of both programs, and the reasons for the differences around them were analyzed. The results of these analyses showed shortcomings in the standardization of savings based on all resources and biogeochemical cycles in Iran's energy label certificate compared to the certificate approved by the Green Buildings Council. In such a way that in the rating of Iran's energy label, user education and saving of water resources and solutions for using alternative sources of energy such as geothermal energy and sun and wind and biogas fuel and the return of construction materials and materials to the material biogeochemical cycle are not considered, as well as supporting support. There has been no incentive such as tax exemptions in these sectors.

Keywords: Energy Label¹; Energy Consumption¹; Clean Energy¹; Sustainable Architecture

¹ Corresponding author: farhadian_ma7v@yahoo.com

Evaluation of the Sustainability of the Historical Context based on the Smart City approach (Case Study: Sonbolestan neighborhood)

Bahareh Tadayon¹

Assistant Professor, Department of Urban Planning, Islamic Azad University, Isfahan Branch, Isfahan, Iran

Zahra Safari

Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran

Fahimeh Mansouri

Bachelor of Urban Planning, Islamic Azad University, Isfahan Branch, Isfahan, Iran

Abstract

Population growth in urban areas, especially in areas with organic structures, has led to problems such as traffic caused by narrow passages and difficulties related to intervention in its structures. Many of these problems are solved through planning at the neighborhood level. One of the approaches proposed in the last few decades to solve urban problems is the smart city approach, which affects the urban system. Therefore, the current research aims to evaluate the sustainability of the historical context based on the smart city approach. In terms of methodology, based on the nature of the goal, it is of an applied type, and based on the nature of the method, it is of a descriptive-case and analytical-prescriptive type. We have used library, document, and field methods and questionnaires to collect information. We used confirmatory factor analysis in SPSS software and quantitative strategic planning matrix QSPM for data analysis. The research results also show that, finally, after analyzing and discussing the characteristics, the Sanbulistan neighborhood has the potential and necessary infrastructure to become a neighborhood that conforms to the indicators of a smart city. Among the essential solutions proposed in this field are the revival and economic productivity and the promotion of intelligent business through encouraging entrepreneurship and the development of startups, as well as the expansion of neighborhood online businesses related to the services needed by residents, the development of the intelligent bicycle plan and the provision of superior facilities to bike paths.

Keywords: Historical context[†] Smart city[†] Electronic city[†] Sonbolestan neighborhood

¹ Corresponding author: bahareh.tadayon@gmail.com

The challenges of Isfahan Travel Services Coordination Headquarters to become a Tourism Destination Management Organization (DMO)

Abbas Kiani Babukani

MA Urban Design, Researcher, Department of Tourism Studies of City, ACECR, Isfahan Branch, Isfahan, Iran

Shaghayegh Nasiri

Urban Planning Master Student, Researcher, Department of Tourism Studies of City, ACECR, Isfahan Branch, Isfahan, Iran

Mehri Shahzeidi¹

Research Instructor, Department of Tourism Studies of City, ACECR, Isfahan Branch, Isfahan, Iran

Abstract

Cultural and historical potentials allow Isfahan to change its development path from Industry to tourism to become a destination. However, tourism development requires an agreed and joint program that creates convergence among the tourism stakeholders. So, each sector's actions align with the realization of the goals of all industries. As one of Iran's most important tourist destinations, Isfahan needs a destination management organization (DMO). In this regard, Isfahan Travel Services Coordination Headquarters (ITSCH) is one of the institutions that can take on this responsibility. This headquarters, by the trans-sectoral nature of tourism, can establish the partnership framework of almost all stakeholders and, with a function similar to a destination management organization, manage the tourism of Isfahan by considering the cultural, economic, and environmental requirements. In this regard, this research has been done by applying the qualitative method. The population of this research was the members of ITSCH, and they were selected using a purposeful sampling method. The collected data were analyzed through the thematic analysis technique. This research shows that a populist approach to tourism, unstructured group activity, ignoring the documentation and evaluation of processes, and advertisements with limited effectiveness are some obstacles that impede the promotion of ITSCH to destination management organizations.

Keywords: Tourism; Destination Management Organization; Travel Services Coordination Headquarters

¹ Corresponding author: shahzeydi@acecr.ac.ir

Presenting the Analytical Framework of Institutional Challenges of Urban Strategic Plans (Case Study: Isfahan Strategic Plan 1405)

Ahmad Shahivandi

Associate Professor, Faculty of Architecture and Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran

Mohammad Hossein Asgari¹

PhD Student, Faculty of Architecture and Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran

Seyed Mohammad Shokrani

PhD Student, Faculty of Architecture and Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran

Abstract

Strategic planning, a critique of comprehensive planning, was introduced into urban planning literature. It brought in elements like cyclicity, feedback, flexibility, partnership, and context sensitivity. However, the comprehensive planning model, which still dominates the strategic approach in Iran, was not significantly challenged. Institutional challenges are identified as a key factor hindering the implementation of strategic planning. This study, focusing on the strategic plan of Isfahan 1405, aims to develop a comprehensive conceptual framework to address the requirements and challenges within the management structure of Isfahan municipality. A qualitative analysis of the Isfahan 1405 strategic plan text was conducted based on the derived criteria from the framework. The findings reveal significant issues such as consideration of temporal and cultural contexts, as well as the lack of institutionalization of strategic plans in official documents, laws, and organizational bodies within the 1405 plan. vis-a-vis, the plan fails to address important structural aspects, such as the involvement of non-governmental organizations and the establishment of lateral and hierarchical networks.

Keywords: Institutionalisation¹ Formal Institution¹ Informal Institution; Strategic Planning¹ Urban Management

¹ Corresponding author: mh.asgari@au.ac.ir

Culture-led Regeneration in Historical Context to Create a Network of Creative Tourism Routes (Case Study: Shahshahan Neighborhood in Isfahan)

Elham Ghasemi¹

Research Assistant Professor, Department of Tourism Studies of City, ACECR, Isfahan Branch, Isfahan, Iran

Saeedeh Harandi Zadeh

Master of Urban Design, Faculty of Art and Architecture, Yazd University, Yazd, Iran

Abstract

The historical context of Isfahan in the Shahshahan neighborhood, in the vicinity of Isfahan Jame Mosque, has valuable historical elements that provide the possibility of culture-led regeneration in this area. Also, various religious and ritual cultural events, numerous handicraft workshops, and artists' presence in this field have given a unique structure to this context. However, the lack of a culture-led regeneration approach and physical approach to the restoration of historical buildings without taking into account the construction pattern of the entire structure and activity changes and the injection of new uses, the lack of consideration of the cultural and artistic values of this area and the neglect of the requirements of the tourism industry have caused this. Historical context cannot attract tourists to the extent of its capabilities. Therefore, this research seeks to apply strategic studies to provide a network of interconnected tourism axes along historical elements and ritual and cultural poles in the Shahshahan neighborhood to transform it into a creative handicraft neighborhood as a target area for tourism development. This research is descriptive and exploratory based on the type of applied research, and in terms of method, it is among the qualitative research based on the research strategy. The research process was carried out to prepare the theoretical framework of creative tourism and culture-led regeneration. In the next stage, the studies related to the project "Redefining the Role of Tourism Target Neighborhoods in the Direction of Tourism Development" of the Shahshahan neighborhood were reviewed and based on the theoretical framework of research, analysis, and The goal achievement matrix was presented based on the regeneration components with creative tourism approach. Finally, the action plans were presented as a network map of creative tourism routes and a list of proposed projects in restoration, functional, urban space, and beautification projects. The results show that this neighborhood, with its many historical elements and buildings with architectural value, the activities of handicraft workshops and artists, and a variety of religious and ritual activities, has unique capabilities to become a creative neighborhood of handicrafts and a tourist destination of the historical context of Isfahan city. As Isfahan is a part of the network of creative cities in the field of handicrafts, the design of the network of tourism routes is an excellent opportunity to create a suitable space for presenting capacities, abilities, workshops, and handicraft works as creative industries in the order of experience-oriented touristic routes with a particular theme in this area.

Keywords: Tourism Routes⁴ Creative Industries⁴ Culture_led Regeneration⁴ Shahshahan Neighborhood of Isfahan

¹ Corresponding author: Elham.ghasemi111@gmail.com

Index of articles

Culture-led Regeneration in Historical Context to Create a Network of Creative Tourism Routes (Case Study: Shahshahan Neighborhood in Isfahan) 5

Elham Ghasemi, Sacedeh Harandi Zade

Presenting the Analytical Framework of Institutional Challenges of Urban Strategic Plans (Case Study: Isfahan Strategic Plan 1405) 27

Ahmad Shahivandi, Mohammad Hossein Asgari, Seyed Mohammad Shokrani

The challenges of Isfahan Travel Services Coordination Headquarters to become a Tourism Destination Management Organization (DMO) 39

Abbas Kini Babukani, Shaghayegh Nasiri, Mehri Shahzeidi

Evaluation of the Sustainability of the Historical Context based on the Smart City approach (Case Study: Sonbolestan neighborhood) 53

Bahareh Tadayon, Zahra safari, Fahimeh Mansouri

Comparison of Building Energy Audit Program in Iranian Residential Buildings With International Examples 73

Maryam Farhadian, Leila Farhadian

Evaluation of Social Capital in Urban Squares (Case Study: Sabzeh Meidan in Isfahan) 85

Mansoure Torfi, Golrokh Kopaie

Journal of Urban Studies on Space and Place

Number 28, Autumn 2023

Concessionaire: Academic Center for Education Culture and Research

Director responsible: Mehdi Zhianpour

Chief editor: Mohamad Masoud

Specialized secretary: Ehsan Ranjbar

Editorial board:

Nematullah Akbari, Hamed Bakhshi, Frozandeh Jafarzadehpour, Ali Hassani, Zahed Shafiei, Nematullah Fazeli, Iraj Ghasemi, Mahmoud Ghalehnoee, Mohammad Masoud, Mehdi Montazeri, Hojjah, Morteza Mirgholami

Administration Manager: Khatere Amiri

Editorial director: Elham Ghasemi

Executive director: Reyhaneh Sajadi

Persian editor: Aida Ghavidel

English editor: Zahra Sadat Esmaelian

Cover designer: Erfan Gholami

Sketch on the cover: Ziba Azar

Layout: Jafare Khoddady

Dedicated site: www.jspr.ac.ir

Email: jsprjdisf@gmail.com / jspr.es@acecr.ac.ir

License no. 78539 of the Ministry of Culture and Islamic Guidance

ISSN: 3060-6985

ISSN: 3060-7094

Quarterly articles will be displayed in the following databases:

www.noormags.com

www.magiran.com

www.Civilica.com

www.ensani.ir

Journal of Urban Studies on Space and Place

Volume 3, No28, Autumn 2023

- Culture-led Regeneration in Historical Context to Create a Network of Creative Tourism Routes (Case Study: Shahshahan Neighborhood in Isfahan)
- Presenting the Analytical Framework of Institutional Challenges of Urban Strategic Plans (Case Study: Isfahan Strategic Plan 1405)
- The challenges of Isfahan Travel Services Coordination Headquarters to become a Tourism Destination Management Organization (DMO)
- Evaluation of the Sustainability of the Historical Context based on the Smart City Approach (Case Study: Sonbolestan neighborhood)
- Comparison of Building Energy Audit Program in Iranian Residential Buildings With International Examples
- Evaluation of Social Capital in Urban Squares (Case Study: Sabzeh Meidan in Isfahan)

ISSN: 3060-6985

EISSN: 3060-7094